

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Lenka Kořínková

Děti z rozvedených rodin a jejich vztah s nevlastní rodinou

Olomouc 2024

Vedoucí práce: PaedDr. Alena Jůvová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování práce čerpala, uvádím v seznamu použité literatury a zdrojů.

V Olomouci dne

.....

Bc. Lenka Kořínková

Poděkování

Děkuji PaedDr. Aleně Jůvové, Ph.D., za vedení, pomoc a poskytování užitečných rad při psaní diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří mi pomohli uskutečnit můj výzkum a v neposlední řadě také rodině a přátelům, kteří mě po celou dobu podporovali a byli mojí oporou.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Lenka Kořínková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PaedDr. Alena Jůvová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce	Děti z rozvedených rodin a jejich vztah s nevlastní rodinou.
Název v angličtině:	Children from divorced families and their relationship with stepfamily.
Zvolený typ práce:	Výzkumná práce - Zpracování primárních dat
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá vztahem dětí z rozvedených rodin s nevlastní rodinou. Dále se zabývá rozvodem a jeho dopady na dítě. Praktická část diplomové práce zjišťuje, jaký je vztah dětí se členy nevlastní rodiny. Výzkum byl realizován pomocí polostrukturovaných rozhovorů a výzkumným souborem byly osoby ve věku mladé dospělosti, které si prošly rozvodem rodičů během staršího školního věku.
Klíčová slova:	Rozvod, rodina, nevlastní rodina, vztah, děti, rodiče, mladší školní věk, prožívání, dopady rozvodu
Anotace v angličtině:	The thesis deals with the relationship of children from divorced families with their stepfamilies. It also deals with divorce and its effects on child. The practical part of the thesis finds out what is the relationship of children with stepfamily members. The research was conducted using semi-structured interviews and the research population was young adults who went through parental divorce during their senior school years.
Klíčová slova v angličtině:	Divorce, family, stepfamily, relationship, children, parents, younger school age, experiencing, effects of divorce
Přílohy vázané v práci:	Otázky pro rozhovor
Rozsah práce:	80 stran
Jazyk Práce:	Čeština

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

Jméno a příjmení: **Bc. Lenka KOŘÍNKOVÁ**
Osobní číslo: **D220709**
Adresa: **Přáslavice 92, Přáslavice, 78354 Přáslavice, Česká republika**
Téma práce: **Děti z rozvedených rodin a jejich vztah s nevlastní rodinou.**
Téma práce anglicky: **Children from divorced families and their relationship with stepfamilies.**
Jazyk práce: **Čeština**
Vedoucí práce: **PaedDr. Alena Jůvová, Ph.D.**
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Zásady pro vypracování:

1. Studium literatury k dané tématické oblasti.
2. Zpracování teoretické části práce.
3. Sběr dat pro výzkumnou část práce pomocí polostrukturovaného rozhovoru.
4. Zpracování a vyhodnocení získaných dat.
5. Shrnutí výsledků výzkumu a zpracování závěrů vyplývajících z práce.

Seznam doporučené literatury:

1. MATĚJČEK, Z. Rodiče a děti. Praha: Vyšehrad, 2017.
2. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. Nevlastní rodiče a nevlastní děti. Praha: Grada Publishing, 1999.
3. MINUCHIN, Salvador. Rodina a rodinná terapie. Praha: Portál, 2013.
4. NOVÁK, Tomáš. Péče o dítě po rozvodu a její úskalí. Praha: Grada, 2012.
5. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Dítě a rozvod rodičů. Praha: Grada, 2010.

Stav schvalování: Vedoucím katedry schválen studentův podklad VŠKP

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Podpis vedoucího pracoviště:

Datum:

Obsah

Úvod.....	8
1 Rodina	10
1.1 Typologie rodiny	11
1.2 Funkce rodiny.....	12
1.3 Charakteristika současné rodiny.....	14
1.3.1 Alternativní podoby rodinného soužití.....	16
1.3.2 Patchwork family	17
1.4 Role rodičů	18
2 Nevlastní rodina	20
2.1 Formy nevlastních rodin.....	21
2.2 Stadia vývoje nevlastní rodiny	23
2.3 Vztah členů nevlastních rodin	25
2.4 Role nevlastních rodičů.....	27
3 Rozvod	29
3.1 Rozvodová situace v ČR	30
3.2 Péče o dítě po rozvodu	32
3.3 Dopady rozvodu na dítě	34
3.4 Reakce na rozvod u dětí staršího školního věku	38
3.5 Mladá dospělost.....	40
4 Zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky.....	43
5 EMPIRICKÁ ČÁST.....	45
5.1 Výzkumný problém a výzkumné cíle.....	45
5.2 Výzkumné otázky.....	45
5.3 Výzkumný design.....	46
5.4 Charakteristika výzkumného vzorku.....	46
5.5 Výzkumná metoda.....	47
5.6 Charakteristika respondentů.....	47
5.7 Otevřené kódování	48
5.8 Axiální kódování	58
5.9 Selektivní kódování.....	61
6 Diskuze.....	65
Závěr	69

Seznam použité literatury	72
Seznam schémat.....	79
Seznam příloh	80

Úvod

Dnešní moderní společnost stále více respektuje rozhodnutí partnerů ukončit jejich vztah, než tomu bylo dříve. Zcela běžně děti vyrůstají v neúplných rodinách s jedním rodičem nebo se stávají členy tzv. patchworkových rodin, tedy rodin, které tvoří partneri a jejich děti z předchozích vztahů. Rozpad partnerství má největší dopady na děti. Můžeme hledat ideální věk dítěte, ve kterém budou dopady co nejmenší, ale jen těžko jej najdeme. Každé vývojové období jedince, je specifické. Reakce dítěte na ukončení vztahu svých rodičů a na vyrovnávání se s těžkými životními situacemi, se liší právě v závislosti na věku dítěte. Rodiče si musí uvědomit, že celé období, kdy dochází k rozvodu, s sebou přináší řadu rizik, které ovlivňují osobnost dítěte a jeho budoucí navazování vztahů s druhými lidmi.

Založení nové rodiny po rozvodu může být náročné nejen pro dítě, ale i pro třetího, nevlastního rodiče nebo sourozence. Budování pozitivního vztahu mezi všemi členy rodiny mnohdy není jednoduché, a jen čas a trpělivost všech zúčastněných stran pomáhá k tomu, aby komponované rodiny dokázaly spokojeně fungovat bez větších obtíží. Existují doporučení, která mohou pomoci k tomu, aby budování vztahu mezi dítětem a nevlastní rodinou probíhalo bez větších problémů a obtíží. Každá rodina, každý jeden její člen je jiný, a proto neexistuje univerzální návod na to, jak pro dítě vytvořit prostředí s novou rodinou, tak, aby byly spokojeny všechny zúčastněné strany, kterých se tato situace týká.

Impulzem pro zvolení tohoto tématu pro diplomovou práci byl okruh mých přátel a známých, kteří si prošli rozvodem svých rodičů a stali se tak součástí nové rodině, s nevlastním rodičem a sourozenci, kde se museli naučit společně žít. Tato skutečnost mě přivedla na myšlenku zjistit, jak vůbec probíhá navázání kontaktů s nevlastními členy rodiny, jaká jsou úskalí navazování vztahu s novou rodinou a jaké dopady má samotný rozvod na vytváření vztahů v budoucím partnerství.

Teoretická část práce obsahuje tři kapitoly. První kapitola je zaměřená na rodinu, její funkce, na nové podoby rodiny, moderní pojetí rodinné struktury a role rodičů. Druhá kapitola se zabývá nevlastní rodinou, jejími formami, vztahy mezi jednotlivými členy a vymezením rolí nevlastních rodičů v rodině. Třetí kapitola pojednává o rozvodu, rozvodovosti v ČR, péči o dítě po rozvodu rodičů, dopadech na dítě obecně a v období staršího školního věku a mladé dospělosti. Důvodem, proč jsem vymezila tato období je ten, že následná empirická část se věnuje právě rozvodu u dětí staršího školního věku, ale samotné rozhovory probíhaly s lidmi ve věku mladé dospělosti.

Na teoretickou část práce navazuje část empirická. Cílem diplomové práce je zjistit a zanalyzovat, jaký vztah mají děti z rozvedených rodin s nevlastními členy rodiny. V empirické části diplomové práce jsem v rámci kvalitativního výzkumu prováděla polostrukturované rozhovory s osobami mladé dospělosti, které si prošly rozvodem rodičů během 2. stupně ZŠ. Výzkumu se zúčastnily čtyři ženy a jeden muž. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a poté přepsány do textové podoby pro následnou analýzu. Jako výzkumná metoda byla zvolena metoda zakotvené teorie pomocí otevřeného, axiálního a selektivního kódování.

1 Rodina

Rodina tvoří společenskou jednotku, která má řadu vývojových úkolů, které se liší na základě kulturních rozdílů. Její základy jsou ale všem společné. Jedinec přežívá díky tomu, že patří k určitému společenskému celku a tím je rodina. Pocit vlastního já, utváření vlastní identity vtiskuje jedinci právě rodina. U dítěte se utváří chování a vědomí na základě rodiny. Zároveň se rodina stává místem, kde dítě nachází pocit jistoty, bezpečí, podpory, vzájemné důvěry a pochopení (Minuchin, 2013).

Definici pojmu rodina nelze jednoznačně stanovit. Člověk se do nějaké rodiny narodí a ví, jak rodina vypadá, nebo by vypadat měla. Pokud bychom se měli zaměřit na definici dle Hartla (2000, s. 512), je rodina „...*společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.*“ Mohlo by se stát, že s touto definicí se nebude ztotožňovat každý jedinec. Různé zahraniční zdroje uvádějí v definici rodiny mimo pokrevní vztahy také adopci. Dítě, které nemělo možnost vyrůstat v původní rodině, bude považovat právě tu adoptivní jako svou vlastní, kde pokrevní spojení nehraje roli. Jasnější a přesnější definicí, se kterou se každá osoba lépe ztotožní je „*domov*“ (Váša, 1937).

Pojem „zdravá rodina“, kterou definují programy WHO a UNICEF jež se zaměřují na kvalitu života a zdraví, popisují zdravou rodinu jako místo, „...*kde funguje soudržnost a spolupráce mezi všemi členy navzájem jsou zde vytvořeny emočně pozitivní vztahy, umožňující vzájemné poskytování opory, je používána otevřená, upřímná a srozumitelná komunikace a existuje vzájemný respekt všech členů rodiny. Dochází k dělbě rolí, respektující zralost i zájmy jednotlivých členů. Dynamika vztahů ve zdravé rodině odráží vývoj jednotlivců, především dětí a projevuje se změnami rolí i postoji všech jejích členů. Zdravá rodina má schopnost překonávat zátěžové situace a má oporu v širším sociálním zázemí*“ (Uhlíková in MPSV, 2011).

Ačkoliv mnoho definic rodiny sdílí myšlenku, že rodina je tvořena rodiči a dětmi, v širším pojetí struktura rodiny potomky vůbec zahrnovat nemusí. V dnešní době je zcela běžné, že lidé za svou rodinu považují i okruh nejbližších přátel. Je na každém jedinci, koho vše bude do rodiny zahrnovat a považovat je za její členy. Zcela běžná je také výchova dítěte jedním rodičem, prarodiči nebo stejnopohlavními páry. Mnoho rodin také směřuje k bezdětnosti z vlastní vůle nebo v důsledku zdravotních či sociálních podmínek. Proto nelze určit, která definice rodiny je správná, je na každém jedinci, se kterou z mnoha definic se bude ztotožňovat (McCarthy, 2021).

1.1 Typologie rodiny

Podíváme-li se na různá pojetí typologie rodin zjistíme, že každý autor na ni nahlíží jiným pohledem a vzniklo tak mnoho různých forem a typů. Jiří Dunovský, který provedl výzkum zaměřený na funkčnost rodiny ve vztahu k výchově dítěte, stanovil ze získaných výsledku čtyři typy rodiny na základě její funkčnosti. Jedná se o rodinu funkční, dysfunkční, problémovou a afunkční (Procházka, 2012).

Prvním typem je rodina **funkční**. Ve funkční rodině dochází k optimálnímu vývoji dítěte a je zajištěn jeho dobrý prospěch. Výchova a socializace dítěte v rodině není narušena. **Problémová** rodina se setkává se závažnějšími poruchami některých nebo všech funkcí. Nedochází zde ale k vážnějšímu ohrožení vývoje dítěte. Rodina v této situaci využívá krátkodobou pomoc zvenčí, ale snaží se situaci zvládnout sama (Gillnerová, 2011).

Rodina **dysfunkční** už s sebou nese velkou řadu problémů. Dochází k závažným poruchám některých nebo všech funkcí. Tyto poruchy ohrožují nejen celou rodinu, ale především vývoj dítěte. Rodina není schopna poruchy zvládat samostatně, a proto je nutné, aby došlo k opatřením zvenčí. V souvislosti s řešením problému v dysfunkční rodině dochází často k dilematu, které je spojené s otázkou, zda se dá rodině pomoci, aby došlo ke zlepšení vývoje dítěte nebo bude nutné v zájmu dítěte zajistit náhradní rodinnou výchovu, která mu zajistí optimální a zdravý vývoj (Janiš, Skopalová a Janiš ml. 2017).

Posledním typem, je rodina **afunkční**, která již není schopna plnit žádnou z funkcí a je tak vážně ohrožen nejen vývoj dítěte, ale často i jeho život. V mnoha případech, dochází v těchto rodinách k týrání či zanedbávání dítěte a jediným možným řešením této situace, je odebrat dítě z rodiny a v rámci náhradní rodinné péče najít rodinu, která bude dítěti schopna zajistit šťastný život (Procházka, 2012).

Helus (2015) do této typologie řadí další typ, a tím je rodina s **přechodnými problémy**. Jedná se o takové problémy, se kterými se alespoň jednou setká téměř každá rodina. Disharmonie je krátkodobá, členové si jsou vědomi přítomnosti problému a řeší jej. Příčiny jsou různé, vyvolané náhle vzniklou situací, které život přináší. Může se jednat o aktuální finanční situaci, nehody ve výchově, nečekané zdravotní komplikace nebo náročné vývojové období dítěte. Všechny tyto problémy ve výsledku rodinu sjednotí a upevní vzájemné vztahy všech členů. Jak už jsme zmínili, s přechodnými problémy se může setkat téměř každá rodina. Některé typy rodin mohou mít ke vzniku problémů větší sklony. Dle Heluse (2015) jde především o rodiny nezralé, přetížené, příliš ambiciózní, perfekcionistické, autoritářské, protekcionistické, nad-

měrně liberální, odkládající a disociované. Každá z těchto rodin řeší problémy specifické dle jejich zatíženosti. Neznamená to ale, že všechny tyto typy se musí se zatížeností setkat. Určitý problém může mít příčiny i v jiné oblasti než ve specifčnosti dané rodiny.

1.2 Funkce rodiny

Rodina se stává po narození prvotním prostředím, do kterého dítě vstupuje, a proto je primárním činitelem, který má velký vliv na formování osobnosti jedince, na jeho zdravý vývoj i socializaci. Roli rodiny lze pojmut jako celek, jehož cílem je utvářet bezpečný a stabilní prostor, kde dochází ke sdílení, reprodukci a produkci života lidí (Plaňava, 2000). To, že je rodina důležitou součástí života dítěte nám potvrzuje skutečnost, že ve společnosti existuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který se ve druhé části zabývá rodinným právem. Tento zákon upravuje mimo jiné i práva a povinnosti rodičů ke svým dětem a zajišťuje tak ochranu dítěti ochranu.

Nejen rodiče, ale i ostatní rodinní příslušníci na dítě přenáší vzory chování, hodnoty, tradice a kulturu, které mu umožňují se socializovat a podílet se tak na společenském životě. Dítě si na základě těchto faktorů formuje a tvoří osobnost, jak po stránce mravní, tak morální. Úkolem rodiny je také plnění mnoha funkcí, které jsou vzájemně propojeny a tvoří základ pro harmonii či disharmonii v rodině (Procházka, 2012). Základní funkce rodiny popsal Kraus (2015): **Biologicko-reprodukční funkce** zajišťuje reprodukci lidského druhu. Tato funkce je důležitá nejen pro jedince, který si díky této funkci vytváří vlastní rodinu a dává mu do života nový impuls a nové výzvy, ale také pro celou společnost, která se tak může dále rozvíjet. Základní pojetí této funkce se nemění, ale v důsledku změn ve společnosti a životních trendech se nemusí tato funkce zdát pro jedince jako prioritní. Tím je myšlen celkový pokles porodnosti nebo odklad rodičovství. Pro ženy může dítě mnohdy znamenat překážku v profesní kariéře a s tím spojená i změna dosavadního způsobu života. Také dochází k zásahu do ekonomické situace rodiny, mohou nastat pochybnosti o stabilitě partnerského vztahu či strach ze zdravotního rizika, které s sebou těhotenství a porod dítěte nesou (Procházka, 2012).

Sociálně-ekonomická funkce rodiny funguje jako prvek ekonomického systému společnosti. I když tato funkce nesouvisí přímo s přítomností dětí, odvíjí se od ní mnoho faktorů. Členové rodiny se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry a zároveň se stávají významnými spotřebiteli (Kraus, 2015). Úkolem rodiny je pak zajistit ekonomické a sociální podmínky pro zajištění základních životních potřeb. Ekonomická situace rodiny pak dále ovlivňuje její chod.

Při neuspokojení potřeb dítěte či jiných členů rodiny dochází ke konfliktům, které ve vážnějších případech mohou vést k ohrožení dětí v rodině (Procházka, 2012).

Ochranná funkce má za cíl zabezpečit biologické, hygienické a zdravotní potřeby především dětí, ale vztahuje se ke všem členům rodiny. Důležitost ochranné funkce se pak nejvíce projevuje při péči o člena se speciálními potřebami, kdy péče o něj vyžaduje častější péči než o členy jiné (Procházka, 2012). **Socializačně-výchovná funkce** má za úkol zajistit socializaci a výchovu dítěte. Po narození se jedinec stává součástí sociální skupiny, kde se učí socializaci, přijímání hodnot a osvojování návyků. Zájem o dítě je klíčový a rodiče by měli být citliví k potřebám svých dětí. Sociální funkce může působit i od starší generace k mladší. Způsob, jakým rodiče vychovávají, pomáhá dítěti uspořádat jeho každodenní zkušenosti. Jestliže má dítě jasně nastavené hranice a cítí rodičovskou lásku, může z něj vyrůst spokojený člověk, ať už působením liberálního nebo autoritativního výchovného stylu (Kšišnan, 2013).

V mnoha publikacích od různých autorů najdeme tradičně tři přístupy k výchově, a to autoritářský styl, liberální a demokratický. První styl – **autoritářský** je založen na komunikaci ve formě příkazů. Jejich nedodržování následně vede k různým formám trestů. Opakem autoritářského stylu je styl **liberální**. Ten naopak neurčuje dítěti žádné hranice a podporuje jej v samostatnosti za svá rozhodnutí. Tento přístup může přinést problém při komunikaci s autoritami ve škole, nebo v pozdějším věku i v práci a osobním životě. Posledním stylem, je **demokratický** přístup, který vytváří rovnováhu mezi stanovením hranic a podporou k samostatnosti (Procházka, 2012).

Emocionální funkce, ačkoliv se tato funkce může zdát jako samozřejmá, mnohdy tomu tak není. Zastává v rodině důležitou roli. Aby docházelo ke zdravému vývoji dítěte, musí mu být zajištěno kvalitní prostředí, které v něm vyvolává pocit bezpečí, jistoty, lásky a podpory. Dítě by se nemělo bát svěřovat rodině s problémy. Mělo by vědět, že mu rodina bude oporou a zároveň dávat pocit, že někam patří (Kraus, 2014).

Výše zmíněné funkce prochází v průběhu let proměnou. Funkce, které byly dříve stavěny na první příčky v jejich důležitosti, mění své pozice. Několik let zpět rodina plnila hlavně funkci ekonomickou. Dnes se současná rodina zaměřuje více na emocionální stránku dítěte, na jeho ochranu a podporu v současném náročném světě. Dochází k prodloužení přechodu z dětství do dospělosti, aby měl jedinec dostatek prostoru pro rozvoj svého potenciálu. Dříve rodiče nepřemýšleli o tom, jakým směrem budou své potomky vychovávat. Převládala spíše jednotný styl výchovy pro všechny. Dnes se setkáváme s tím, že rodiče nemají jistotu v tom, jak své děti správně vychovat a jak jim správně předat názory nebo hodnoty, které společnost zastává (Kuchařová a kol., 2019).

1.3 Charakteristika současné rodiny

Pojetí rodiny se neustále vyvíjí v důsledku změn a rozvoje společnosti. Ačkoliv se stále setkáváme s pojmem tradiční rodina, jeho původní význam už téměř neexistuje. Odpradávná byl jedinec součástí společenství a to, kam bude jeho život směřovat bylo dáno rodovými pravidly. Rodina byla především jednotkou ekonomickou, hlavou rodiny byl muž a žena byla určena pro roly matky a pečovala o domácnost. Zlom nastává v čase průmyslové revoluce a po následných válečných utrpeních dochází k nástupu individuálních hodnot. Dochází k prolínání rolí. Vztahy se stávají více založené na citu, ne na povinnosti (Kimplová a kol., 2023). Mění se formy rodinného soužití a utváření rodinného života. Významnou změnou prochází celkové pojetí partnerství, ale tradiční hodnota rodiny jako takové stále trvá. Česká republika je ve srovnání s jinými státy Evropy tradičnější v oblasti manželství a výchovy dětí. Trendem je také zvyšující se dříve netradiční formy soužití, jako například stejnopohlavní partnerství nebo zakládání rodiny bez trvalého partnerství. Zároveň také Česká republika preferuje výchovu dětí v úplných rodinách, tedy v přítomnosti otce i matky (Kuchařová a kol. 2019).

Kimplová a kol. (2023) uvádí, že v současné době se zvyšuje počet rozvedených a znovu uzavřených manželství, než tomu bylo dříve. V letech 2010-2019 byl počet rozvádějících se párů okolo 44–50 %. Zároveň dochází k nárustu počtu svobodných matek a nesezdaných partnerství. Vývoj současné moderní rodiny se odráží v určitých v trendech. Autorka ve své knize uvádí trendy a znaky charakteristické pro současnou rodinu na evropské úrovni:

- Odklad sňatků a narození dítěte
- Zakládání rodiny bez nutnosti sňatku
- Počet rozvodů okolo 44–50 %
- Nižší počet dětí v rodině
- Doba, po kterou děti a rodiče žijí dohromady, se prodlužuje

Tradiční rodina dříve považovala narození dítěte za běžnou součást života, mnohdy i v důsledku tlaku ze strany rodiny. Dítě bylo považováno za nástupce rodu a dědice rodinného majetku, rodiče brali jako samozřejmost, že se o ně děti ve stáří postarají stejně tak, jako se oni staraly o potomky a zajistí je i po finanční stránce. Tyto tradiční znaky s vývojem společnosti postupně ztratily na důležitosti. V současné době páry více přemýšlí a vyhodnocují, zda budou mít vlastní děti. I když je rodina stále považována za významnou hodnotu, výše zmíněné trendy představují směr vedoucí k prosazování individuálních zájmů před těmi rodinnými a v důsledku

toho, musí rodina čelit různým výzvám. Jedinci se potýkají s obavami, zda jsou ochotni svůj dosavadní způsob života přizpůsobit tomu, že v něm budou děti (Helus, 2015).

Jednou z potíží může být profesní kariéra. Lidé déle věnují čas studiu a následnému získání pracovní pozice, během které so mnohdy dále doplňují kvalifikaci o vzdělávací kurzy, stáže apod. Samotný proces je pro jedince náročný a péče o dítě by v takové situaci byla spíše zátěží a překážkou (Helus, 2015). Pokud dojde k narození dítěte do pracovně vytížené rodiny, dostávají se partneři mnohdy do konfliktu kvůli péči o dítě. Problém pak nastává tehdy, je-li péče o dítě přesunuta na staršího sourozence případně nahrazena třetí osobou, která dítě hlídá a mnohdy i nahrazuje roli rodiče. V tomto ohledu je pak dítě bráno jako překážka v jiných oblastech života. Vedlejším jevem je schopnost obou partnerů pracovat na rovnoprávném vztahu nebo v případě problémů vztah opustit. Rodiče jsou schopni plně a rovnocenně plnit své závazky, přičemž jejich role se vzájemně doplňují a jsou vyvážené. Oba mají odpovídající časové zaneprázdnění a jsou schopni poskytnout dětem, stejně jako sobě navzájem, dostatek vzájemné pozornosti (Kimplová a kol., 2023).

Dítě se stane součástí dosavadního běžného života obou partnerů a promítá se tak i do volného času. Ten byl doposud využíván pro vlastní zájmy a po narození dítěte bude i ono součástí. S dítětem se mění i ekonomická situace rodiny, která může změnit životní úroveň rodiny, a to v partnerech vyvolává obavy. Dostaví se strach z toho, že by nebyli schopni dítě dostatečně zajistit jeho řádný vývoj.

Obavy s sebou přináší i samotná doba. Svět se každý den mění a člověk může mít pocit, že ztrácí jistotu. Na povrchu se tak objevuje otázka, zda je zodpovědné přivést dítěte do současného světa plného nástrah či nejistot. S tím souvisí i strach ze samotné výchovy dětí. Rozmanitost společnosti se promítá i do formování osobnosti dítěte. Ačkoliv je rodina primárním činitelem, který působí na dítě, postupně se k ní přidávají vrstevníci, škola a společnost, média apod., kdy jejich vliv mnohdy změní jedincovu osobnost. Všechny tyto obavy nemusí nastat, pokud se na ně jedinec připraví a některé mohou mít opačný efekt. Tam, kde se objevily obavy z narušení, pomohlo narození dítěte a partneři zjistili, že jejich volný čas trávený s dítětem je lepší než před jeho narozením (Helus, 2015).

Rodičovství s sebou přináší mnoho obav, na druhé straně ale přináší i mnoho pozitivního. Narození dítěte dá životu jiný rozměr a ukáže svět z jiné perspektivy. Mateřství se stane smyslem života a jedinci mohou mít pocit, že je jejich život naplněný tím, co hledali. S příchodem dítěte do rodiny, roste šance, že dojde k hlubšímu upevnění vztahů mezi partnery. Dítě by se ale nemělo stát prostředkem pro záchranu vztahu dvou osob. V případě, kdy by tento pokus nevyšel, by mohl být vážně ohrožen vývoj dítěte (Helus, 2015).

1.3.1 Alternativní podoby rodinného soužití

Různé formy rodina a rodinného soužití, jsou v současnosti mnohem více akceptovatelné, než tomu bylo dříve. Vývoj společnosti a větší tolerantnost umožnili vznik rozmanitosti forem a podob rodiny. Vztahy jsou v dnešní moderní společnosti orientované více na svobodu, a to vede k tomu, že do vztahů vstupují dle svých podmínek, a nejsou tak vázání na tradici (Families: Forms od family diversity, 2022). Odlišnost rodin spočívá v mnoha různých faktorech. Může se jednat o sexuální orientaci ve vztahu, důvod soužití, nebo budoucnost (Bošková, 2022).

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, definuje registrované partnerství jako „*trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným zákonem tímto zákonem (dále jen „partnerství“)*“. Úskalím při zakládání rodiny je nemožnost osvojení dítěte párem, jako tomu je v partnerství heterosexuálních párů. Dítě si může osvojit pouze jeden z partnerů (Hrušáková a Králíčková, 2006 in Bošková, 2022). Podle Výroční zprávy o stavu veřejné správy za rok 2021 bylo v roce 2021 uzavřeno 310 registrovaných partnerství, v porovnání s předchozími lety je to mírný pokles. Rozvoj registrovaného partnerství se začal projevovat na přelomu 17. a 18. století, ale k větší otevřenosti došlo až na konci 19. století. Právní ukotvení o uzavření tohoto svazku je v České republice možné od roku 2006 (Tománek, 2015).

Dle Tománka (2012) vzrůstá trend **single rodiny**, který je označením pro svobodné matky, které vychovávají dítě bez partnera, který je otcem dítěte. Důvodem je často skutečnost, že touží po dítěti, ale nenašly v životě partnera, se kterým by chtěly tvořit stabilní vztah. Jiným důvodem může být situace po rozpadu manželství, kdy matka zůstane sama s dítětem. Právě zkušenosti a obavy z předešlého vztahu vedou k rozhodnutí, zůstat bez partnera. Lidé, kteří založili rodinu v brzkém věku, mohou mít pocit, že jim život utekl a mnoho si z něj neužili a mají proto potřebu si jej vynahradit, což může vést právě k rozpadu vztahu a životu bez partnera. Do *singles* rodin řadíme i osoby žijící bez partnera a bez dětí. Do této kategorie spadají osoby ve věku 20–40 let, které se rozhodly pro život bez partnera, často proto, že se v životě chtějí ubírat jiným směrem, než je partnerství a zakládání rodiny. Podle posledního sčítání lidu v roce 2021, žije v České republice přes 350 000 svobodných osob žijících samostatně v domácnosti. V porovnání s rokem 2014, se počet mírně zvýšil (Kuchařová a kol., 2019). Příčiny tohoto trendu spočívají v delší přípravě na budoucí povolání, a tedy pomalejším osamostatňováním. Lidé mají také větší tendenci k objevování nových míst, více cestují, poznávají jiné kultury a žijí aktivním způsobem života (Tománek, 2012).

Nesezdaná soužití je pojem, který označuje páry, které spolu žijí bez uzavřeného sňatku. Podle Kuchařové a kol. (2019), žije takto každý desátý pár a tyto nesezdané páry mívají méně

děti než ty manželské. Jednou z výhod je snazší rozchod v případě nefungování vztahu. Významným faktorem pro stabilní soužití, je přítomnost dětí. I když mají osoby s vyšším stupněm vzdělání větší potenciál pro partnerský život, jejich stabilita vztahu při nesezdaném soužití bývá nižší. Tento typ vztahu bývá často v literatuře zmiňován jako první fáze před vstupem do manželství. Pár se spolu učí žít a vést domácnost a považuje se za test vztahu. Dále může být nesezdané soužití následkem nevydařeného manželství, kdy u jedince přetrvávají obavy z dalšího možného rozvodu (Kuchařová a kol., 2019).

1.3.2 Patchwork family

Patchwork family je termín, který pochází z anglického jazyka a označuje se pro rodinu, do které jeden z rodičů přivede nového partnera, mnohdy i s jeho vlastními dětmi. Pojem neoznačuje jen základní členy rodiny jako jsou matka, otec a děti, ale zahrnuje do něj i širší členy. Vytvořit fungující vztahy v rodině, kde spolu žijí nejen dospělí, ale především děti ze dvou různých rodin je náročným procesem, který vyžaduje dostatek času. Cesta dětí k novým členům rodiny vyžaduje úsilí jak ze strany rodičů, tak dětí, a je třeba počítat se situací, že se vytvoření plnohodnotného vztahu nemusí povést. Prvním krokem k vytvoření harmonického vztahu je nastavení pravidel stejných pro všechny děti, nejen ty vlastní. V případě nejednotnosti je pravděpodobné, že by docházelo k rozporům a konfliktům mezi sourozenci, což v dětech může vyvolávat pocit nespravedlnosti. V patchworkových rodinách hraje velmi významnou roli nastavení péče o děti s bývalým partnerem (Patchwork family, 2023).

V důsledku vysoké rozvodovosti, se počet těchto rodin zvyšuje. Ze začátku může být soužití v této rodině náročné. Nese s sebou mnoho nového, nové prostředí, nové hodnoty, nový partner vlastního rodiče apod. Vše zmíněné může přinášet značné komplikace, které je zapotřebí průběžně řešit. Rodiče by měli vždy myslet na blaho dítěte. Zároveň ale nesmí dítě nechat, aby určovalo, s kým rodič bude tvořit nový vztah a rozhodovat o něm. Pokud ale dojde k situaci, že dítě a nový partner k sobě cestu nenajdou, může dojít k ukončení vztahu mezi dospělými. Nejen pro dítě, ale i pro nového partnera je důležité, aby ho nevlastní dítě přijalo a navázalo s ním pozitivní vztah. Rodič by neměl dítě měnit, měl by respektovat jeho potřeby a zvyklosti, které si sebou přináší z původní rodiny. I když rodič nemusí vždy se vším souhlasit, měl by jej ze začátku, při navazování kontaktu podporovat v jeho činech i názorech (Kovářová a kol., 2022).

U mladších dětí je navazování vztahu jednodušší. Mnohdy jim stačí pozornost, společný čas nebo drobný dárek. Jejich osobnost je v nízkém věku dobře tvárná, a proto si cestu k nevlastnímu rodiči mohou najít snadněji a rychleji. U starších dětí je cesta náročnější. Jsou zvyklé na určitý přístup a samotný rozvod se pro ně stává náročným. Pokud se nový partner dostane

do rodiny po nějaké době, kdy jeden z rodičů žije nějakou dobu s dítětem samo, může ho brát jako osobu, která narušuje jejich vztah. U adolescentů se doporučuje partnerský přístup k dětem a nevlastní rodič musí být velmi opatrný, jedinci bývají v tomto období citliví při zasahování do života ze strany rodičů, tím spíše když se objeví někdo nový, cizí (Kovářová a kol., 2022).

Největší překážkou mohou být právě zvyklosti, které mají všichni členové patchworkové rodiny zažité z původní rodiny. Důležité je mluvit o těchto věcech a předejít tak zbytečným konfliktům, které mohou v důsledku toho nastat. Ačkoliv převládají při navazování vztahu s novými členy rodiny spíše ty problémové aspekty, v některých rodinách může dojít k rychlému a pozitivnímu vytvoření vztahu a domácnost může fungovat bez větších komplikací. Důležitý je vždy dostatek času pro vytvoření harmonického prostředí (Kovářová a kol., 2022).

1.4 Role rodičů

Role matky a otce se mění s vývojem společnosti. Tradiční postavení rodiny se změnilo a s ním i rozdělení rolí typických pro matku i otce. Dochází ke vzájemnému přibližování rolí. Stále ale bereme na vědomí prvky, které charakterizují roli rodičů bez ohledu na pohlaví. Ve vztahu mezi rodiči a dítětem je vztah nadřazenosti a podřazenosti. Do určitého věku rodič o dítěti rozhoduje. Jakmile se jedinec stane rodičem, je ním navždy bez ohledu na různé zvláštnosti a okolnosti. Dítě tvoří specifickou vazbu mezi partnery, jelikož je dítě společné oběma rodičům. Po narození dítěte dochází ke změně v životním stylu obou partnerů. Do jejich života přibudou určité povinnosti, které vyplývají z nově získané role (Vágnerová, 2007).

Role matky v životě dítěte je tou nejdůležitější. Matka přijímá dítě takové, jaké je, i když v některých případech, může přijetí trvat déle a je to zcela přirozené. Dalším důležitým prvkem je láska k dítěti, která se pojí i s jeho přijetím. Negativní reakce matky na různé situace, jako je lhaní, špatná známka nebo chování, které není v souladu se zásadami správného jednání neznamená, že už matka dítě nemiluje, ale naopak. Její reakce je odpovědí na to, že ho miluje ve všech situacích. Vždy je ale důležité jednat přiměřeně, aby nebyl výsledný efekt opačný, a to, že si dítě matku spojuje pouze s jejími negativními projevy vůči dítěti (Špaňhelová, 2010).

Matka do vztahu s dítětem vnáší také jistotu, ta bývá často spojována s důsledností ve výchově. Pro dítě by to mělo být zároveň znamením, že to, co řekla, tak platí. Pro dítě to znamená vymezené hranice, které by nemělo přecházet. S tím se pojí i ochrana. Ochrana dítěte před nástrahami a riziky, se kterými se v životě potká. V určitých situacích, ho matka bude učit, co ho v určitých situacích čeká, jaké si z toho může vzít ponaučení nebo jak danou situaci

prožít. Pomáhá mu ukazovat cestu, jak reagovat na okolnosti a podobně. Tím ho také učí samostatnosti, aby se samo rozhodovalo dle svého nejlepšího úsudku. Pro dítě to znamená, že se ve vztahu s ní nemusí bát otevřeně komunikovat i o nepříjemných věcech, které by v dítěti mohly vyvolat obavy. Otevřenou komunikací lze předcházet problémům, které by u dítěte mohly nastat (Špaňhelová, 2010).

Příklad a vzor, to jsou role, která mnohdy i nevědomě ovlivňují dítě. Dítě si nejen od matky, ale z celého prostředí, ve kterém vyrůstá odnáší způsoby chování, jednání, společenské návyky nebo postoje. Matka je pro dítě člověkem, který když něco řekne, tak to tak prostě je. Stává se pro něj tou jedinou osobou, která má vždy pravdu. To se postupně při setkávání s jinými autoritami, nejčastěji učiteli, mění. Proto je důležité, dávat si pozor na slova, která zaznějí například při konverzaci mezi partnery a stejně tak na chování, které dítě mnohdy opakuje (Špaňhelová, 2010).

Rozdíl mezi rolemi otce a matky vůči dítěti spočívá především v množství čase, který otec s dítětem tráví. Některé role, které jsem výše popsala u matky se samozřejmě objevují i otce, ale je nutné říct, že to není v takové míře. Důvodem je fakt, že v době, kdy je matka doma s dítětem, se otec věnuje práci. Právě proto, že je otec každý den v práci, by měl využít dobu, kdy je doma na trávení času s dítětem a to aktivně. Plně se mu věnovat a nedělat při tom nic navíc. Komunikace ve vztahu otec–dítě se liší od matky v tom, kam rozhovor a celá komunikace vede. Otec, jako muž zároveň ovlivňuje dítě v jiných oblastech, ve kterých se matka, jako žena neorientuje a nevěnuje jim v životě pozornost. Nejen při komunikaci, ale i při různých situacích mu ukazuje otec jiný směr než matka. Oba si ale musí dát pozor, kdy se ve stejné situaci chovají rodiče rozdílně, a případně dítěti vysvětlit, proč tomu tak je (Špaňhelová, 2010).

Otec v rodině zastává také funkci opory a podpory jak pro matku, tak pro všechny členy domácnosti. Dítě vidí a vnímá, zda otec souhlasí a projevuje stejné výchovné postupy jako matka, nebo se jejich výchova liší, což může mít za následek, že je dítě zmateno a není si jisto, co je vlastně správně a koho poslouchat. Tím se buduje vztah dětmi i matkou. Rodiče by si měli dávat vzájemně zpětnou vazbu a komunikovat v případě odlišných názorů bez dopadu na dítě. Je důležité, aby při konfliktu mezi partnery došlo k vyslovení omluvy, aby se dítě nadále cítilo v rodině bezpečně (Špaňhelová, 2010).

2 Nevlastní rodina

Pojem nevlastní rodina v obecné rovině znamená, že alespoň jeden z rodičů není biologicky tedy pokrevně příbuzný s dítětem svého partnera nebo partnerky. Záměrně neuvádím pojem manžel, manželka, jelikož mnoho rodin žije v nesezdaném soužití. V literatuře se můžeme setkat s různými označeními pro nevlastní rodinu např. smíšená, rekonstruovaná, rozšířená nebo patchwork rodina (Čigášová, 2017).

V širším pojetí může označení nevlastní rodina znamenat také rodinu, kde není ani jeden z rodičů v pokrevním svazku s dítětem. Tato situace nastává tehdy, je-li dítě osvojeno, v pěstounské péči nebo opatrovnictví. Ačkoliv označení pro tyto formy rodičovství nese název Náhradní rodinná péče, setkáváme se ve společnosti i s výše obecným termínem – nevlastní rodina.

Šimůnková Petrovská (2020) ve své knize mluví o termínu komponovaná rodina a označení pro nevlastního rodiče jako třetí rodič. Pojmenování zcela jednoduše vystihuje pozici nevlastního rodiče právě v komponované rodině. Zamezuje tak používání výrazů, jejichž význam ne vždy označuje podstatu toho, co chceme říct. Pojmenovávání a označování v rodinách, se odráží na vztahu rodičů k dětem. Slovo nevlastní, v člověku zcela přirozeně vyvolává obranné mechanismy, že to, co není naše je zároveň cizí a může být rizikové.

K utváření dobrého vztahu s nevlastními dětmi, dle autorky Šimůnkové Petrovské (2020), pomáhá najít to správné pojmenování, které děti zahrne do vlastního prostoru daného rodiče. Vlastní označení se poté může promítat do celkové atmosféry rodiny. Rodič si ale musí dávat pozor na to, zda oslovení vyhovuje oběma stranám tedy jak rodiči, tak dítěti. To, co se může líbit jedné straně, nemusí nutně znamenat, že to druhá strana přijme. Děti musí samy dojít k tomu, co pro ně bude příjemné a přijatelné. Teprve pak může vztah správně fungovat. Důležitým faktorem je také věk dítěte. Čím je dítě mladší, je vyšší pravděpodobnost, že se vztahy budou přibližovat původní nukleární rodině. U starších dětí často dochází ke konfliktům s nevlastním rodičem (Teyber, 2007).

Rodiny s jedním nevlastním rodičem si musí na začátku uvědomit, že nově vybudovaná rodina není a nebude stejná jako ta původní. Prvním krokem je vytvoření vlastních specifických tradic, rituálů, pravidel a zvyklostí. Cílem je vytvořit stabilní rodinné prostředí, které bude příjemné pro všechny členy rodiny (Plaňava, 1986).

Součástí nové rodiny se automaticky stávají i nevlastní prarodiče a dítě se učí navázat vztah a vycházet s nimi. To samé platí o nevlastních sourozencích. Dítě se najednou stává členem dvou rodin a obě by měly usilovat o vytvoření dobrého vztahu se všemi příslušníky

rodiny. Předcházení konfliktům může pomoci také to, že biologičtí rodiče dětem pomáhají s vyrovnáním se dané skutečnosti a sami vedou děti ke kladnému vztahu s nevlastním rodičem nebo rodiči (Teyber, 2007).

Pro děti, které se dostanou do situace, kdy se musí naučit vycházet s nevlastním rodičem, může být celý proces náročným obdobím. Jak už jsem zmínila výše, věk dítěte zde může hrát velkou roli. Adaptace na jakékoliv nové prostředí probíhá u mladších dětí lépe. Rychleji si zvykají na nové věci v jejich běžném životě a snadněji se jim přizpůsobují. Proto i v nové rodině, si dítě rychleji najde cestu k novému partnerovi svého biologického rodiče. Naopak kritickým obdobím je pro zvládnání této situace puberta.

U dětí může dojít k tomu, že začnou mít pocit, že třetí rodič, jak ho označuje Šimůnková Petrovská (2020), nahrazuje toho biologického a začne proti tomuto protestovat. Strach, že dítě přijde o svého rodiče s příchodem nového partnera se pak projevuje negativním postojem vůči němu a stane se jeho soupeřem. Vztahy se liší dle závislosti na pohlaví dítěte i rodiče. U dívek dochází ke konfliktům s novým partnerem matky, a naopak chlapci tuto skutečnost zvládají lépe. Pokud dcera s matkou, žijí nějaký čas pouze samy, jejich vztah je velmi blízký a strach z narušení pouta se projevuje odmítáním přijmout partnera do jejich života. Chlapci, kteří žili s matkou sami, neberou skutečnost, že se objeví někdo nový tak odmítavě a jsou schopni jednodušeji jej přijmout mezi sebe (Teyber, 2007).

2.1 Formy nevlastních rodin

Tato kapitola popisuje pouze možné formy nevlastních rodin po rozvodu partnerů, nikoli formy osvojení dítěte, kdy ani jeden z rodičů není biologicky spojen s dítětem.

Patchwork family neboli zrekonstruované rodiny mají společnou jednu věc, a to, že skládají dohromady části předchozích rodin. Satirová a Holubová (2006) rozlišily tři formy smíšených rodin. Prvním typem je žena s vlastními dětmi a nevlastní otec bez dětí. Druhým typem je muž s vlastními dětmi a nevlastní žena bez dětí a poslední formou je, že žena i muž mají vlastní děti z předchozího partnerství. Všechny výše zmíněné formy, mají jednu společnou věc, a to že si všichni účastníci prošli rozpadem původní rodiny. Společnost vnímá na první pohled roli třetího rodiče ve všech komponovaných rodinách stejně. Třetí rodič je člověk, který žije se svým partnerem, a ten má děti z předešlého vztahu. Vzájemná podoba těchto rodin spočívá především v tom, že musí čelit mnoha výzvám, které jim tato situace přinese a kladou

si často stejné otázky. Uvnitř každé rodiny, se ale podobnost mění a každý řeší jiné otázky a dostává se do jiných situací.

Forma, kdy nevlastní rodič nemá své vlastní děti, je dle Šimůnkové Petrovské (2020) tou nejnáročnější. Jelikož nemá své vlastní děti, nemá tudíž ani jasně vymezenou roli rodiče, která by určovala jeho postavení v rodině, a to může v rodině způsobovat řadu konfliktů a nejasností mezi členy domácnosti. Jedním z nich může být přizpůsobení se dětem, mnohdy na úkor svých vlastních potřeb. Život, který člověk vedl dříve, se najednou musí ve spoustě věcech podřídit dítěti, a to může vést ke vzniku problému. Rodiči, který má své děti, přijde přirozené, vzdát se do určité míry vlastních potřeb a zájmů, jinak by ani nemohlo dojít k myšlenkám založit rodinu.

Dalším typem je skutečnost, že nevlastní rodič má své vlastní dítě nebo více dětí z předchozího vztahu. Partneri zde mají společné dvě věci. Oba si prošli rozvodem nebo rozchodem a oba mají dítě nebo děti. Výsledkem je, že partneri znají své rodičovské role, které zastávali. Úskalí ale nastává v tom, že v rodině stále figurují bývalí partneri s různými individuálními potřebami a rodina tak musí vzájemně více komunikovat. Problémem mohou být také odlišné styly výchovy u dětí, což se odráží jak na vlastních, tak nevlastních dětech. Rodič se k vlastnímu dítěti bude vždy chovat jinak než k nevlastnímu, a je to přirozené, podstatné je vytvořit prostředí, ve kterém bude každý znát svou roli a hodnotu, aby mohla rodina fungovat bez obtíží a konfliktů, které by narušovaly harmoničnost prostředí (Šimůnková Petrovská 2020).

Roli třetího rodiče ovlivňuje také to, zda je to žena nebo muž a jejich postavení v rodině je vnímáno odlišným způsobem. Partnerka od muže, jako třetího rodiče očekává tradiční postavení mužské role v rodině a nemá na něj mnohdy žádné specifické požadavky. Jde o doplnění, někdy nahrazení této role v rodině a ve výchově dítěte, pomoc při finančním zajištění, nastavení hranic při výchově, zasvěcení do mužského světa, kterému matka, jako žena nerozumí tak dobře a obecně poskytnutí zázemí pro ženu i dítě. Co naopak neočekává, jsou projevy lásky ve formě objetí nebo útěchy vůči nevlastnímu dítěti (Šimůnková Petrovská, 2020). Očekávání, která žena má, nezávisí na tom, zda partner má nebo nemá své děti. V případě, kdy nemá předchozí zkušenost s výchovou dětí, je pro něj zastávání role otce obtížné. Jistou výhodou to může mít ve výchově dítěte, kdy muž praktikuje styl své partnerky a nemusí tak docházet k nesrovnalostem a konfliktům. Jelikož muž nepřebírá péči o domácnost, jako tomu bývá většinou u žen, může se u něj dostavit pocit nepotřebnosti, nedoceníení a pocit odsunutí na vedlejší kolej. V případě, že má muž děti z předchozího partnerství může naopak docházet k rozporům ve výchově dětí. Muž v pozici třetího rodiče může mít problém s autoritou u nevlastních dětí, kdy jej děti jako autoritu nepřijmou. Často tak dochází k tomu, že se výchovy neúčastní a nechává ji pouze na

partnerce, zároveň ale její výchovný styl kritizuje, mnohdy i v přítomnosti dětí, což může vést biologického otce k zásahu do vytvořených vztahů (Kratochvíl, 2005).

Postavení ženy jako třetího rodiče je společností vnímáno negativně, kdy žena je považována za tu, která rozvrátila rodinu muže. Tento postoj nemusí pro ženu nic znamenat, pokud nepřichází od blízkého okolí. Partner od nové ženy očekává nahrazení roli matky pro jeho děti, i když děti svou biologickou matku stále mají. Zde záleží, jak se k situaci žena postaví a také, jak už jsem zmínila výše, zda má či nemá vlastní děti. Oproti roli třetího rodiče muže, se zde očekává větší emoční spojení s nevlastním dítětem, což vzniká v důsledku mateřského pudu. Součástí toho, co muž od ženy očekává je i starost o domácnost a celkové péči o děti. Péče o nevlastní děti je pro ženu v mnoha ohledech výzvou. Sama si musí nastavit, jak se k roli postaví, a jak ji přijme. Pokud se bude chtít stát rodičem, který plně nahrazuje funkci matky, musí být tento postoj v souladu dohodou mezi partnery (Šimůnková Petrovská 2020). Stále ale musíme myslet na to, že pokud dochází k pravidelné střídavé péči o děti, je biologická matka pro dítě tou hlavní osobou v životě dítěte. U dítěte se může objevit odmítání partnerky otce z důvodu, že chtějí zůstat stále věrní biologické matce. Nevlastní matka se tak staví do pozice, kdy je odmítána, ačkoliv nedošlo k žádnému konfliktu mezi ní a dítětem. V některých případech může situace vyvrcholit v boj o partnerovu pozornost, a to celé může vést ke konfliktu, kdy se muž staví do pozice prostředníka. I zde je důležité, dát dítěti prostor a čas na vytvoření vztahu s novou partnerkou otce (Kratochvíl, 2014).

2.2 Stadia vývoje nevlastní rodiny

Každý vztah prochází různými fázemi, díky kterým se mění, upevňuje, vytváří. I při budování vztahu mezi členy rodiny dochází k určitému postupu, díky kterému se rodina vyvíjí. Sobotková (2012) odkazuje na autorky Norwoodovou a Wingenderovou, které popsaly tyto stadia vývoje nevlastní rodiny:

1. Stadium iluzí

V této počáteční fázi dochází k vytváření mnohdy nereálných očekávání a představ, že se nám podaří vytvořit rodinu, ve které budou všichni její členové spokojeni a šťastní. Tato očekávání si jedinci nesou z původních rodin, kdy věří, že vzájemná harmonie pomůže překonat překážky a problémy. Vztah mezi členy nevlastní rodiny nebude nikdy tak pevný, jako tomu bývá ve zdravých biologických rodinách. Jedinci by naopak neměli mít příliš velká očekávání, aby

nedošlo ke zklamání z nenaplnění představ o šťastné rodině a nebyl tak ohrožen vztah s novým partnerem.

2. Stadium zmatku a rozčarování

Toto stadium začíná narušovat očekávání z první fáze. Jednotliví členové rodiny se potýkají s prvními problémy. Do popředí se dostávají obavy a strach z neznámého, nového. Jedinci nemají vyjasněné své role a pozice v rodině, a to přináší úzkosti a nervozitu. Objevují se první konflikty často mezi původní rodinou a novou, nevlastní. Ten člen, který vstoupil do původní rodiny se stává osobou, která je považována za příčinu právě vzniklého zmatku v rodině.

3. Stadium negativních emocí

Fázi můžeme také nazvat jako rozhodující, která ukáže, zda je rodina natolik silná, aby ji dokázala překonat nebo zda dojde k rozpadu partnerství. Negativní pocity jsou v této fázi na svém vrcholu. U jedinců se objevuje zklamání, beznaděj či pocit ztráty kontroly nad událostmi v rodině. Partneři by se neměli snažit pokusit se této fázi vyhnout. Právě v těchto vypjatých situacích se ukáže, zda je rodina schopna zvládat i případné konflikty, které v budoucnu mohou rodinu více posílit. Pokud se má rodina posunout dále, je stadium negativních emocí nevyhnutelné.

4. Stadium počínající stability

Dojde-li k překonání třetí fáze, začne se rodina stávat stabilnější. U rodinných příslušníků dochází k vzájemnému respektu v oblasti hodnot a osobnosti jednotlivých členů rodiny. Tvoří se rodinná identita a jedinci používají výrazy jako naše rodina nebo my všichni. V mnoha případech bývá nevlastní matka ta, které jde o vytvoření příjemné atmosféry a vzájemného porozumění. Jako v každé rodině, i zde se mohou objevit výkyvy v oblasti spokojenosti, ale členové rodiny se ve svých rolích cítí bezpečněji a příjemněji, než tomu bylo na začátku vztahu. Dochází také k vytváření nových, společných tradic a rituálů a rodina spolu tráví více volného času při společných aktivitách.

5. Stadium pozitivního přijetí

Stadium je považováno za téměř stabilní, kdy nedochází k žádným velkým změnám, které by mohly ohrozit vztahy mezi jednotlivými členy rodiny. Dochází k většímu prohlubování vztahů. Členové pokračují v individuálním růstu a uvědomění si, že řešit a vysvětlovat případné problémy pomáhá k upevnování rodiny a stojí za to, je řešit. Prostředí rodiny vyzařuje kladnými emocemi, jedinci se vzájemně respektují, důvěřují si a spolupracují. Podpora a flexibilita podporují atmosféru v rodině, aby se všichni členové cítili naplnění láskou ze strany všech členů rodiny.

2.3 Vztah členů nevlastních rodin

Navázání vztahu s nevlastními členy rodiny se stává náročným obdobím nejen pro dítě, ale i pro rodiče. Dochází ke spojení dvou odlišných rodin, které mají zažitá vlastní hodnoty, pravidla a vzpomínky. První problém nastává při nesouladu vytvořených očekávání s realitou ve smyslu společného soužití. Doporučením je nenastavovat si na začátku příliš velká očekávání, abychom se tak vyhnuli možnému zklamání (Šimůnková Petrovská, 2020).

Utváření vztahů ovlivňuje mnoho faktorů, mluvíme o osobnosti nevlastního rodiče, jeho postoj k výchově dětí, předchozí zkušenosti, pokud vstupuje do vztahu s vlastními dětmi či nikoliv nebo vztah k partnerce (Novák a Průchová, 2005). Ať už rozvod nebo rozchod rodičů dítěte proběhl jakkoliv, dítě bude vždy částečně cítit zradu a poznání nového partnera může dítě brát právě jako příčinu rozpadu původní rodiny. Dítě se cítí zrazené a zraněné a není schopno ihned vnímat, jaké vlastnosti má nový partner. Před navázáním vztahu dítěte s nevlastním rodičem potřebuje dítě dostatek času, aby se srovnalo s ukončením vztahu mezi rodiči, a až poté může dojít k budování vztahu mezi nimi. Délka času je u každého dítěte jiná, odvíjí se od jeho věku, temperamentových vlastností, stylu komunikace nebo odolnosti vůči překážkám. Postupná příprava dítěte na situaci, kdy dojde k seznámení s novým partnerem mu pomůže ji lépe pochopit a dává mu prostor o ní přemýšlet (Špaňhelová, 2010).

Vztahy mezi rodiči a dětmi v nevlastních rodinách jsou pravděpodobně ovlivněny způsobem, jakým skončil předchozí svazek rodičů, tj. zda rozvodem nebo úmrtím jednoho z rodičů. Míra interakce s lidmi mimo rodinný systém, ovlivňuje přizpůsobení a integraci nevlastních rodin (Pasley, 1987 in Lin a Seltzer, 2023). Při rozlišení mezi nevlastními rodinami se společnými dětmi a bez nich, bylo zjištěno, že páry v nevlastních rodinách se společnými dětmi popisovaly vztahy mezi rodiči a dětmi pozitivněji než páry v nevlastních rodinách bez společných dětí. Což podporuje myšlenku, že mít společné dítě je spojeno s integrací nevlastní rodiny (Lin a Seltzer, 2023).

Studie ukazuje, jak může přístup rodinných systémů zlepšit naše chápání vztahů mezi rodiči a dětmi v nevlastních rodinách. Je zapotřebí brát v úvahu všechny děti v rodině. Přístup založený na rodinných systémech také odhaluje, jak různé uspořádání nevlastních rodin ovlivňuje celkové hodnocení vztahů mezi rodiči a dětmi ze strany rodičů. Přestože matka a otec tvoří v rámci nevlastní rodiny vlastní subsystém, mohou mít rozdílné zkušenosti s rodinnou soudržností, protože s některými potomky sdílejí odlišné biologické vazby. Teorie rodinných systémů

a zjištění studie poukazují na potřebu diferencovanějšího přístupu ke komplexnosti rodiny. Ačkoli společné dítě zvyšuje složitost rodiny, posiluje rodinnou integraci (Lin a Seltzer, 2023).

Navazování vztahů se sourozenci v nové rodině je složitým procesem. V nevlastních rodinách můžeme mluvit o vlastních sourozencích, kdy mají oba společné biologické rodiče a třetí rodič je bezdětný. Dalším typem jsou poloviční sourozenci, kteří mají biologicky společného jednoho rodiče, to znamená, že se dítě narodilo až v nové vzniklé rodině a třetím typem jsou sourozenci, kteří nemají ani jednoho rodiče v nové rodině společného a jsou tedy nevlastními sourozenci. Jedním z faktorů, který ovlivňuje vztahy mezi sourozenci je délka soužití sourozenců. Vztah polovičních sourozenců a sourozenců vlastních se od sebe příliš neliší (Němcová, 2018). Děti potřebují dostatek prostoru pro vlastní vůli a na základě společných zážitků postupně navážou vztah s novými sourozenci. Nechat děti samotné, vede k vzájemnému seznámení, sami si mezi sebou urovňají konflikty a zjistí, že společný kontakt není rizikem, ale šancí na to získat nové sourozence. Prvotní zásluhy nesou rodiče a pokud se podaří mohou se sourozenci stát vnitřním zdrojem rodiny (Sohni, 2019).

Věkový rozdíl mezi sourozenci je dalším faktorem, který se odráží na vztahu mezi dětmi. Příliš velký rozestup, může bránit ve vyvinutí kladného vztahu sourozenců. U polovičních sourozenců ulehčuje situaci to, že mají jednoho biologického rodiče společného a vyrůstají s ním již od jeho narození, což vede ke snadnějšímu přijetí, stávají se staršími sourozenci, kteří mají funkci ochránce a více se podílejí na péči. Rizikem může být fakt, že vztah matky k dítěti je často určen jejím vztahem k muži, se kterým dítě má a může dojít k narušení vztahů v rodině (Matějček a Dytrych, 2002). U nevlastních sourozenců bylo na základě výzkumu zjištěno, že docházelo k větším sklonům k problémovému chování (Němcová, 2018). Podle Satirové (2006) by neměly mít děti pocit, že jsou o něco ochuzené nebo zanedbané. Pokud je tomu jinak, může to negativně ovlivnit vztah mezi sourozenci. Pokrevní příbuzenství nemusí být překážkou při vytváření hlubokých a trvalých sourozeneckých vztahů, které mohou mít ozdravnou funkci v budoucím životě (Matějček a Dytrych, 2002).

Vztah mezi partnery v komponované rodině je zásadní pro spokojenost celé rodiny. Mezi partnery by měla panovat vzájemná podpora. Oba jsou v nelehké situaci a oba musí řešit spoustu náležitostí. S tím souvisí i důvěra. Oba partneři si prošli rozpadem předchozího vztahu a mohou se objevit obavy, že ani tento vztah, který je mnohdy plný překážek nemusí vyjít, proto je důvěra ve schopnosti vytvořit spokojenou rodinu klíčová. Ocenění a pochvala i za drobné činy podporuje vzájemný vztah obou partnerů. Nastavení hranic při řešení témat spojených s bývalým partnerem umožňuje posouvat vztah dál a nevracet se zpátky v čase do dob, které akorát vedou k možným konfliktům a připravují nový vztah o společný čas a energii. Nejen

společný čas, ale i čas pro sebe je v budování vztahu potřebný. Je náročné se mnohdy starat o více dětí nebo řešit vypjaté situace s bývalými partnery. Prostor, který si partneři vzájemně umožní ovlivní náladu celé rodiny (Šimůnková Petrovská, 2020). Pokud dojde k založení nové rodiny bez úplného vyrovnání se se ztrátou předchozího vztahu, může to mezi partnery vyvolat problémy po emoční stránce. Konflikty mezi partnery mohou nastat v oblasti výchovy. Partneři se vzájemně sledují při komunikaci s dítětem během situací, které vyžadují výchovný zásah a zaměřují se na formy odměn a trestů (Matoušek, 2003; Pacey, 2005).

Navázání vztahu rodiče s nevlastním dítětem je u každého dítěte jiné. Stejně jako u jiných situacích, i zde hraje roli věk dítěte a poskytnutí dostatečného času pro přijetí nového člena do rodiny. U dětí je přirozený strach z nového a neznámého. Některé děti se přizpůsobí rychleji, v řádech několika týdnů, jiné se nemusí přizpůsobit ani po několika letech. Na dítě je někdy vyvíjen nátlak ve formě rychlého a hlubokého navázání vztahu s novým partnerem svého biologického rodiče. Což může mít mnohdy opačný efekt ve formě nezájmu se s nevlastním rodičem sblížovat. Ze strany nevlastního rodiče k dítěti se nedoporučuje vnučování ani případně podplácení různými předměty. Jak už bylo zmíněno v kapitole výše, nevlastní rodič by se neměl snažit nahrazovat roli druhého biologického rodiče. Adaptace probíhá nejlépe u mladších dětí a rizikem je období středního školního věku (Šimůnková Petrovská, 2020).

Co se týká pohlaví dítěte, přijímají partnera lépe dívky (Matějček a Dytrych, 2002). Vztah biologických rodičů dítěte má také vliv na celou situaci navazování vztahu nevlastního rodiče k dítěti. Pokud o sobě bývalí partneři mluví před dětmi jen v tom dobrém slova smyslu, má to pozitivní dopad na budování dalších vztahů. Stejně tak mluvit pozitivně i o novém partnerovi svého bývalého. Dítě vše slyší, zaznamenává a podle toho se dále chová a jedná (Matějček a Dytrych, 2002). Pomoc v utváření pozitivního vztahu může také pomoci čas strávený ve dvou, tedy nevlastní rodič a dítě, který umožní oběma stranám se vzájemně poznat a dozvědět se o sobě více. Pohlížet na dítě jako na jedinečnou osobnost, tedy umět oddělit to, co nám může vadit na bývalém partnerovi svého současného partnera a promítá se to na chování a jednání dítěte, mnohdy nevědomě. Tento přístup lépe pomůže poznat osobnost dítěte a najít si k němu cestu (Špaňhelová, 2010).

2.4 Role nevlastních rodičů

V životě dítěte hrají rodiče nezastupitelnou roli. V případě, že dojde rozvodu partnerů a založení nové rodiny otce nebo matky s jiným partnerem, se najednou v životě objeví další

rodič, který zaujme pozici jednoho z nich. Tato situace není snadná ani pro dítě, ani pro nového rodiče. Nalézt místo v rodině, který je v roli třetího rodiče je obtížným úkolem. V nukleární rodině má otec i matka rozdělené a stanové role, které zastává. Otázkou tedy je, jaké role by měla plnit osoba, která není ani jedno, tedy nevlastní rodič. Šimůnková Petrovská (2020) uvádí, že nevlastní rodič, ať už matka nebo otec by neměli plnit úkoly, které za normálních okolností plní vlastní rodič dítěte, i když se to od nich očekává. Neznamená to ale, že by měli dítě ignorovat a nechat veškerou výchovu pouze na biologickém rodiči, když není přítomen druhý rodič. Místo v rodině, kde se jedinec stává nevlastním rodičem pro děti jeho partnera si musí hledat sám. Každá rodina je jiná a neexistuje obecný návod jak si místo a postavení získat.

Rozdíl ve vykonávání role třetího rodiče, ovlivňuje skutečnost, zda má své vlastní děti. Nevlastní matky, které mají své vlastní děti, netouží po zaujetí role matky pro děti svého partnera a za primární má stále zůstat biologická matka (Church, 1999 in Šolcová, 2023). Ačkoliv vymezení rolí pro není jednoduché a pevně dané, někteří autoři se snaží o vydání doporučení, které pomohou roli třetího rodiče zvládat a vytvořit si tak kladný vztah k nevlastním dětem.

Dnešní společnost se snaží příliš nerozlišovat typicky mužské a ženské role. Mnoho žen zastane role, které byly dříve brány výhradně jako mužské, a naopak mnoho mužů zastane role ženy. Nicméně vyhrazení mužských a ženských rolí v rodině a domácnosti v obecné rovině stále přetrvává. Nastavení role třetího rodiče částečně souvisí s nastavením mužských a ženských rolí v partnerství. Muž je společností mnohdy vnímaný jako ten, co se ujal ženy s dítětem a poskytl jí zázemí. Naopak žena je vnímána spíše v tom negativním obraze. Pro muže je těžké přijmout nevlastní dítě, a jejich vztah začíná od úplného začátku a postupně směřuje do bodu, kdy si k němu vytvoří vztah. Jiní muži mohou situaci brát snadněji, věděli, co je čeká a smířili se s tím. Naopak u žen mnohdy nepomáhá ani pocit, že věděly, do čeho jdou a přijetí nevlastního dítěte je pro ni stále náročné (Šimůnková Petrovská, 2020).

3 Rozvod

Vodáková (2017) píše, že „...rozvod je chápaný jako právní zrušení manželství během života obou partnerů, jemuž předchází jeho reálný rozpad. Rozpad manželství za života obou partnerů nemusí být ovšem spojený s právním aktem. V řadě kultur končí manželství prostým, společností nekontrolovatelným, nevidovaným a nesankcionovaným rozchodem partnerů.“

Cesta rozvodem, je u každého jedince individuální. Představuje kus životní cesty, která není vždy jednoduchá a mnohdy je bolestná. Oblast vnější stránky rozvodu řeší právní rozvod. Rozhoduje o způsobu oddělení bydlení, majetku nebo o výchově společných nezletilých dětí. Pojem psychorozvod řeší vnitřní, tedy psychickou stránku jedince, kdy se člověk vyrovnává s důsledky zániku manželství. Oba termíny, jak právní rozvod, tak psychorozvod se vzájemně prolínají. Právní rozvod proběhne v poklidu a bez větších komplikací, pokud u partnerů proběhl psychorozvod. Ten začíná ještě před samotným podáním žádosti o rozvod, a pokračuje i po něm. Nedojde-li k vnitřnímu procesu u jednoho z partnerů, může v právním rozvodu dojít k rozporům v majetkovém vyrovnání nebo v péči o děti (Poupětová, 2009).

Rozvod pro mnoho lidí představuje zhroucení životního projektu. V porovnání se smrtí partnera, bývá pro člověka náročnější situací. Pokud partneri mají společné děti, musí spolu dalších několik let komunikovat a dále se podílet na výchově. Partner se tak nadále stává připomínkou, která může způsobovat bolest. Jedinci se změní celý život. Dochází ke změně v oblastí vztahů s blízkým okolím, ekonomické situace, způsobu bydlení a nejvíce zasaženými se stávají děti (Matoušek, 2015).

Matějček a Dytrych (2002) hovoří o třech stádiích rozpadu partnerství. Prvním typem je manželský nesoulad, ve kterém dochází k neschopnosti partnerů vytvářet ve vztahu kompromisy v řešení rozporů. V malé míře vede k úplnému rozpadu partnerství. Druhým stadiem je manželský rozvrat, který už se více dotýká základních funkcí rodiny. Dle délky rozvratu, může dojít k rozvodu. Ve třetím stadiu už dochází k rozvodu, kdy dojde k ukončení manželství podáním návrhu na rozvod a oprávněné právní instituce ukončí partnerství mezi manželi.

V ČR vzrůstá trend nesezdaného soužití partnerů. V mnohých věcech se shodují s manželstvím, ale na rozdíl od něj, není nesezdané soužití právně upraveno. Odlišnosti spatřujeme v oblasti dědictví nebo majetkového vypořádání. Výhodou je také jednodušší rozchod partnerů v případě, že vztah již nefunguje (Kuchařová a kol., 2019).

V posledních několika letech vzrůstá v České republice mezi činiteli rozvodového procesu zájem o spolupráci, aby měl rozvod partnerů co nejmenší dopady na dítě. Pro tyto situace,

je tu tzv. Cochemská praxe, která je založena na interdisciplinární spolupráci aktérů, kteří se podílejí na řešení rodičovského konfliktu. Mluvíme tedy o advokátech obou manželů, soudcích, soudních znalcích, pracovnících orgánu sociálně právní ochrany dětí a o poradenských pracovnících. Její počátky najdeme v Německu, na konci 20. století. Impulzem pro založení Cochemské praxe byl nárůst dětí, které díky rozvodu rodičů o jednoho z nich přišly nebo se jejich kontakt výrazně omezil. Pozornost všech zúčastněných stran směřuje k zájmu dítěte. Jednotlivé subjekty se snaží eliminovat spor mezi partnery, aby dopady rozvodu na dítě byly co nejmenší. Výsledkem snahy Cochemské praxe by mělo být rozhodnutí, jak bude po rozvodu vypadat péče o dítě, aby neztratilo kontakt ani s jedním z rodičů, a komunikace mezi partnery fungovala bez velkých obtíží, a obě strany se byly schopné se domlouvat v zájmu dítěte (Rogalewiczová, 2015).

3.1 Rozvodová situace v ČR

Česká republika se řadí mezi země s vysokou rozvodovostí. Mezi další země Evropy, ve kterých dochází k častým rozpadům manželství, patří Anglie, Německo nebo pobaltské státy. Naopak zeměmi, kde je rozvodovost zhruba o třetinu nižší jsou Polsko, Itálie nebo Španělsko, a to především z důvodu dodržování silné katolické tradice (Vondrušková, 2020).

Podíváme-li se na rozvodovost z dlouhodobého hlediska, dochází ke zvyšování počtu rozvedených partnerství. Ačkoliv podle statistik v jednotlivých letech počet rozvodů mírně klesá, musíme brát v úvahu fakt, že klesá i počet sňatků. Stále více párů spolu žije bez nutnosti uzavřít manželský sňatek (Kuchařová a kol, 2019). Podle ČSÚ (2022) bylo v České republice rozvedeno téměř 20 tisíc manželství. Ve srovnání s rokem 2021, je to o zhruba 6 % méně. Rok 2022 byl tím, ve kterém se od roku 1969 rozvedlo nejméně párů. U téměř 60 % rozvedených rodin byly vlastní nezletilé děti (ČSÚ, 2022).

Do roku 2014 podávala návrh na rozvod ve většině případů žena. Od roku 2015 je možné podat návrh společně a partneři od roku 2016 tuto možnost využívají. Ačkoliv stále převládá, že častěji podává návrh na rozvod žena než muž, na základě společné dohody obou manželů se rozvedlo téměř 54 % párů (ČSÚ, 2022). Skutečnost, že rozvod více iniciuje žena, než muž je dána vlivem toho, že ženy nechtějí dále setrvávat ve vztahu, který z nějakého důvodu nefunguje, na rozdíl od mužů. V manželstvích, která jsou bezdětná, častěji žádá o rozvod muž. Naopak u těch s dětmi, je to opět žena. Ženy si uvědomují, že po rozvodu dojde ke zhoršení jejich ekonomické situace, ale prostředí plné konfliktů vnímají nepříznivě pro vývoj svých dětí (Kuchařová a kol., 2019).

Přes 80 % rozvodů se týká párů, které ukončují své manželství poprvé. V roce 2022 skončilo nejvíce manželství po 5–9 letech od uzavření sňatku. Na druhé místo s nízkým rozdílem se staví manželství trvajících v délce do 4 let od uzavření sňatku. Nejméně rozvodů v tom stejném roce proběhlo u párů, které spolu žily 30 a více let (ČSÚ, 2022).

V posledních deseti letech došlo ke snížení počtu rozvodů u osob mladších 40 let a došlo k nárůstu rozvodů ve věku mezi 45–54 lety. V roce 2022 se věk muže, ve kterém došlo k ukončení manželství dostal do kategorie 45–49 let. Pro srovnání, v roce 2013 byl počet rozvodů nejčtenější v kategorii 35–30 let. U žen je věk ukončení manželství nejčtenější v kategorii 40–44 let (ČSÚ, 2022).

Matoušek (2015) uvádí několik faktorů, které jsou obecnými příčinami rozvodů. Dnešní moderní společnost nabízí možnost komunikovat elektronicky, což znamená větší prostor pro hledání alternativ ke stávajícímu partnerství v rozsáhlém poli zájemců o nový vztah. Stát se v současnosti dokáže lépe postarat o jednotlivce, než tomu bylo dříve, proto opuštění rodiny v případě nesouladu, není pro člověka tolik stresující ve smyslu finančního zabezpečení. Zároveň ženy dokáží žít bez podpory muže. Snadněji se uplatňují na trhu práce a jejich společenské postavení prošlo proměnou směrem k větší rovnoprávnosti. Stabilita rodinného života závisí na rovnováze přínosů obou partnerů ve vztahu. Pokud je bilance jednoho z nich negativní, zvyšuje se pravděpodobnost rozvodu. Nalezení vhodného partnera vyžaduje soubor dovedností, které se u různých jednotlivců liší. U některých lidí jsou tyto dovednosti na tak nízké úrovni, že nemohou vytvářet partnerské vztahy, a pokud ano, často dochází k jejich rozpadu. Současná doba se k rozvodu staví mnohem lépe než v minulosti. Rozvod jako jediná cesta při nesouladu v manželství, je společností ve velké míře tolerován, a i v oblasti církve, snášenlivost rozvodu roste.

Ať už z manželství, které prochází rozvodem vzešly děti či nikoliv, je žádoucí, aby se oba partneři snažili na všem dohodnout bez větších konfliktů. V případě, kdy jsou účastníky i děti, je žádoucí stavět je do popředí a myslet na jejich zranitelnost. Pokud to jeden z partnerů potřebuje, může využít individuální odbornou podporu pro zpracování celého procesu rozvodu (Matoušek, 2015).

V ČR může být rozvod manželství proveden dvěma způsoby. Tím prvním je sporný rozvod, kdy ze strany soudu dochází ke zjišťování příčin rozpadu partnerství. Druhý způsob je rozvod nesporný nebo smluvní, kdy příčiny není nutné zjišťovat. Při druhém typu rozvodu je nutné, aby se oba partneři předem dohodli na majetkovém vyrovnání, a především na péči o nezletilé děti. Podmínkou je i to, že jejich manželství trvalo alespoň jeden rok. Oba způsoby dále obnáší mnoho náležitostí, které pro mou práci nejsou příliš podstatné (Skřivánková, 2012).

Nejčastější příčinou rozvodů v České republice v roce 2022 podle Českého statistického úřadu byl rozdíl povah, názorů, zájmů a postojů a vzájemné odcizení na straně obou partnerů. Ze strany muže či ženy byla nejčastějším důvodem nevěra (ČSÚ, 2022). V roce 2021 byl v USA proveden výzkum zaměřený na osoby, které si již prošly rozvodem nebo ním v době výzkumu procházely. Výzkum obsahoval otázky týkající se důvodu vstupu do manželství a příčiny rozpadu vztahu. Na prvním místě mezi příčinami rozvodu byl mezi respondenty nejvíce uváděný důvod nedostatek podpory rodiny, konkrétně ve 43 %. Na druhém místě byla nevěra ve 34 % a na třetím místě nedostatek kompatibility ve 31 %. V porovnání s Českou republikou, pouze 27 % respondentů v USA uvedlo, že podání žádosti o rozvod bylo vzájemné, v ČR tato možnost naopak převládá (Bieber, 2023).

3.2 Péče o dítě po rozvodu

Rozvodem manželů dochází k zániku společné výchovy dětí. Pokud v době rozvodu nejsou děti zletilé, musí dojít ke stanovení péče o ně, aby k samotnému rozvodu mohlo vůbec dojít. Názory na to, kdo by po rozvodu měl mít v péči dětí se postupem času a vývoje společnosti měnily. Ve 20. století se považovalo za nejvhodnější, aby byly děti výhradně v péči matky. S odstupem času, se od tohoto trendu ustoupilo a při rozvodovém řízení se začaly posuzovat schopnosti obou rodičů a dítě tak mohlo být svěřeno i do péče otce. V České republice došlo ke konci 20. století k nárustu střídavé a společné péče. *„Rodiče usilující o svěřeni dítěte do své péče za každou cenu se často snaží pošpinit druhého rodiče“* (Kimplová a kol., 2023, s. 147). Dítě, se tak stane jakýmsi rukojmím v jejich sporu a je na něm, aby se rozhodovalo mezi rodiči, což může mít negativní dopady na jeho psychické zdraví. Od jednoho z rodičů často slýchává nepravdivé výroky o druhém rodiči a jeho blízké rodině (Kimplová a kol, 2023). Podle § 907, zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, může dojít na základě rozhodnutí soudu k svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů, do střídavé nebo společné péče.

Termínem **společná péče** se rozumí, že dítě není svěřeno výhradně do péče jednoho rodiče, ale na výchově se podílejí i po rozvodu oba. Na tento způsob je možné přistoupit tehdy, souhlasí-li oba rodiče a jsou schopni se domluvit na výchově a na okolnostech s ní spojených. Vše, co se týká výchovy, si rodiče řeší sami a na všem se domlouvají společně. Tento způsob je nejvhodnějším uspořádáním po rozvodu. Zůstávají zachovány rodinné normy a výchova probíhá stejně, jako před rozvodem. Rodiče tuto možnost volí tehdy, pokud vědí, že je dítě

téměř samostatně a pomalu se stává dospělým. Soud do rodiny téměř nezasahuje, pouze v případě, že jde o zájem dítěte (Tomešová, 2017).

Formu, kdy je dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů se nazývá **vylučná péče**. I když dítě tráví většinu času s jedním rodičem, druhému rodiči je zachována jeho rodičovská povinnost a právo na styk s dítětem. Tato forma péče s sebou přináší mnoho úskalí, které mohou mezi bývalými partnery vyvolat konflikt. Rodič, který má dítě ve své péči, obstarává každodenní záležitosti dítěte, včetně jeho přípravy do školy. Pokud se dítě s druhým rodičem setkává především o víkendu a v týdnu minimálně, věnují společný čas především zábavě a na případnou přípravu do školy nezbývá čas. Díky tomu může docházet k rozporům mezi rodiči. Jeden z rodičů může cítit pocity nespravedlnosti, protože se dítě na setkání s druhým rodičem těší a dává najevo pocity radosti ze setkání s ním. Vychovávající rodič se tak staví do pozice toho, který po dítěti vyžaduje pouze povinnosti a minimum zábavy. Rodiče by si měli vzájemně sdělovat veškeré informace, které se týkají dítěte. Ať už jde o svěřeni se s nějakým problémem, zdravotní stav apod. Obě strany by měly usilovat o vzájemné porozumění a rozdělit si některé povinnosti a zodpovědnost rovnoměrně mezi sebe (Kutnarová, 2018).

V případě **střídavé péče** žije u obou rodičů v určitém časovém intervalu. Alternativou může být, že se rodiče střídají u dítěte v jedné domácnosti. Dítě má tak své stále zázemí a rodiče se po stanovené době vystřídají na stejném místě. Délka pobytu se odvíjí od dohody mezi rodiči, většinou se jedná o týden u jednoho rodiče a týden u druhého. Střídavá péče je založena na principu, že se na výchově dítěte chtějí aktivně podílet oba rodiče. Aby střídavá péče fungovala, nemělo by docházet k velkým změnám prostředí pro dítě. Vztah mezi rodiči po rozvodu by měl být bez větších sporů a konfliktů. Naopak je důležité, aby si bývalí partneři sdělovali pravdivé informace o úrazech, nemocích, významných událostech, způsobu trávení volného času a o škole. Oba rodiče by měli dítěti věnovat svůj čas a dát mu najevo svůj zájem o něj (Špaňhelová, 2005). Rodiče by měli sami posoudit, zda jim jejich profese umožní starat se o dítě a trávit s ním čas, když ho bude mít zrovna ve své péči. Pokud by docházelo k situacím, že se o dítě stará převážně jiný člen rodiny, ztrácí střídavá péče svůj smysl a měla by být soudem zrušena. Životní styl v obou domácnostech, by měl být na podobné úrovni. Důsledek nerovnoměrné sociální úrovně může mít negativní dopady na dítě. Ideální je, když se oba rodiče pravidelně schází a sdělují si podstatné informace o dítěti a případně probrat změny ve výchově společného dítěte (Hofmannová, Klimeš, Špaňhelová, 2023).

Střídavá péče je spojená také s řadou negativních stránek. Děti mohou být vystaveny konfliktům mezi rodiči, kdy jeden z nich požaduje, aby mu dítě sdělilo, co vše s druhým rodičem zažilo, a naopak ho může tlačit k tomu, aby zatajovalo, co s v době péče u jednoho z nich

dělo. Jedinec pak nemá ani na jedné straně vytvořeno klidné prostředí, které mu nedává pocit domova. Odlišné výchovné styly mohou vést k problémům dítěte při důslednosti v plnění povinností a nejednotnost přístupu k nim. Dítě více tíhne k rodiči, který po něm nepožaduje tolik úkolů a je mírnější v celkové výchově. U mladších dětí, může nejednotnost a nestálost vyvolat stres a problémy v adaptaci zapříčiněné neustálými změnami (Kimplová a kol., 2023).

Ve své podstatě, dítěti střídavá péče neškodí. Děti si časem zvyknou na střídání prostředí nebo cestování. Co ale škodí, jsou již zmíněné konflikty mezi rodiči. Rodiče by se měli snažit místo boje proti střídavé péči o vylepšení vzájemné komunikace, pokud chtějí, aby jejich rozvod, měl co nejmenší dopady na dítě. Aby se dosáhlo tohoto cíle, je potřebná sebereflexe, odpuštění a celkové zklidnění. Pokud toho jeden z rodičů není schopný, může mu s tím pomoci specializovaný odborník (Kovářová a kol. 2022).

Zda je vhodná nebo nevhodná střídavá péče ovlivňuje i věk dítěte. V každém věku jsou biologické i sociální faktory, které nám určují, zda bude mít střídavá péče pozitivní nebo naopak negativní dopady na dítě. Protože se práce zaměřuje na starší školní věk, zmíním zde dopady pouze pro tuto věkovou skupinu. Období staršího školního věku přechází do puberty a u jedince dochází k preferování jednoho místa, jednoho domova. Dochází také k volbě, u kterého rodiče zůstat, a kterého navštěvovat dle svého zájmu. Jedinec již nepreferuje trávení volného času především s rodiči, ale dává přednost vrstevníkům. To vede k tomu, že se stane střídavá péče obtížnější. Může také dojít k situaci, kdy dítě přímo odmítne dále ve střídavé péči pokračovat. I když je to pro rodiče těžké, neměl by se snažit mu to vymluvit a nutit jej do pokračování (Kovářová a kol., 2022).

3.3 Dopady rozvodu na dítě

Rozvod rodičů zasahuje celý rodinný systém, nejen partnery a jejich děti, ale i širší rodiny obou partnerů. Ačkoliv se na rozvod rodičů pohlíží spíše negativně, pro některé rodiny ukončení vztahu mezi partnery znamená značnou úlevu, především pokud v rodině panovalo napětí nebo se vyskytovaly problémy, které by mohly postupem času rodinu zničit. To, jaké dopady bude rozvod na dítě mít, záleží také na mnoha okolnostech. Jaká byla příčina rozvodu, jaký vztah má dítě ke každému rodiči nebo jaký je věk dítěte. Další faktorem je také to, jak samotný rozvod mezi partnery proběhl, k jakému uspořádání porozvodové péče došlo, zda docházelo ke konfliktům a v jaké míře a celkové nastavení kontaktů a výchovy ze strany rodičů k dítěti (Kimplová a kol., 2023).

Překážka, která může ovlivnit to, jak se dítě s rozvodem rodičů bude vyrovnávat, je situace, kdy si jeden z partnerů příliš brzy najde nového partnera nebo partnerku. Děti potřebují čas, aby se vyrovnaly se samotným rozvodem a současně mají poznat někoho nového, blízkého jednomu z rodičů, který se ať chce nebo nechce, začne podílet na roli rodiče, což může přinést značné problémy. Další překážkou se stává kontakt dětí s prarodiči. Pokud se rodiče rozvedou a jeden z nich změní bydliště, dosud pravidelné vztahy prarodičů s dětmi, se mohou změnit, a to může mít negativní dopad na menší děti, které byly zvyklé se s nimi pravidelně vídat a být s nimi v kontaktu. Někdy může docházet k tomu, že rodič, kterého partner opustil, se bude případnému kontaktu s kýmkoliv z rodiny partnera snažit zabránit, v důsledku zlosti na bývalého partnera (Kimplová a kol., 2023).

U dětí se, mimo psychické projevy, mohou objevit i fyzické, jako jsou problémy s příjmem potravy, spánkem, u menších dětí může docházet k nočnímu pomočování, bolestem hlavy nebo břicha. Rodiče mohou při rozvodu využít odborná pracoviště, která jim pomohou problémy řešit. Často ale dochází k tomu, že očekávají vyřešení problému, který často závisí na rodičích, kteří nejsou schopni vzájemně spolupracovat a komunikovat. Je důležité rozlišovat, zda je vyhledání odborné pomoci pro dítě opravdu potřebné nebo kdy se jde pouze o jednání na doporučení advokáta rodičů. Problém nastává tehdy, nesouhlasí-li jeden z rodičů s odbornou pomocí pro dítě. V takovém případě je psycholog stavěn do obtížné pozice a jeho práce pomoci dítěti se stává velmi náročnou (Kvardová a Jochmannová, 2021 in Jochmannová a Kimplová, 2021).

Ať už rozvod nebo rozchod rodičů probíhá jakýmkoliv způsobem, vždy se nejvíce dotkne dětí. Rodiče by měli odložit stranou své vlastní, většinou negativní pocity způsobené rozpadem partnerství a postavit na první místo potřeby dětí, aby situaci zvládly co nejlépe a snížily jejich negativní dopady na co nejmenší množství. Pro dítě je nejlepší možnou variantou, když se rodiče i přes těžkou situaci, jako je rozvod, dokážou ke svému bývalému partnerovi stále chovat s úctou a společně se i nadále podílet na výchově. Děti často chtějí znát důvod rozpadu partnerství. Pokud to vztah mezi partnery dovolí, je dobré, aby u sdělení této informace dětem, byli oba rodiče a našli si pro toto oznámení vhodný čas a místo. Ať už ale dojde k oznámení, jakkoliv citlivým způsobem, budou potřebovat čas na zpracování informace a na uklidnění (Smith, 2004). Everett (2000) uvádí, že udržení pravidelného kontaktu s oběma rodiči po rozvodu, je prvotním faktorem, který ovlivňuje celý proces přizpůsobování se dítěti celé situaci.

Ať už proběhne rozvod rodičů v jakémkoliv věku dítěte, vždy to s sebou nese určitá rizika, se kterými je potřeba počítat. Každý jedinec si najde svůj nejvhodnější způsob vyrovnání se s rozpadem vztahu jeho rodičů. Odolnost a osobnost dítěte, zastává v této situaci svou roli. Rodiče by se měli snažit udržovat pohodu dítěte a zachovat zvyklosti, jak jen to je možné. Často

dochází k tomu, že dítě ze začátku neprojevuje žádné náznaky toho, že se ho rozvod rodičů dotkl. Reakce se může dostavit až po nějaké době a problémy se mohou objevit v situacích, které si rodič při první příležitosti nemusí spojit právě s rozvodem (Kovářová, 2022).

Významnou roli při rozvodu rodičů hrají emoce. V tomto náročném období, působí emoce jako obranné mechanismy a znázorňují, jak se dítě cítí a jak se s celou situací vyrovnává. Nejvíce projevovanou emocí je **smutek**, který se objevuje jako projev ztráty. Smutek dokáže dítě natolik ovládnout, že mu brání přesunout myšlenky na jiný podnět, který by ho mohl rozptýlit. Pro dítě je podstatné, aby s ním smutek někdo sdílel, není-li tomu tak, dojde k jeho prohloubení a dítě začne trpět osamělostí. Pokud dítě začne otevřeně mluvit o tom, co ho trápí je to známkou toho, že má obavy ze ztráty i druhého rodiče. Někdy se může zdát, že je smutek překonán, ale ten se jen změnil v zoufalství a beznaděj, které se projevují nedostatkem energie a odmítáním běžných aktivit. Překonání smutku nastává tehdy, jakmile dojde k překonání stesku po nepřítomnosti druhého rodiče. U dítěte se znovu obnoví sebedůvěra a vrátí se zpět k oblíbeným činnostem. Celý tento proces urychlí to, že dítě bude vědět, že může projevovat smutek v době, kdy ho opravdu cítí a také uvědomění rodiny, že jen dostatek času pomůže k uzdravení (Smith, 2004).

Vztek mnohdy slouží jako krytí pro smutek a trápení. Mohou nabýt dojmu, že na jejich potřeby rodiče nedbají, což je pro ně nespravedlivé, zejména v porovnání s ostatními rodinami. Děti potřebují ventilovat svůj vztek, ale často si nemohou dovolit ho vyjádřit přímo ve směru k rodičům, ze strachu z odmítnutí a nepochopení. Novým terčem se proto může stát případný nový partner jednoho z rodičů, který může být vnímán jako osoba, která může za rozpad rodiny. Proto se mohou ze začátku objevit spíše negativní emoce a odmítání k osobě, která s rodičem navazuje nový vztah. Vztek bude dítě méně ovládat tehdy, uvědomí-li si, co je příčinou jejich pocitů a pokud dojde k povzbuzení k projevování citů takovým způsobem, který nikomu neublíží. Pozitivní zkušeností, která přeruší reakce hněvu, může být sňatek rodiče s novým partnerem, ale pouze v případě, pokud to dítě považuje za šťastný zážitek. Vztek má i pozitivní stránku, když se stane podnětem pro změnu v jednání a myšlení a také k obraně. Jedinec dá najevo, že ho nesmí rodiče ponižovat, a že si nenechá ubližovat. Takový postoj směřuje vztek do boje k opětovnému získání sebedůvěry. Po přidání vytrvalosti a odvahy, se dítě stane silným pro uskutečnění změny ve smyslu stát se šťastným (Smith, 2004).

Se vztekem se pojí i agrese, kterou dítě projevuje buď k okolí nebo sám k sobě. Snaží se na sebe všemi možnými způsoby upozornit a upoutat k sobě pozornost. Má pocit, že tento přístup lépe zabere na dospělého. U rodiče se v důsledku toho objeví výčitky svědomí. Pokud dochází k ubližování jiným dětem, vyvolá to v rodiči zlost, což je pochopitelné, ale neuvědo-

muje si, že se svou reakcí podobá dítěti, a že celá situace nevede k pozitivnímu přístupu ani k posílení vztahu mezi rodičem a dítětem. Proto i zde by mělo platit pravidlo otevřené komunikace o pocitech, které rodič, tak dítě prožívá (Špaňhelová, 2010).

Další emoci, která se u může objevit, je **pocit viny**. Děti mohou mít pocit, že za rozvodem rodičů stojí právě oni, a že mu mohly zabránit. Pocit viny často prožívá i sám jeden z rodičů, záleží, jaká je příčina rozpadu partnerství. Pro rodiče dítěte, které emoci pocitu viny prožívá, je tou nejobtížnější. Důsledek prožívání vlastní bolesti pak vede k tomu, že si rodič nemusí ani všimnout té tíhy, kterou na sebe dítě vzalo (Smith, 2004). Projevy obviňování bývají ve formě výčitek, že se dítě nechovalo tak jak mělo, nebo že se špatně učilo, a proto se rodiče začali hádat a skončilo to rozpadem jejich partnerství. Sebeobviňující myšlenky se objevují u dětí, které jsou citlivější a mají sklony přisuzovat vinu za různé věci sobě, a obviňovat se. Na rodičích je, aby těchto pocitů dítě zbavili, a opakovali mu, že ono není příčinou rozpadu partnerství. Důležité je, aby pocity viny nenarůstaly, a dítě vědělo, že nic nezavinilo (Špaňhelová, 2010).

Obavy z budoucnosti se projevují ve strachu, že na dítě rodič zapomene. Pokud jeden z rodičů odejde, dostaví se u dítěte strach, že by mohl odejít i druhý rodič. Nejen obavy o rodiče, ale také děti se začnou obávat možného stěhování do jiného domu nebo města, a tak přijdou o své kamarády, koníčky a o vše na čem jim záleželo. Při pohledu do vzdálenější budoucnosti si mohou říct, že se nikdy pro jistotu neožení nebo nevdají, když ví, že to u rodičů nevyšlo. Tyto pocity mohou být mnohdy skryté a nemusí je dítě dávat najevo, přesto o nich stále přemýšlí. Okolí, a to nejen rodina, ale i škola a přátelé by se nemělo nechat zmást, a projeví si více všimnout (Smith, 2004).

Děti z rozvedených rodin mohou mít větší sklony k rizikovému **chování** než děti z úplných rodin. U dospívajících se rizikové chování může projevit v užívání návykových látek nebo rané sexuální aktivitě (Morin, 2022). Pokud přetrvávají konflikty v rodině, dítě může začít utíkat z domu, což pro něj může být nebezpečné. Jedná v afektu a pokud jeho cesta nevede ke kamarádům, kteří jim poskytnou útočiště, sami neví, co dělat. Mezi časté projevy patří také výskyt agresivního chování ve formě nadávek a vulgarismů ve směru k vrstevníkům i k rodičům. Pokud dítě chce, aby se mu dostalo větší pozornosti, dochází i k drobným krádežím, které mají fungovat spíše jako protest proti negativní situaci doma (Mikulková a kol, 2021).

Rozvod, i když může probíhat bez komplikací a rodiče spolu komunikují bez problémů, přináší do života celé rodiny mnoho změn a v dítěti mohou vyvolat stres. Organismus dítěte reaguje na stres neschopností učit se novým věcem. Dochází ke ztrátě soustředěnosti, k poruchám paměti a ztrácí se chuť vyhledávat nové věci. Proto mnohdy dochází ke **zhoršení prospěchu ve škole** (Hofmannová, nedat.) Myšlenky dítěte se ubírají k situaci doma, přehrává si

v hlavě hádky rodičů, nepřítomnost jednoho z rodičů a přemýšlí o tom, co bude dál, co se pro něj změní. Pokud učitel není seznámený se situací, která se v rodině děje, může mít směrem k prospěchu dítěte negativní projevy, na které mohou reagovat i spolužáci, a to celý jeho stav jen zhorší (Špaňhelová, 2010). Může se začít objevovat neomluvená absence ve škole, útky z ní nebo potulování se po venku cestou ze školy. Docházet může ke zhoršování vztahu mezi spolužáky a vyhýbání se kontaktu s nimi (Mikulková a kol., 2021).

3.4 Reakce na rozvod u dětí staršího školního věku

Reakce dítěte na rozvod rodičů mívá několik fází bez ohledu na věk. První fází je, že dítě nesouhlasí s danou situací a bojuje proti ní anebo naopak, staví se do pozice, že je mu to jedno. Ve druhé fázi dochází k odmítání jednoho nebo obou rodičů a dostaví se pocity viny a sebenezávislosti vůči celé situaci a třetí fází je adaptace. Dítě má ve všem jasno a situace je pod kontrolou. Stačí ale drobný podnět a může dojít k negativním pocitům (Novák a Průchová, 2007 in Kimplová a kol., 2023).

Období staršího školního věku je obdobím 2. stupně základní školy a trvá do jeho ukončení, věkové rozmezí je tedy 12–15 let. Zároveň se ale svým rozmezím řadí již do období dospívání, označované také jako adolescence, které je ohraničeno věkem od 11. roku do 20. roku života. Toto období se vyznačuje změnou sebepojetí, změnou způsobu myšlení, změny v oblasti emočního prožívání a jeho výkyvy, které se mohou odrážet a ovlivňovat aktuální hodnocení dospívajícího (Vágnerová, 2021).

Celé období je náročné jak pro dítě, tak pro rodiče. Dítě bývá v tomto období kritické vůči rodičům. Často dochází ke kritice v situaci, kdy začnou mezi rodiči vznikat hádky a konflikty a dítě mnohdy ani nezná příčinu vzniklého sporu. Citová nestabilita v tomto období se může projevit stavy, kdy je dítě chvíli rozzlobené, že k rozvodu došlo, podruhé si klade vinu na sebe a hledá samo sebe, kam vlastně patří a s kým chce být, jestli s mámou nebo tátou. Pomoc v této situaci mohou přátelé, kteří se stanou místem, kam se dítě chodí vyzpovídat s tím, jak mu nikdo nerozumí. Pro období je typické osamostatnění od rodiny, často může mít ale jedinec pocit, že nemá kam jít, když má rozvedené rodiče. Dostaví se pocit ztráty zázemí, kde vždy jeden z rodičů bude chybět. Dítě považovalo existenci rodiny za základ stability jejich světa po rozvodu může mít pocit, že se nemůže už na nic spolehnout. Tato nejistota bývá prohlubována snižováním hodnoty zavrženého partnera a dítě je tak zmatené, komu vlastně může důvěřovat. Rozvod je pro dítě zátěžovou situací, na kterou může začít znovu reagovat egocentricky (Vág-

nerová, 2012). Důležitá je komunikace. Řešit s dítětem jeho pocity, dát mu prostor k vyjádření se k dané situaci a nepotlačovat emoce. Zabránit ale tomu, aby se prostor k vyjádření emocí nezměnil v útok a agresi vůči jednomu nebo oběma rodičům. I rodič zde má prostor pro vyjádření svých emocí, vyjádření lítosti k celé situaci (Špaňhelová, 2010).

Chování rodičů vůči dětem se ještě před rozpadem rodiny začíná měnit. Ve vztahu k dětem se to projevuje menší vřelostí a snížením nároků na důslednost, protože řeší své osobní problémy. Odpovědí na změnu chování rodičů, jsou výkyvy v chování a prožívání dítěte. Dle toho, k jakému dojde určení péče o dítě po rozpadu partnerství, se mění chování rodičů směrem k dětem. Pokud z rodiny odejde rodič, ve více případech je to otec a stýká se s dítětem nepravidelně, často jen na víkendy, stává se více tolerantním, než tomu mohlo být dříve. Během času s dítětem se věnují společenským aktivitám, jako je návštěva kina nebo cestování, ale už se příliš nezapojují do samotné výchovy nebo do záležitostí spojených se školou, ale dítěti to nevadí a vyhovuje mu to. Postupem času ale dochází k vzájemnému odcizení, čím je dítě starší, tím se čas s rodičem, se kterým je v nepravidelném kontaktu, stává vzácnějším. Na rozdíl od rodiče, většinou matky, která v tomto případě tráví většinu času s dítětem, se její chování staví do pozice autoritářského rodiče. Je to dáno v důsledku toho, že musí mnoho věcí obstarávat sama. I zde se ale vztah začne postupně měnit. Děti se mohou stát na rodiči více závislými, protože mají pocit, že je rodič potřebuje, aby nebyl sám. Tato závislost ale může vést ke snaze omezovat rodiče v dalším kontaktu například s potenciálním partnerem. Závislost je v tomto případě projevem nejistoty (Vágnerová, 2021).

Dospívání je typické také pro zranitelnost. Jelikož se jedná o přechod mezi dětstvím a dospělostí, stále jsou jedinci více zranitelní, ale zároveň už postupně začínají chápat svět dospělých, protože nimi sami chtějí být. Mohou se u nich projevit obavy z budoucnosti v oblasti vztahů, kdy jsou sami v situaci, kdy vztah jejich rodičů nevyšel. Kladou si otázky, jestli oni budou mít někdy šťastné manželství, co když je někdo taky zradí, komu věřit apod. Je na rodičích, aby se na tyto otázky pokusily dětem odpovědět. U některých dětí se ale naopak může projevit zvýšený zájem o rodiče v době rozvodu, kdy o rodiče nebo o jednoho z rodičů mají strach a obavy (Smith, 2004). Pro období je typický nástup introspekce, tedy schopnost sledovat své vlastní duševní pochody a uvědomovat si své myšlenky. Svou pozici nevlastního dítěte je schopný plně prožívat i vyjadřovat a samo posoudit, zda se u dospělých osob shodují slova s činy i to, co je myšleno upřímně a co je naopak předstírané. Upřímnost a statečnost je to, co děti na dospělých ve svém blízkém okolí oceňují (Matějček a Dytrych, 1999).

Jak už jsem naznačila, v tomto období je výrazné projevování citů. Střídají se nálady dle aktuálního rozpoložení. V rodině dochází k vymezování se a opozičnosti, a naopak ve vrstev-

nické skupině se projevuje empatie a sounáležitost. Dochází k přecitlivělosti na kritiku, která může vést k psychickým obtížím, kdy se mohou objevit psychické poruchy a v závažnějších případech i sklony k sebevražednému chování. Proto je důležité, aby rodič věděl o těchto změnách ve vývoji, pokud k rozvodu mezi partnery dochází právě v tomto citlivém období (Thorová, 2015). Jinak na rozpad rodiny reagují chlapci a jiným způsobem zase dívky. U chlapců dochází k projevu negativních emocí jako je hněv, agresivita nebo hostilita. U dívek je více typická uzavřenost a prožívání celé situace stáhnutím do sebe a mohou se projevit tendence, považovat samu sebe za viníka celé situace (Vágnerová, 2021). Od 12. roku života se začínají objevovat první projevy tzv. rodičovského chování (Matějček 1994 in Vágnerová, 2021). Vrozené dispozice rozvíjející rodičovské chování k životu nestačí, mnohem důležitější jsou zkušenosti. Při rozvodu rodičů mohou být tyto zkušenosti nedostačující. Rodiče se svým chováním stávají pro dítě vzorem, podle kterého si utvářejí partnerské a rodičovské role. K učení jim pomáhá i vztah mezi dospělými členy rodiny, který po zažitých zkušenostech přenáší do svého osobního života (Vágnerová, 2021).

Vztah rodič a dítě se v tomto období začíná více proměňovat do tzv. partnerství. Pokud během této změny dojde k rozvodu rodičů, může se stát, že nebude proces dokončen a nedojde k vytvoření pevných vztahů pro správné fungování již zmíněného partnerství. Celý proces rozvodu partnerů může komplikovat příčina ukončení partnerství. U dětí v tomto věku se objevuje kritičnost k dospělým, a pokud je příčinou nevěra jednoho z rodičů, dost často to znamená, že se dítě postaví na stranu zraněného, i když je ve většině případů chyba na obou stranách. Důsledkem je, že dítě začne nahrazovat toho rodiče, který odešel nebo dle něj způsobil ukončení manželství, začne naplňovat jeho roli v rodině. Tím dochází k předčasnému ukončení dospívání, které s sebou nese dopady na budoucí formování vztahů v osobním životě. (Nováková a Poláková, nedat.).

3.5 Mladá dospělost

Počátek mladé dospělosti je obdobím harmonickým po psychické stránce a oproti bouřlivé adolescenci také obdobím relativně klidným. Charakteristické je hledání trvalejšího partnerského vztahu a uplatňování se na trhu práce, v případě, že jedinec již dále nestuduje. Nejen věk, ale i určité znaky jsou typické pro počátek dospělosti. Kromě již zmíněného profesního zařazení nebo případného studia, mluvíme o samostatnosti v různých oblastech, schopnosti jednat bez konfliktů, umět přijmout a poskytovat rady, plánování budoucnosti a s tím spojená

cílevědomost a ve vztahu k druhým jednat vyspěle a nést za svá rozhodnutí zodpovědnost. U žen se často setkáváme s tím, že se musí rozhodnout, zda dá přednost rodině nebo úspěšné kariéře. Tato situace může nastat i u muže, a to tehdy, je-li nutné zajistit okamžitě rodinu v době, kdy ještě ani jedna strana nebyla připravená na založení rodiny. Jedním z kroků je také uzavření manželství. Sňatek je mnohdy brát jako cesta k uspořádání si svého života, a rozhoduje o dalších krocích, jako je již zmíněné založení rodiny. Dojde k vytvoření prostoru, který se stane domovem i útočištěm. Příprava na vstup do manželství probíhá již od dětství. Právě postoj rodičů k manželství určuje následně u dětí to, jak k němu sami budou přistupovat. Pokud rodiče dítěte žijí mnoho let ve spokojeném manželství, může zároveň docházet k nátlaku, že se od potomků očekává to samé. Nátlak okolí na jedince může mít i opačný efekt, kdy se vstup do manželství stane nutností, a partneři se rozhodnou žít společně bez nutnosti uzavřít sňatek (Říčan, 2021). V současné době dochází k posunu věku, kdy lidé vstupují do manželství. V roce 2020 byl průměrný věk ženy při vstupu do prvního manželství 30 let a u muže 32–33 let (ČSÚ, 2021).

Rozvod rodičů, který proběhl v průběhu dětství, bez ohledu na to, zda proběhl bezproblémově či naopak, má téměř vždy dopady na mnoho oblastí v životě jedince. Děti se nemají od koho učit, jak si udržet vztahy. Jedinec se učí pozorováním, a pokud u rodičů neviděl, jak takové partnerství funguje, může být pro něj náročné se v této oblasti pohybovat (Ptáček, 2018). Při vstupu do manželství by měli oba jedinci počítat s tím, že se jejich vztah po určité době stane všedním a stereotypním, a to může u některých jedinců vyvolat obavy, které vedou k úvahám o rozvodu. Tyto obavy by měly směřovat ke vzájemné komunikaci, případně vyhledání pomoci. Mnohdy se totiž nejedná o důvody, které by nutně musely vést k ukončení manželství. Dle Miroslava Plzáka dochází v manželství ke dvěma krizím. První nastává mezi 2.–8. rokem manželství, kde se objevují hádky dle různých příčin. Často se tuto krizi ale podaří překonat. Druhá krize se dostavuje mezi 18.–24. rokem manželství, často způsobená odchodem potomků z domova, a do té doby rodičovské role přechází zpět do rolí partnerských a jedinci zjistí, že jejich vztah zeje prázdnotou a osaměním (Říčan, 2021; Douchová, 2012).

Studie, kterou prováděly Burgyoneová a Hamesová (2002), se zaměřovala na význam manželství a rozvodu u mladých dospělých. Studia zjistila, že jsou jedinci více opatrní, aby neopakovali stejné chyby jako jejich rodiče, a také jsou realističtější. Zkušenosti rodičů se stávají jedním z faktorů, který ovlivňuje jejich budoucí manželství. Svou roli ale hraje i vlastní prožívání vztahů. I když se u svých rodičů setkali s rozvodem, stále jsou manželství otevření a nezavrhují ho. Naopak se snaží si vlastního vztahu více vážit a neopakovat tak stejné chyby, jako jejich rodiče. Považují manželství stále za symbol lásky, ale zároveň zvažují důsledky

manželství nejen na osobní, ale i na společenské úrovni. V porovnání s mladšími dětmi, si mladí dospělí mohou vytvořit určité strategie zvládnání celé situace, v podobě zaměření se na osobní cíle, od celé věci se distancovat nebo se vcítit do role rodičů (Views of marriage and divorce: An in-depth study of young adults from intact and divorced families, 2002).

4 Zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky

Samotnému výzkumnému šetření předcházelo zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky. Diplomová práce se zaměřuje na vztah dětí s nevlastní rodinou, a proto i získávání informací pro zhodnocení problematiky, směřovala na tuto oblast. Sběr informací probíhal z českých i zahraničních výzkumů jak od jednotlivců z diplomových prací, tak od organizací, výzkumných ústavů nebo statistických úřadů.

Existuje mnoho výzkumů a odborných prací zaměřených na rozvod rodičů a dopadu rodičů na dítě. Samotný vztah mezi nevlastními členy rodiny už tolik zkoumán není. Na úvod bych ráda zmínila studii, která byla zpracována v rámci projektu s názvem *Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů (2018-2022)*, která je řešena v rámci *Dlouhodobé koncepce rozvoje výzkumné organizace na období 2018-2022* a byla schválena Ministerstvem práce a sociálních věcí. Studie se zaměřovala na rekonstituované rodiny. Na základě studie bylo zjištěno, že nejčastěji je nevlastním rodičem muž. Výzkum také ukazuje, že vztah dítěte a nevlastního rodiče není příliš pozitivní (VÚPSV, 2019).

V České republice bylo v roce 2022 rozvedeno téměř 20 tisíc manželství. Ve srovnání s rokem 2021, jde o mírný pokles. U zhruba 60 % rozvedených rodin byly součástí vlastní, nezletilé děti (ČSÚ, 2022). Ačkoliv je možné sledovat pokles rozvodů, je nutné brát v úvahu fakt, že do statistiky nejsou zahrnuty páry, které spolu žily bez uzavření manželství.

Dalším výzkumem, je diplomová práce Bc. Adély Horké z roku 2022, která nese název *Vnímání rodinné sounáležitosti ve znovusložených rodinách*. Autorka na základě dotazníkového šetření zjistila, že ve 45 % je vztah dítěte s nevlastním rodičem po emoční stránce negativní. Výzkumu se zúčastnilo 115 respondentů a byl prováděn formou dotazníkového šetření (Horká, 2022). Autorka čerpala ve své práci i z diplomové práce Bc. Markéty Němcové, z roku 2020 s názvem *Vztahy mezi členy znovusložených rodin a osobní pohoda dítěte*. Výsledky výzkumu z této práce ukázaly, že míra vřelosti mezi nevlastními sourozenci je nízká oproti vztahu s vlastním nebo polovičním sourozencem. Výsledky také ukazují, že velmi často dochází k projevům emoci smutku, nepochopení a vzteku, při vzniku nové rodiny biologického rodiče a nevlastního rodiče. Vznik nové rodiny vnímali odlišně, někteří pozitivně a někteří naopak negativně s tím, že novou rodinu nikdy nepovažovali za rodinu (Němcová, 2020).

Dalším výzkumem, který přinesl výsledky týkající se členů nevlastní rodiny, je diplomová práce Bc. Michaely Šolcové, z roku 2023, která nese název *„Macechy“ a „otčímové“ ve střídavé péči*. Výsledky výzkumu ukazují, že nevlastní rodiče byly opatrné k výchově dětí svého partnera, což je považováno za úspěšnou strategii pro vytvoření své role a místa v rodině

s nevlastními dětmi. Zajímavým zjištěním byla skutečnost, že pokud by v došlo k uzavření manželství mezi partnery, kteří mají své děti z původní rodiny, byl by kladen větší důraz na výchovu nevlastních dětí, než když spolu partneři žijí bez uzavřeného sňatku (Šolcová, 2023).

Diplomová práce Bc. Kateřiny Čigášové z roku 2017, s názvem *Vztahy mezi členy nevlastních rodin*, přináší výsledky, které ukazují, že u dětí se může objevit zhoršení vztahu s jeho biologickým rodičem v důsledku vzniku nové rodiny, a dítě nevlastního rodiče nepřijme. Co se týká vztahu s nevlastními sourozenci, hraje u nich roli i přístup rodičů k vlastnímu a nevlastnímu dítěti. Mnohdy totiž dochází k tomu, že nevlastní rodič se k vlastnímu chová odlišným způsobem než k nevlastnímu, a to může vést k negativním vztahům mezi sourozenci. Z výzkumu vzešlo i to, že po uplynutí delší doby, došlo k ustálení a zlepšení vztahů v rodině (Čigášová, 2017).

Diplomová práce Bc. Andrei Kochové z roku 2022 s názvem *Vnímaný vliv rozvodu rodičů v dětství pohledem mladých dospělých* přináší z výsledků výzkumu skutečnost, že rozvod rodičů má vliv na utváření vlastních partnerských vztahů. Ve vztazích dochází k větší opatrnosti. Zároveň je pro ně podstatné, aby jejich vlastní děti nemusely zažívat to samé, co si prožili oni sami, a je pro ně podstatné, aby byli dobrými rodiči (Kochová, 2022).

5 EMPIRICKÁ ČÁST

Empirická část diplomové práce zahrnuje formulaci výzkumného problému, stanovení výzkumných cílů práce a výzkumné otázky. Dále obsahuje popis výzkumné metody, která byla použita pro sběr dat. Součástí je také charakteristika a popis respondentů. Důležitou kapitolou je pak metoda zpracování dat a samotné vyhodnocení prováděného výzkumu, který je zakončený diskusí.

5.1 Výzkumný problém a výzkumné cíle

Výzkumným problémem, který jsem si zvolila pro svou diplomovou práci je zaměřený na to, jaký je vztah dětí z rozvedených rodin s nevlastní rodinou. Ve společnosti se stává rozvod rodičů stále více tolerovaný, než tomu bylo dříve. I když se rodiče snaží, aby dopady na dítě byly co možná nejmenší, ne vždy je to jednoduché. Často také dochází k tomu, že si dospělí po rozvodu najdou nového partnera, který si většinou také již prošel rozvodem a dojde tak ke spojení dvou rodin, ve kterých se spolu jedinci učí navazovat vztahy. O tématu navazování vztahů s nevlastní rodinou se mluví jako o náročném procesu plném překážek. Otázkou ale zůstává, zda to tak opravdu je a objevují se pouze výjimky, které celou situaci nesou pozitivně a vytvoření nové rodiny se pro ně stalo příjemnou událostí. Proto jsem si zvolila tento výzkumný problém a v rámci rozhovorů s respondenty, kteří s takovou situací mají přímou zkušenost zjistila, jaký byl a je jejich vztah s nevlastní rodinou.

Cílem výzkumu je zjistit a zanalyzovat, jaký vztah mají děti z rozvedených rodin s nevlastní rodinou obou rodičů. Byly formulovány také tyto dílčí cíle: Zjistit, jaký je vztah s nevlastním rodičem a sourozenci, jaké pocity to v dítěte vyvolává, jaké dopady měl samotný rozvod a zda se zpětně na celou situaci dívají jinak.

5.2 Výzkumné otázky

Pro samotné výzkumné šetření je nutné zformulovat výzkumné otázky. Ve své práci jsem stanovila následující otázky:

1. Jaký je vztah dětí z rozvedených rodin s nevlastní rodinou?
2. Jak probíhala adaptace dětí s novou rodinou?
3. Jaké byly pocity dětí při seznamování s novou rodinou a s jejími jednotlivými členy?

4. Jaký je jejich současný pohled na rozvod rodičů a následné navázání vztahu s novou rodinou?
5. Jaké dopady měl rozvod rodičů na osobní život?

5.3 Výzkumný design

Pro diplomovou práci jsem zvolila kvalitativní výzkum a jako metodu polostrukturovaný rozhovor. Důvodem pro výběr tohoto typu výzkumu je, že téma práce je založené na zkušenostech jednotlivců, a to je typické právě pro kvalitativní výzkum (Abbadia, 2024). Tento typ rozhovoru je založený na předem formulovaných, otevřených otázkách, na které respondent odpovídá. Zároveň metoda rozhovoru je nejčastější metodou sběru dat v kvalitativních výzkumech (Hendl, 2023). Důležité pro polostrukturovaný rozhovor je stanovení jádra, tedy příprava témat. Samotný rozhovor probíhá na základě předem připraveného okruhu otázek, které jsou otevřené a pokládají se respondentům, kteří se účastní rozhovoru. Pořadí otázek není nutné přísně dodržovat, důležité je ale zodpovědět všechny. Výzkumník může také pokládat otázky doplňující, aby respondenta nasměroval na odpovědi, které potřebuje pro svůj výzkum (Miovský, 2006). Na základě výzkumných otázek jsem vytvořila jednotlivé otázky, na které respondenti odpovídali. Jejich pořadí bylo během rozhovoru dodržováno, ale během rozhovoru se mohli respondenti vracet k předchozím otázkám a případně je doplnit, pokud je během odpovídání na jiné otázky napadlo něco k doplnění. Také jsem se u některých otázek doptávala, aby odpověď co nejvíce vystihla položenou otázku. Jednotlivé odpovědi byly zaznamenávány na záznamník v mobilním telefonu a poté přepsány do textové podoby, abych s nimi mohla dále pracovat.

5.4 Charakteristika výzkumného vzorku

Na začátku práce bylo stanoveno věkové rozpětí respondentů pro rozhovory od 20 do 30 let. Říčan (2021) označuje toto období jako mladou dospělost. Výsledných rozhovorů se nakonec zúčastnily osoby ve věku 23–26 let. Vyhledávání osob pro výzkum začal v okruhu mých přátel a známých, sdělila jsem jim, co je cílem rozhovoru a zda by byli ochotni se výzkumného šetření zúčastnit s tím, že veškerá získaná data o jejich osobě jsou zcela anonymní a budou použita pouze pro účely diplomové práce. Důležité bylo, aby respondenti splňovali podmínky, které jsou stěžejní pro naplnění cílů diplomové práce. Další vyhledávání proběhlo přes přátele, kteří mi doporučili své známé jako vhodné respondenty.

Kritériem pro výběr respondentů byl věk, ve kterém u nich došlo k rozvodu rodičů. Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala období staršího školního věku, ale rozhovory probíhaly s osobami ve věku mladé dospělosti tedy od 18 do 30 let. Důležité bylo, aby byly osoby již vyrovnány s rozpadem původní rodiny a měly tak celou situaci dostatečně zpracovanou, aby mohlo dojít k rozhovoru, vzhledem k citlivosti tématu. Zároveň doba, která uplynula od rozpadu rodiny musela být taková, aby byli respondenti schopni vybavit si různé situace a okolnosti podstatné pro zpracování rozhovoru.

Výzkumu se zúčastnilo 5 osob, z toho byly 4 ženy a 1 muž. Některé rozhovory proběhly osobně, některé online formou z důvodu časové vytíženosti respondentů.

5.5 Výzkumná metoda

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila zakotvenou teorii. U této metody „...*nezačínáme teorií, kterou bychom následně ověřovali*“ (Strauss a Corbinová, 1999, s. 14). Výsledkem této výzkumné metody je teoretické vyjádření reality, kterou zkoumáme. Oproti kvantitativnímu výzkumu neobsahuje sadu čísel. Cílem zakotvené teorie je snaha o vytvoření teorie, která odpovídá zkoumané oblasti a vysvětluje ji. Výzkumníci, kteří pracují s touto metodou doufají, že jejich teorie budou vzájemně propojeny a důsledky bude poté možné prakticky využít (Strauss a Corbinová, 1999).

Zakotvené teorii předchází tři druhy kódování. Pomocí kódování dochází k rozebrání údajů, poté jsou údaje konceptualizovány a dochází ke složení pomocí nových způsobů. Jedná se o proces tvorby teorie z dostupných údajů. Rozlišujeme tedy otevřené, axiální a selektivní kódování. Analýza textu vždy začíná otevřením kódováním (Strauss a Corbinová, 1999).

5.6 Charakteristika respondentů

Pro snadnější a přehlednější orientaci jsem přidělila každému respondentovi označení, která nijak neukazuje na konkrétní jména.

R1–žena ve věku 24 let, u které došlo k rozvodu rodičů ve věku 12 let. Příčinou rozvodu byl otec, který si našel novou partnerku a odešel od matky.

R2–žena ve věku 26 let, u které došlo k rozvodu rodičů ve věku 14 let. Příčinou rozvodu rodičů bylo, že si otec našel novou partnerku.

R3—žena ve věku 24 let, u které došlo k rozvodu rodičů ve věku 13 let. Příčinou rozvodu rodičů byla finanční situace a odchod matky k novému partnerovi.

R4—žena ve věku 24 let, u které došlo k rozvodu rodičů ve věku 15 let. Příčinou rozvodu rodičů byla krize středního věku a současně si otec našel novou partnerku. Vyrůstala ve dvou nových rodinách, kdy otec i matka měli nové partnery, se kterými respondentka musela navázat vztah.

R5—muž ve věku 23 let, u kterého došlo k rozvodu rodičů ve věku 12 let. Příčinou rozvodu bylo, že si otec našel novou partnerku.

5.7 Otevřené kódování

Otevřené kódování označuje část analýzy, kde dochází ke kategorizaci a označování pojmů prostřednictvím důkladného studia získaných údajů. Tento krok je důležitý pro následující analýzu. Cílem otevřeného kódování je prostudování, porovnání a následné zjištění podobností a rozdílů (Strauss a Corbinová, 1999). Na základě analýzy získaných rozhovorů jsem vytvořila tyto kategorie:

1. Rozvod a odchod rodiče jako příčina změny chování a prožívání.
2. Zůstali jsme sami.
3. Jsme na stejné vlně.
4. Nevlastní rodič jako terč.
5. Nevlastní rodina jako důsledek proměny rodiče, který odešel od rodiny.
6. Rozvod rodičů mě opravdu hluboce poznamenal.
7. Čas jako nejlepší lék.

Kategorie č. 1: Rozvod a odchod rodiče jako příčina změny chování a prožívání

Ať už rozvod partnerů probíhá jakýmkoliv způsobem, vždy se nejvíce dotkne dítěte. Mnoho rodičů si neuvědomuje, jaké dopady má rozvod na dítě nebo změnu chování nepřisuzují právě rozvodu. Největší roli hrají emoce. Respondentů jsem se v rozhovoru ptala, co prožívali během rozvodu rodičů a zda se v důsledku toho změnilo jejich chování. U respondentů převládaly stejné emoce. Nejvíce mluví o smutku, zvýšené citlivosti a plačtivosti, vzteku a zlosti, která někdy přecházela až do agrese. Současně docházelo i ke sklonům k rizikovému chování. Nejčastější patologií byly sklony k alkoholu, tabáku nebo nočnímu toulání a pozdním příchodům domů z důvodu, že chtěli z celé situace uniknout.

R1 uváděla: „*Pořád jsem brečela, začala být citlivá. Byla jsem naštvaná na celý svět. Prožívala jsem vztek, spíše jsem to celé nechápala. Byla jsem prostě naštvaná a všichni byli špatní.*“

R4 uváděla podobné projevy emocí a objevily se u ní i sklony k patologii. „*Využívala jsem toho, že otec odešel a dělala si co chtěla. Užívala si život puberťáka. Cítila jsem, že si na úkor táty můžu dělat co chci. Zůstávala jsem dlouho venku, zkoušela jsem alkohol, kouření. Vůči otci jsem cítila křivdu, že to, co se stalo nedávalo smysl. Otec u mě ztratil respekt. Byla jsem hrozně naštvaná, vzteklá a zároveň smutná a řešila to tímto způsobem.*“

R2 uvedla, že i u ní se změnilo chování po rozvodu rodičů. „*Myslím, že se moje chování dost změnilo. Táta byl přísnější než mamka, takže jsem začala více chodit ven s kamarády a užívat si. Popíjeli jsme s kamarády, zkoušeli marihuanu. Když byl táta doma, tak jsme nikam chodit nemohly. Zároveň jsem ale byla dost naštvaná, že od nás odešel. Byla jsem i smutná, protože mi táta tvrdil, že odešel kvůli mamce, ale to nebyla pravda. Byla jsem potom více znechucená, že do toho tahají mě i ségru. Měla jsem strach, co bude a byla prostě smutná.*“

R3 popsala, že se její chování změnilo, ale spíše emočně. „*Byla jsem spíše jako naštvaná, že se to stalo. Byla jsem vzteklá, někdy až agresivní, toužila jsem po pozornosti. Nechápala jsem to a byla jsem zmatená. Pro dítě to prostě není lehký a dlouho se s tím vyrovnává.*“

U R5 se projevovaly především sklony k rizikovému chování. Ve svých odpovědích nemluvil o emoční stránce. „*Začal jsem se scházet s novými lidmi, noví kamarádi, byli starší, takže už dávno pili a kouřili a já jsem chtěl být jako oni, chodil jsem pozdě domů a z toho pak byly tresty a problémy, ale mě to tenkrát nevadilo. Začal jsem i zkoušet alkohol. To se nelíbilo nevlastnímu otci. Dával mě i sestře zaracha a tresty.*“

Kategorie č. 2: Zůstali jsme sami

Pokud si dítě prochází rozvodem rodičů v období staršího školního věku, je už schopno vnímat pocity druhých lidí. Po rozvodu partnerů, téměř vždy jeden z rodičů emočně strádá, mění se jeho pocity a dítě si této změny všimá a reaguje na ni určitým způsobem. Během rozhovor respondenty se ukázalo, že dítě má tendenci navázat hlubší vztah s tím rodičem, od kterého partner odešel. Respondenti se stali pro opuštěného rodiče oporou a pomáhali mu překonat náročné období, ačkoliv to sami neměli jednoduché, když došlo k rozpadu rodiny.

U R1 došlo k fixaci k matce, od které odešel partner. „*Byla jsem hodně fixovaná na mamku. Snažila jsem se ji chránit před jakýmkoliv jiným mužem, se kterým se jenom třeba kamarádila. Nedovolila jsem těm mužům, aby se k mamce přibližovali. Zároveň to ale upevnilo náš vztah. Držely jsme při sobě. Prostě jsem ji chtěla ochraňovat.*“

Stejná situace nastala i u R2. „Přiblížila jsem se více k mamce, měly jsme na sebe více času. Přiklonila jsem se na stranu mamky. Začaly jsme si více povídat o různých věcech. Chtěla jsem, aby v té těžké situaci nebyla sama a věděla, že jsem tu pro ni, když bude potřebovat, i když jsem byla dítě, pro které to taky nebylo jednoduché.“

U R3 taktéž došlo k upevnění vztahů, ale na rozdíl od R1 a R2, to bylo k otci, jelikož od rodiny odešla matka. „K tatkově jsem přilnula. Věděla jsem, že je chyba na straně mamky, takže jsem se zastávala táty.“

R4 projevovala vůči matce, kterou opustil partner, lítost. Chápala, čím si musí procházet, co vše musí řešit. Stejně jako u předchozích respondentů, i zde došlo k upevnění vztahů a k vytvoření citového pouta mezi dítětem a rodičem. „S mamkou to bylo těžký, měla nálady, který jsem nechápala, což je jasný musela si prožít úplný peklo, po tolika letech vztahu, táta byl její první chlap, a stane se tohle, žádný odpovědi nedostala, prostě, nedokázala jsem jí pomoci. Hodně nás to změnilo, hodně spojilo, jsem ráda, že ji mám, ale mrzí mě, že si tímhle prošla, protože si to nezasloužila. Zůstala na všechno sama, půjčka na baráku, další půjčka, kterou si musela vzít. Začaly jsme si s mamkou i se ségrou být hodně blízký, daly jsme si třeba jeden večer všechny skleničku vína. Povídky jsme si a stmelilo nás to. Můžu říct, že i když se z toho úplně nedostala do teď, je fakt statečná, že to zvládla, je mi jí vlastně líto, jakým stylem se to stalo, zároveň sem ráda, že jsme všichni prokoukly, co to bylo za člověka a že nám to otevřelo oči.“

R5 popisuje vztah s matkou, od které odešel partner odlišně, než ostatní respondenti. Chtěl, aby matka byla šťastná, i když on sám nikdy pozitivní vztah s nevlastním rodičem neměl. Toleroval jeho chování proto, aby neublížoval matce a snažil se přizpůsobit celé situaci pro spokojenost celé rodiny. Svůj vztah popisuje takto: „Byl jsem rád že si máma našla nového partnera a nebyla sama, pomáhal nám s financemi, mamka je s ním šťastná do teď, ale my ho nikdy s bráchou a sestrou jako tátu nebrali a neměli jsme ho rádi, on nás taky ne podle toho, jak se k nám choval. Máma na nás byla až moc hodná. Trošku jsem byl smutný z toho, že kvůli mamce musíme žít s novou rodinou, ale zároveň jsem věděl, že její štěstí a rodinná stabilita je důležitá, nevlastní otec nás zabezpečil. Mamka to občas uhrála na menší trest, nebo si o tom s nám popovídala, ale nešla nikdy proti němu, to jí nevyčítám, dělala, co mohla, abychom se měli dobře, ale spíš finančně, ne emocionálně, jako rodina.“

Kategorie č. 3: Jsme na stejné vlně

Tato kategorie je zaměřená na vztah s nevlastními sourozenci. To, jaký je vztah mezi dětmi partnerů, kteří oba mají děti z předchozího partnerství ovlivňuje mnoho faktorů. Jedním z nich je i to, jaký věkový rozdíl je mezi dětmi nebo doba, po které dojde ke vzájemnému

seznámení. Respondenti, kteří mají nevlastní sourozence podobného věku, uvádějí, že jejich vztah byl spíše pozitivní, a to proto, že cítili, že jsou ve stejné životní situaci a nemají si co vyčítat.

R3 uvedla: „*Měla jsem k nevlastní asi nejbližší, protože to bylo tím, že byla v mém věku a zažívala vlastně to samé, takže jsem k ní jako takhle měla blíže. Sice jsme se hádali, ale to bylo spíše věkem a myslím, že to byly takové běžné hádky, které zažívají i vlastní sourozenci.*“

R4 na otázku vztahu k nevlastnímu sourozenci uvedla: „*Pro mě to byli noví lidé, kteří taky nechtěli tyhle změny, sblížilo nás to, nějak jsme museli fungovat všichni spolu. Máme si co říct. Brala jsem takové, jací jsou. Nikdy jsme neměli žádné větší konflikty. Nikdy jsem nehledala vinu v nevlastních sourozencích. Nevlastní brácha byl skoro v mém věku, hodně jsme si rozuměli, měli jsme podobné zájmy a kámoše. Jeho ségra byla hodná, ochotná, ale divná, a tak jsme se s nevlastním bráchou o ní často bavili a řešili jsme, proč je taková. Ale oba jsou fajn, prostě jsme museli nějak navázat vztah, který jsme si ani jeden nevybrali, takže to vidím vlastně pozitivně. Jednou jsme si na chatě pouštěli s nevlastními sourozenci film s názvem Dovolená za trest, který je o tom, jak dva lidé nakonec skončí spolu a jejich děti se stanou kamarády. Od té doby jsem cítila, že to vidíme podobně.*“

R5 o svých nevlastních sourozencích mluví takto: „*Jako děti jsme byli taková parta, hráli jsme si, dělali jsme blbosti. Brala to taky podobně jak já, nechtěla s námi žít. Pak ale jak jsme byli starší, tak vždycky když se něco stalo, tak běžela za tátou (za mým nevlastním) a práskla, co, kdo udělal, takže jsme se trochu odloučili, ale to bylo i věkem, kdy prostě i vlastní sourozenci na sebe práskají, ale tady byl problém v tom, že tam byl ten nevlastní otec, který se vždy zastal jí a ne mě. Vyrostli jsme ale z toho, a když se vidíme, tak jsme v pohodě a vycházíme spolu normálně.*“

R1 neměla po rozvodu rodičů nevlastní sourozence, až později se se narodily děti vlastnímu otci a nevlastní matce. V době jejich narození ale respondentka už netrávila v rodině tolik času. „*Když se narodila, tak to bylo takové v pohodě, prostě bylo to malé miminko, takže tam nejde mluvit o nějaké zlosti, takže jsem si ji ráda pochovala. Po nějaké delší době se narodila další, a to bylo podobné. Tím, že ale mezi námi je velký věkový rozdíl tak my jsme nějaký hluboký vztah nenavázali, protože jsme se pak už nevidali pravidelně. Teď ale se vždycky na ně ráda podívám, jak vyrostly, jsem ráda, že něco dělají, že tancují a mají koničky, ale jsem pro ně spíše taková teta vzhledem k tomu, jaký je mezi námi věkový rozdíl a nevyrostali jsme spolu. Teď se vidíme na rodinných oslavách a bavíme se normálně.*“

R2 vidí vztah s nevlastním sourozencem na neutrální úrovni. Neměla potřeba vytvářet vztah se členy nevlastní rodiny. Uvedla, že: „*Vztah jsem s nimi žádná navazovat nechtěla.*

Nikdy mi nevadili, ale nenazývám je rodinou, ale akceptuji je. Nikdy jsme si moc nerozuměli. V současné době se moc nevidíme, jen na oslavě rodinně asi 2x do roka, ale tam si nijak moc nepovídáme.“

Kategorie č. 4: Nevlastní rodič jako terč

Seznámení dítěte s nevlastním rodičem s sebou nese řadu komplikací a v mnoha případech je to velmi obtížné. To, jakým způsobem dojde k seznámení dítěte s novým partnerem svého rodiče, ovlivňuje kromě jiného i věk. Čím je dítě mladší, tím je to jednodušší. Respondenti byli v době rozvodu rodičů v kritickém věku, přecházeli do období puberty. Samotné období je pro dítě bouřlivé, a pokud ještě dojde k takové životní změně, jejich chování a vztah k cizím lidem, kteří se najednou objevili v jejich životě, začne být útočné. Z výpovědí respondentů vyplynulo, že vztah s nevlastním rodičem byl, a stále je na úrovni neutrality a akceptace, ale neobešlo se i bez naschválů a provokace směřované k nevlastnímu rodiči. Cílem byl nejen pokus o rozzlobení nevlastního rodiče, ale také šlo o to, aby se dítěti dostalo větší pozornosti. Dítě se částečně dostalo na druhou kolej, kde být nechtělo. Toužilo po tom, aby si ho vlastní rodič začal více všimnout a věnoval svůj čas jen jemu.

Právě u R1 byly naschvály směřovány k tomu, aby se jí dostalo pozornosti ze strany otce a nebylo to mířené na nevlastní matku z důvodu nenávisti k její osobě. *„Snažila jsem se upoutat na sebe pozornost tím, že třeba jsem nalila vodu do skleničky a náhodou mi upadla. Pak jsem ji smíchala krém na nohy s krémem jako na pleť, nalepila pod rohožku na záchodě bonbony, nalila jsem prostě pastu do mýdla. Takže já jsem se s tím vztekem vypořádávala tímhle způsobem. Já jsem byla prostě furt to zraněné dítě, který bylo naštvaný na svého tátu, že tam má prostě novou přítelkyni, a abych jako já jí dokázala že já jsem tam ta, co je doma. Tak jsem se s ním vyrovnala tak, že jsem ji dělala naschvály a snažila jsem se jí prostě ublížit i když to zní hrozně jako bizarně, ale co jsem měla dělat. Furt jsem byla děčko. Když na to táta přišel, že teda jsou na nacpaný bonbony pod tou rohožkou, tak mě zdrbal, ale myslím si, že to pochopil, proč jsem to udělala, že za to může on. Jakože spíš mi dal najevo, že ho to mrzí že jsem to udělala a potom to dál neřešil.“*

R2 svůj vztah nějak blíže nepopisovala z toho důvodu, že byl založený pouze na vzájemné toleranci jak z její strany, tak ze strany nevlastní matky. *„Nikdy jsem ji nebrala jako nevlastního rodiče, je to pro mě cizí člověk, a to je všechno. Nikdy jsme si moc nerozuměli. Nechtěla jsem s ní žádný vztah navazovat. Nikdy po mě nic nechtěla a já ji docela ignorovala, ona mě taky, takže jsem ani neměla potřebu ji dělat nějaké naschvály.“*

R3 popisuje svůj vztah s nevlastními rodiči jako velmi impulzivní, založený na provokaci a konfliktech. Stejně jako u R1 zde šlo o získání pozornosti a o snahu získat rodiče pro sebe. „*No tak ze začátku prostě jsem ji nebrala. Nebyly ty vztahy úplně ok. Brala jsem to tak, že jsou prostě narušitelé té rodiny. Proti nevlastním rodičům jsem zbrojila pořád, já jsem byla úplně šikanátorka, takže jsem je do dlouhé doby úplně nebrala, oni byli prostě tou příčinou, proč se naši rozvedli. Já si to moc nepamatuji, ale prý jsem nevlastní macechu vytáhla z postele za vlasy, takže asi jsem úplně nebyla nadšená z toho vztahu. Bylo to složité. Jako by ten nevlastní otec tak jsem byla našťavaná, že prostě to není můj táta a že tam prostě si na něho ale hraje a prostě jsem ho nebrala. dlouhou dobu a pak u té macechy, to bylo spíš tak že jsem měla pocit, že mi uzurpuje jako tátou, a že ho má pro sebe a já prostě nedostávám tolik, kolik bych měla, takže tam to byl spíš takový asi jako kdyby oidipovský komplex, ale byla jsem tátova holčička, takže to pro mě bylo náročné.*“

Na rozdíl od ostatních R4 odpověděla, že nikdy k nevlastní matce nechovala zlost a nesnažila se na ni být nepříjemná. Její postoj byl založený spíše na ignoraci, ale spolu s nevlastním sourozencem si občas s nevlastních rodičů udělali srandu. „*Nikdy jsem se k ní nechovala hnusně, možná jsem byla arogantní, dělala jsem, jak jsem nad věci, jak jsem lepší než ona, předváděla jsem se, ale byl to pro mě celý nový, takže jsem nevěděla, jak se vlastně mám chovat k lidem, kteří jsou najednou součástí rodiny. Ale nerozuměla jsem si s ní, když jsem něco řekla ze srandy, celá rodina i kámoši ví, že jsem prostě samá sranda nic moc neberu vážně a ona to brala vážně, opravovala mě, když jsem řekla něco ze srandy. Nepochopil asi, že se chovám jako zle, protože mi zničil život. Jeden večer na chatě, kam jsme všichni jeli, jsme udělali s nevlastními sourozenci kanadskou noc, natřeli jsme pastou kliky a podobné věci, teď mi zpětně dochází, že ani nevlastní bratr nechtěl mít za otce našeho tátou. Takže jsme dělali naschvály oběma rodičům, mě to nevadilo, že provokuje mého tátou a mu nevadilo, že provokuji jeho mámu.*“

Vztah s nevlastním otcem u R5 nebyl jednoduchý. Otec na něj byl přísný, někdy až zlý, a proto si respondent nedovolil mu, jakkoliv odporovat a stavět se s ním do opozice. Důvodem jeho podřízenosti byla jeho matka, které nechtěl ublížit, protože věděl, že je ráda, že má nového partnera, který ji finančně zabezpečí a nechtěl ji dělat problémy. „*Postupem času jsem víc cítil, že nás nevlastní táta nebere stejně jako jeho dceru, byla pro něj privilegium dával ji finance a my jsme museli chodit na brigádu, když si řekla, že chce něco nového, dostala to, a my jsme akorát jezdili s mamkou na nákupy oblečení. Na Vánoce byly dražší dárky, ale jinak jsme si na vše vydělali sami, jezdili jsme i na výlety, dovolenou, bral nás všude, to bylo super, ale s ním to nebylo moc dobrý, byl zlej. Nikdy jsme si k sobě pořádně nenašli cestu a zavděčit se mu bylo*

nemožný. Dřív jsem ze strejdy měl strach. Nezavděláš se mu, a pokaždé vytahuje co všechno mu dlužíme, za to že o nás celý život pečoval. Nemám ho rád, ale kvůli mámě s ním udržuju normální vztah.“

Kategorie č. 5: Nevlastní rodina jako důsledek proměny rodiče, který odešel od rodiny

Dítě vyrůstá v rodině, kde každý rodič vykonává určitou roli, podle které se určitým způsobem chová k ostatním členům rodiny a k domácnosti, ve které žije. Dítě tak ví, co od něj očekávat v různých situacích. Pokud ale dojde k rozvodu rodičů a jeden z nich v důsledku nového partnera nebo nové rodiny změni své jednání, chování a přístup, přestane se to dítěti líbit. Mění se věci, na které doteď bylo zvyklé a vědělo, že si může dovolit. Dojde-li ke změně chování ve prospěch dítěte, je jednodušší si na nová pravidla zvyknout. V případě výpovědi respondentů tomu bylo ale naopak. Rodič, který od původní rodiny odešel se změnil tak, že to respondenti nesli velice špatně. Došlo k tomu, že byli částečně odsunuti na druhou kolej a z rodiče se stal jiný člověk, jim nevyhovující. Tato změna vedla ke smutku, pocitu ztráty a ve výsledku to bylo tím nejhorším na celém rozvodu.

R1: *„Nejvíce mě štválo to, že byl táta úplně jinej s tou novou partnerkou. Když jsem mu třeba volala, co dělá, tak mi řekl, že je na cestě do Chorvatska, že jede jako s nevlastní mámou a ségrama a my jsme zůstali se ségrou doma. Když byl s námi doma, ještě před rozvodem, tak jsme nikam moc nejezdili k moři už vůbec ne a najednou prostě vidím, jak si bere tady svoji manželku s dvěma dcerami prostě k moři a říkám si, proč oni můžou a my jsme nemohli víc, a to je prostě zas jenom takový přilívání oleje do ohně a oddalování toho vztahu. Hlavně nejhorší je, že prostě jak jsem se to dozvěděla všechno zpětně, třeba když už jsem teda výjimečně přijela na návštěvu, tak vidím všude fotky, jak se válí někde na dovolené a na nás už se vykašlali. Takže to jsou takový jako ty těžký momenty.“*

R2: *„Nejhorší bylo sledovat tátu, jak se mění a co všechno je schopnej pro novou rodinu udělat, když to pro nás neudělal.“*

U R3 z rozhovoru nevyšlo najevo, že by se její rodiče změnili v důsledku nového partnerství. Pokud tomu tak bylo, respondentka to nepocítila na jejich vztahu k ní. Mohlo dojít i k tomu, že pokud by se jejich chování změnilo, snažila se to přehlížet a vytěsnit to jen proto, aby rodiče neztratila a zachovala s nimi pozitivní vztah.

R4: *„Nejhorší bylo asi to, jak se k ní táta choval, nikdy mamku neobejmul, nedávali si moc pusy, nepomáhal ji v domácnosti a najednou vidím, jak v nové rodině vytahuje nádobí z myčky je pozornej, to doma nikdy nedělal, nezajímal se. Na výletě šli s nevlastní mámou za ruku, mluvil s ní zajímal se, dávali si pusy, choval se jak pejsánek a ona byla jeho panička, byl*

takovej poslušnej no takovej namotanej. I do ted' je takovej, už to nesrovnávám s tým, jak se choval k mámě, spíš už je ten člověk celkově jinej. Ale to je vlastně zase spíš tátova chyba, takže o nevlastní mámě to ani není, možná ta žárlivost, trošku, že se k ní choval líp než kdy celkově k nám to, co ona chtěla hned udělal, co řekla bral vážně, prostě byla pro něj najednou nejdůležitější člověk.“

R5: *„Nepřijde mi, že by se mamka nějak změnila, ona byla prostě ráda, že někoho má. Byla by smutná, kdyby věděla, že se nemáme s nevlastním tátou moc rádi, ale zároveň se mě nikdy moc před ním nezastala, byla taková opatrná, občas mi i přišlo, že se bojí mu něco říct. Prostě ho poslouchala částečně i na úkor mě. Nějak jsem se s tím ale smířil.“*

Kategorie č. 6: Rozvod rodičů mě opravdu hluboce poznamenal

Člověk, který si jako dítě prochází rozvodem rodičů, si mnohdy neuvědomuje, jak ho celá situace může ovlivnit a zanechat na něm stopy, dokud se sám nestane dospělým člověkem. To, že důsledek rozvodu, se nejvíce ukáže na dítěti během celého procesu víme. Během rozhovorů s respondenty ale vyšlo najevo, že rozpad vztahu rodičů si jedinec odnáší do budoucnosti a ovlivňuje to jeho přístup k partnerství a rodičovství. Tento fakt si rodiče během rozvodu málokdy uvědomují. Jedinci mají strach, že je ve vztahu s partnerem/partnerkou čeká podobný scénář, jako potkal jejich rodiče a mnohdy se bojí do vztahu vstoupit. R4 také uváděla, že ve vztahu ustupuje partnerovi, aby nedocházelo ke konfliktům, které by mohly vést k ukončení partnerství. *„Nevěřím moc chlapům, cítím se, že mě opustí ať už dělám všechno správně, pokud udělám něco špatně cítím, že ten dotyčný odejde. A chci se zavděčit. Hodně kluků mě opustilo a ani mi nedalo důvod, což mi postupem času přišlo jako normálka, ale když se má člověk z něčeho poučit, chce slyšet, co je špatně. Chci hodně komunikovat, protože na tom ztroskotal vztah mamky a táty, ale když to až moc tlačím, tak mi to hodně dává flashbaky, nechci se chovat jako máma a tlačít na to, ale bez komunikace se pak může stát, že ani nezjistím, že mě ten partner vlastně už třeba nemá rád. Hodně mě to poznamenalo, dost křičím, chci, aby mě ten druhý slyšel, že jsem tady a potřebuji lásku, tu lásku, kterou mi třeba ten táta prostě nedával. Je to těžký i když najdeš kluka, který tě má rád a cítíš to, stejně v tom hledáš to, že tě stejně opustí, že když nekomunikuje tak už tě nemá rád.“*

R3 popisuje, že si dlouhou dobu neuvědomovala a nedocházelo jí, že veškeré problémy ve vztazích pramení právě z rozvodu rodičů, který zažila jako dítě. *„Tady se mě to asi dotklo nejvíce protože jsem si to nechtěla přiznat až potom jako asi rok nebo dva zpátky, že vlastně to na mě mělo velký vliv, a to ten že jsem nechtěla vztah. Nechtěla jsem prostě zažít to co naši, protože jsem viděla ty hádky, viděla jsem, jak mě tahali po soudech, jak se mezi sebou mlátili,*

jakože jako dítě jsem z toho celkem měla trauma, ale neuvědomila jsem si, že mě to zasáhne. Takže já jsem to jako dost vytěsnila a pak jsem si říkala proč teda se bráním těm vztahům a vlastně mi došlo, že ten vzor tomu dítěti nevědomky podvědomě dají. A i když to dítě neví proč se tak chová ve vztazích a proč utíká a všechno to odsouvá a nechce, tak je to ten problém. To dítě si to kolikrát neuvědomí, ale je to je to tam. Já jsem si říkala, proč úplně ty kluky odháním nebo hledám ty chyby. Už jsem si tohle napravila, jsem spokojená s tím, co mám, ale jsem si jistá, že ty děti, co mají problémy, ať se bavím s kýmkoliv, ať už to řeším s kýmkoli tak je to tam to gró toho, proč má někdo opravdu tolik problém ve vztazích. Nemusí to být jenom že se vaši rozvedou může to být, že otec je násilník nebo odejde. To je úplně šílený a nechtěla jsem nikdy tomu věřit a když jsem si pak přečetla kousek úryvek z knížky, kde tady tuhle problematiku řeší tak mi to všechno nakonec došlo.

R2: „No, tak nejvíc se bojím, že si najdu chlapa jako je můj táta nebo že budu úzkostná a chudinka jak moje mamka. No prostě nechci být taková jako oni, ale něco ve mně vlastně od toho zůstalo a pak se třeba chytanu při hádce s partnerem, že se chovám jako moje máma a je mi z toho zle. Neviděla jsem v jejich vztahu nikdy lásku, ale pamatuji si jenom ty noční hádky a nebavení se, to si tak nějak nesu s sebou a snažím se při každé hádce racionálně jednat, ne vždycky to jde no. To že se rozvedli, bylo asi nejlepší, co se jim mohlo stát, protože by ta rodina jinak byla mega toxická a my jako dcery bychom z toho vyšly možná ještě hůř.“

R1: „No jako asi ty obavy prostě furt mám, protože kolikrát si říkám, jestli by nebylo lepší být sama. Jakože jo, ty obavy tam určitě jsou. Mám obavy z toho, že mi může partner kdykoliv udělat to stejné, co udělal táta mamce. Něco jiného by bylo, kdybych byla sama, a jiná situace by byla, kdybych měla třeba děti jako s ním, že to by bylo horší, protože by to nebylo jenom o mně, ale i o těch dětech, což si myslím, že si ti rodiče asi ani úplně jako neuvědomují. Víš, že hlavně tam je ještě někdo další, že hlavně tím trpí děcka. Já to mám zažitý, vím, co to všechno obnáší a není to nic příjemného.“

R5: „Vím, že bych nikdy nedopustil, abych se takhle choval k mým dětem, hlavně aby tohle nemusely nikdy zažít. Jinak si myslím, že mě to více zocelilo. Tvrdá výchova mi dala nějaký režim, ale vím, že takhle vychovávat svoje děti nikdy nechci, bez lásky vlastně. Dalo mi to hodně, hodně mi to vzalo, ale nenechávám se tím ovlivnit.“

Kategorie č. 7: Čas jako nejlepší lék

Mnoho literatury zaměřené na dopady rozvodu na dítě zmiňuje, že aby u dítěte došlo ke zpracování rozvodu a k vytvoření pozitivního vztahu s novou rodinou, je potřeba dát dítěti dostatek času a prostoru pro zpracování jeho pocitů a emocí. Pokud rodina spěchá na to, aby se

dítě co nejdříve seznámilo s novými členy rodiny, dostaví se pravděpodobně opačný efekt a dítě ztratí zájem vytvářet vztah. Tuto teorii potvrdily i respondenti ve svých výpovědích. S odstupem času si sami uvědomili, že to, co jim nejvíce pomohlo vyrovnat se se samotným rozvodem a navázat vztah s novou rodinou, byl právě čas. Dostatek času. Ačkoliv budování důvěry k nové rodině nebylo jednoduché a téměř vždy s sebou neslo problémy, čas a prostor pomohl ke stabilizaci vztahů v současnosti a odstranění prvotní nenávisti a vzteku.

R3 popisuje, že až dospělost ji pomohla uvědomit si, že to chtělo jen více času, aby pochopila, co a proč se stalo. Ve výsledku je ráda, že má dvě rodiny, se kterými má dobré vztahy, a že jako dítě celý rozvod vnímala více negativně, než je tomu v současné době. *„Nejlepší a to, co mi nejvíce pomohlo bylo počkat na dospělost. Protože v té dospělosti to člověku všechno dojde a má ten mozek už vyvinutý, aby dokázal pochopit tady tyhle situace. Protože jako dítě to moc nechápete a může vám to vysvětlovat hodně lidí, ale ten mozek na to není ještě připravený. Ve výsledku jsem opravdu ráda, že má dvě rodiny a máme hezký vztah. Prostě to chtělo čas, aby si člověk uvědomil ty chyby, které udělal, a že se mohl chovat jinak. Zmoudřela jsem a dokázala se zpětně vžít do těch situací, co zažívali rodiče. Přestala jsem to brát osobně a přestala to vnímat špatně, ten rozvod.“*

R4 cítí vůči otce stále vztek, ačkoliv se vztahy taktéž stabilizovali, pořád nezapomíná na to, co jim otec udělal. S odstupem času ale ví, že nevlastní matka za mnoho věcí nemohla a nemusela se k ní proto chovat nepřátelsky. Kdyby dostala více času celou situaci vstřebat, mohly být vztahy ještě o něco lepší v současnosti. *„Uvědomila jsem si, že je důležité o tom mluvit a filtrovat to. Vědět, že je to jen dočasná věc, ze které se poučíš a něco ti to do života dá. Zpětně si říkám, že jsem se nemusela chovat tak arogantně a povýšeně, ale všechno to pro mě bylo nové. Dala bych si na to všechno více času, to pochopit, vstřebat, ale to vše si uvědomíte až jste dospělí. Každopádně i když jsem ze začátku vinila částečně i tu nevlastní mamku z toho, co se stalo, tak jsem se s nimi v pohodě.“*

R1 bere čas spíše jako smíření se s tím, že vztah mezi ní a otcem, který odešel od rodiny se už nezmění. Otec si našel novou rodinu a o tu původní se již tolik nezajímá, což bylo pro respondentku nejtěžší, ale snaží se s tím smířit a vyrovnat, a právě čas a odstup ji pomáhá se s celou situací vyrovnat. *„Beru to neutrálně. Ale nejvíce mi prostě pomohl čas, abych se s tím vyrovnala. Zároveň ale ten čas nepomohl k tomu, abych otci odpustila. Ten zájem z jeho strany směrem k nám moc nebyl a ani teď nějak moc není. Spíš mi ten čas pomohl se vyrovnat právě s tím, že ten táta se prostě změnil a už jiný nebude a s tím se musím smířit.“*

Z odpovědí u R2 jde poznat, že její vztek a nenávist stále přetrvává a odlišuje se tak od výpovědí ostatních respondentů. Ani čas u ní nepomohl překonat zlost vůči otci a nové rodině.

Dozvěděla se o otci informace, které není schopná překonat. S nevlastní rodinou není příliš v kontaktu, protože si nikdy nerozuměli a nemají potřebu se vídat. Uvědomila si ale, že by některé věci dělala jinak, podle srdce, ale v dětském věku to není vždy možné. „*S odstupem času si říkám, že jsem se asi neměla snažit dělat hodnou holku a vídat se s tátou. Nesnažit se každému zalíbit, ale dělat to, co mi přijde správný. Protože se má snažit ten rodič, ne dítě.*“

R5 ve svých odpovědích nijak nepopisuje, že by mu čas pomohl k překonání situace. Přijal to tak, jak to je a smířil se s tím. Na novou rodinu si již zvykl a dále to nijak neřeší. V současné době se s rodinou vídá pravidelně, ale jejich vztah není příliš hluboký. „*Nějak to všechno přetrpět a nedělat zbytečný problémy. Mluvit o tom, vypovídat se, ale když nemáš komu, nebo to nechceš řešit, tak je to těžký. Říkám si, že jsem se měl mamce více svěřovat, ale byla ráda, že máme normální život a já jsem to nechtěl kazit. Vztah s nevlastní rodinou zůstal na takové neutrální úrovni.*“

5.8 Axiální kódování

Axiální kódování je další fáze, která následuje po otevřeném kódování. Dochází k opětovnému uspořádání údajů, ke kterému dochází pomocí spojení mezi kategoriemi. Uspořádané údaje se zaznamenávají do paradigmatického modelu, který obsahuje příčinné podmínky, jev, kontext, intervenující podmínky, strategie jednání a interakce a následky (Strauss a Corbinová, 1999).

Příčinné podmínky v tomto případě vyjadřují události, případ nebo dění, které vedly ke vzniku nějakého určitého jevu (Strauss, Corbinová, 1999). Jako příčinnou podmínku jsem zvolila kategorii č. 1: Rozvod a odchod rodiče jako příčina změny chování a prožívání.

Strauss a Corbinová (1999, s. 70) definují **jev** jako: „*Ústřední myšlenka, událost, dění, případ, na který se zaměřuje soubor zvládajících nebo ovládajících jednání nebo interakcí nebo k němuž má tento soubor jednání nějaký vztah.*“ Jako jev jsem zvolila kategorii č. 5: Nevlastní rodina jako důsledek proměny rodiče, který odešel od rodiny.

Kontext je soubor vlastností, které náleží jevu. Je to soubor podmínek, na kterých dochází k uplatnění strategie jednání nebo interakce (Strauss, Corbinová, 1999). Do kontextu jsem zvolila kategorii č. 3: Jsme na stejné vlně.

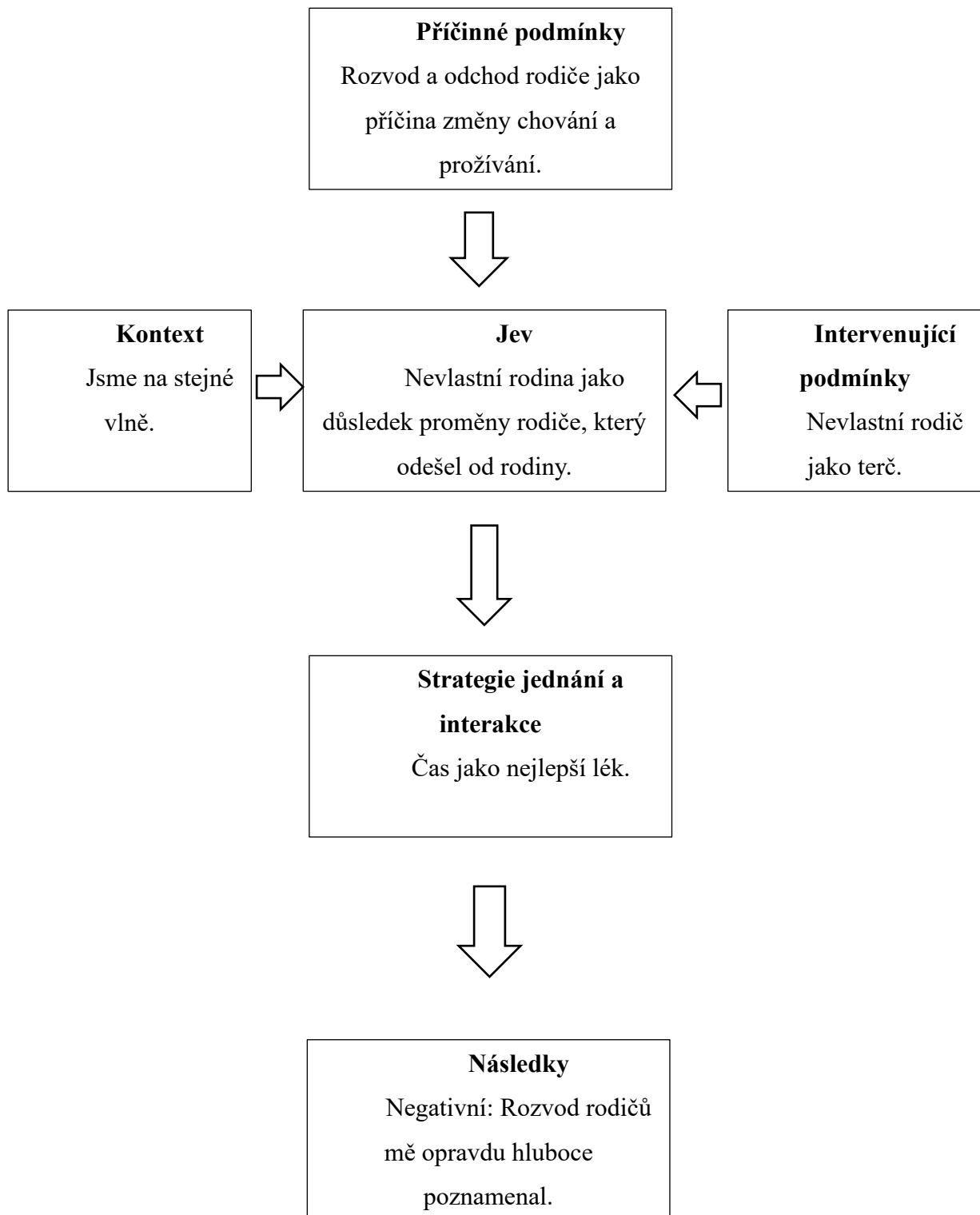
Intervenující podmínky jsou dle Strausse a Corbinové (1999, s. 70) „*...strukturní podmínky související se strategiemi jednání nebo interakce, které jevu náleží. Usnadňují nebo*

naopak znesnadňují strategie, použité v určitém kontextu.“ Mezi intervenující podmínky jsem zařadila kategorii č. 4: Nevlastní rodina jako terč.

Jednání a interakce vyjadřují strategie, které jsou vytvořené ke „*zvládnání, ovládnání, vykonávání nebo reagování na určitý jev za určitého souboru percipovaných podmínek*“ (Strauss a Corbinová, 1999, s. 70). Za strategii jednání a interakce jsem zvolila kategorii č. 7: Čas jako nejlepší lék.

Následky představují v paradigmatickém modelu výsledky nebo následky zvolené interakce a jednání (Strauss, Corbinová, 1999). Za negativní následek považuji kategorii č. 6: Rozvod rodičů mě opravdu hluboce poznamenal.

Schéma č. 1 Paradigmatický model axiálního kódování

5.9 Selektivní kódování

Selektivní kódování probíhá v několika, na sebe navazujících krocích. Od axiálního kódování se liší tím, že se provádí na vyšší, abstraktnější úrovni. Je to proces, kdy dochází k výběru centrální kategorie. Vybraná centrální kategorie se pak systematicky uvádí do vztahu k ostatním kategoriím. Dále dochází k ověřování vztahů, a pokud je to zapotřebí, dále se zdokonalují a rozvíjejí. Centrální kategorie vyjadřuje hlavní jev, na který navazují všechny další kategorie. Dalším krokem po určení centrální kategorie je vytvoření kostry příběhu (Strauss, Corbinová, 1999).

Jako **centrální kategorie** byla zvolena kategorie č. 5 s názvem Nevlastní rodina jako důsledek proměny rodiče, který odešel od rodiny.

Kostra příběhu

Rodič, který odejde od rodiny k novému partnerovi či partnerce nebo si ji najde krátce po rozvodu, začne najednou měnit své chování. Jeho nový partner nebo partnerka změnu chování nepozorují, protože nevědí, jaké bylo jeho/její chování v původní rodině. Mnohdy za to nová rodina tedy nemůže. Dítě, které ale změnu vidí a vnímá, to bere jako zradu a jeho emoce a vztah ke změněnému rodiči začne být negativní. Objeví se vztek, nenávisť, nepochopení. Ačkoliv za tuto změnu nová rodina mnohdy nemůže, začne ji dítě automaticky vinit. Což je pochopitelné. Myšlení a uvažování dítěte ještě není natolik vyvinuté, aby dokázalo rozumět tomu, co se děje s dospělými.

Na tento fakt navazuje kategorie č. 1 Rozvod a odchod rodiče jako příčina změny chování a prožívání. Dítě začne zbrojit proti rozvodu rodičů formou změny chování a prožívání. Dochází k tomu, že dítě bere rozvod rodičů jako zradu a začne žít volnějším způsobem života. Zkouší nové věci jako alkohol nebo drogy, začne se více toulat po venku a bere to jako určitou formu útěku z rodinného prostředí, kde došlo k velké životní změně mezi jeho rodiči, která se ale nejvíce dotýká dítěte. Začne citově strádat, projevují se obavy z toho, co teď bude, smutek ze ztráty rodiče nebo nepochopení, proč se to muselo stát. Další problém nastává tehdy, když má dojít k seznámení s novou rodinou jednoho nebo obou rodičů dítěte. Celé období, kdy dochází k obrovským změnám ve všech oblastech, je pro dítě náročné, a každý se s tím vyrovnává odlišným způsobem. V případech všech respondentů, docházelo nejvíce k prožívání smutku, zlosti, vzteku a také projevům rizikového chování.

Součástí rozvodu je seznámení se s nevlastní rodinou jednoho nebo obou rodičů. Už pouhá informace o skutečnosti, že má rodič nového partnera nebo partnerku je pro dítě složitá ke zpracování a představa, že se s cizími lidmi musí seznámit a trávit s nimi čas, se pro dítě zdá zpočátku téměř nereálná. Ale právě nevlastní sourozenci se ve výsledku stanou těmi nejbližšími, protože oběma stranám dojde, že jsou ve stejné situaci, a tím se dostáváme ke kategorii č. 3, která nese název Jsme na stejné vlně. Kdy sdílení domácnosti s nevlastními sourozenci přináší pozitiva. Děti prožívají stejné pocity, kdy se dostaly do pozice, kterou si sami nevybraly, ale musí se s ní naučit žít. Nevlastní sourozenec se tak ve výsledku stává jediným, kdo je chápe, a s kým může sdílet své obavy. Rivalita mezi sourozenci panuje, ale dochází k typickým problémům, které jsou součástí vývojového období, a které prožívají i vlastní sourozenci. Společné mají především to, že oba mají nevlastního rodiče, kterého nechtěli, a to je spojuje. Dochází k podobným reakcím při komunikaci s nevlastním rodičem, kterého k sobě nechce pustit a snaží se ho určitým způsobem spíše jen tolerovat, ale nenavazuje s ním hlubší vztah.

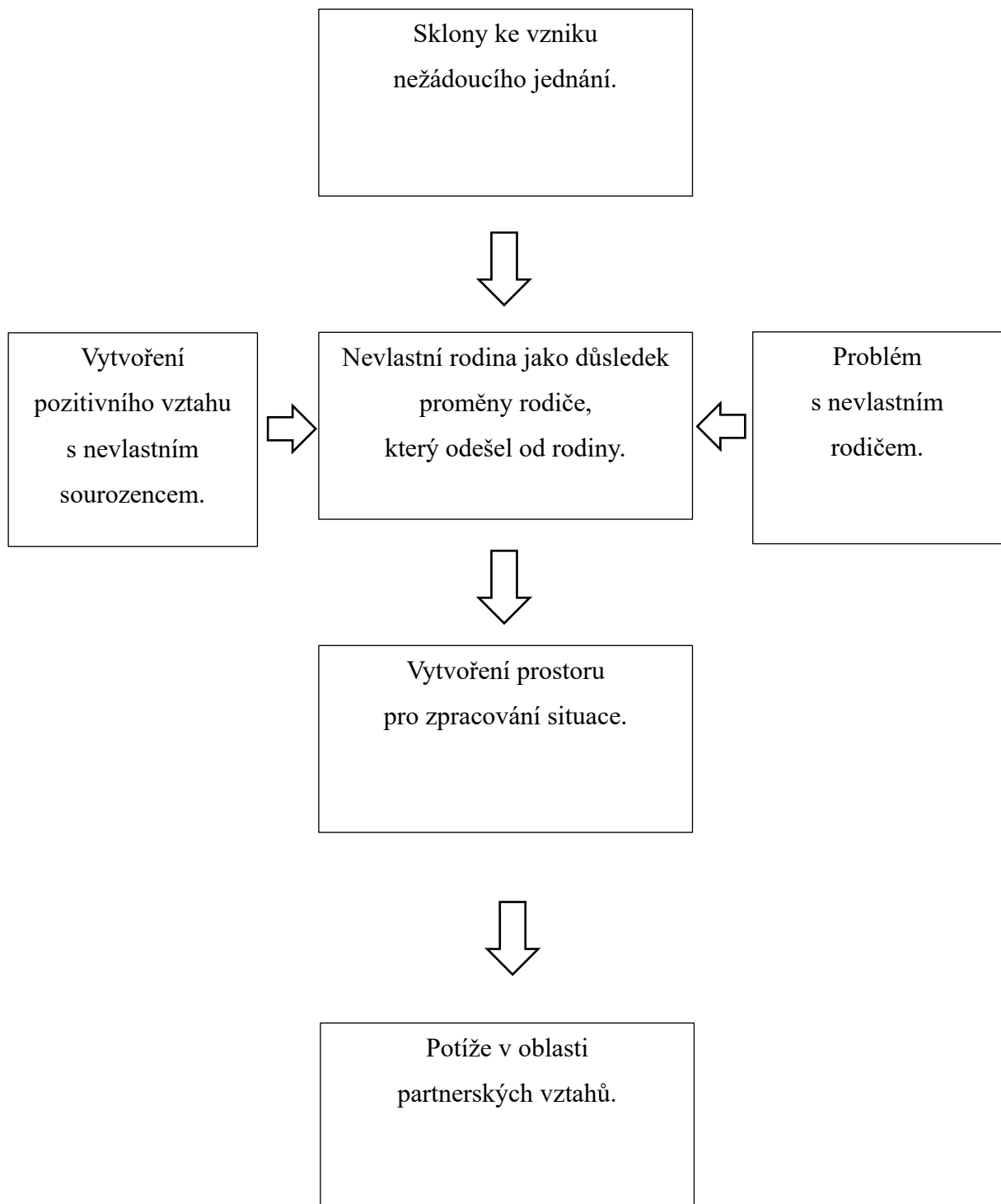
Tím se dostáváme k další kategorii a tou je kategorie č. 4 s názvem Nevlastní rodič jako terč. Každé dítě se s rozvodem rodičů vyrovnává jinak. Pokud jeden z rodičů odejde od rodiny kvůli novému partnerovi, je to pro dítě ještě o něco náročnější. Najednou do jeho života vstoupí cizí člověk, který má blízko k jeho rodiči. Dítě se musí s nevlastním rodičem a případně sourozenci naučit žít a komunikovat, a to s sebou mnohdy nese velké problémy, se kterými se dítě vyrovnává po svém, právě například tím, že se stane jeho terčem pro naschvály a provokaci. Je to obranná reakce proti situaci, ve které se dítě necítí dobře. Ačkoliv se jej snaží tolerovat a akceptovat, dochází i k projevům útočného jednání k nevlastnímu rodiči. Dle respondentů není záměrem nevlastní matce či otci ublížit, ale snaží se o získání pozornosti a narušení vztahu mezi biologickým a nevlastním rodičem. Projevy provokace a naschválů nejsou ohrožující, jde o jakýsi žert s cílem probudit v nevlastním rodiči vztek a zlost.

Kromě změny chování a emocionální stránky dítěte se rozvod rodičů negativně projevil na budování partnerských vztahů respondentů, a s tím souvisí kategorie č. 6, která nese název Rozvod rodičů mě opravdu hluboce poznamenal. U jedinců převládá strach z toho, že jejich partnerské vztahy čeká podobný nebo stejný osud, jako potkal jejich rodiče a dotkl se především jich samých. Obavy z toho, že jejich děti si budou prožívat to stejné, co si sami prožili, je přivádí na otázku, zda není lepší zůstat sám, bez partnera bez dětí. Do současných vztahů dávají veškerou snahu, mnohdy až přehnanou toleranci a ústupky jenom proto, aby od nich partner neodešel, stejně jako tenkrát odešel jeden z rodičů od rodiny. Vyžadují ve vztahu více komunikace, aby předešli tomu, že jejich vztah skončí proto, že nebyli schopni na problémech ve vztahu pracovat a překonat je. Dochází u nich k potřebě ujištění, že jejich vztah neskončí, a

že do něj dávají maximum, které se jim zároveň bude vracet formou opěťované lásky od partnera nebo partnerky.

Vyrovňání se s rozvodem rodičů a navázání vztahu s novou rodinou s sebou přináší mnoho změn, se kterými se musí každý jedinec vyrovnat svým způsobem, který mu vyhovuje a pomáhá. Proto poslední kategorii, která uzavírá celý tento proces, je kategorie č. 7 s názvem Čas jako nejlepší lék. Z rozhovorů s respondenty je jasné, že jediné, co jim pomohlo dostat se přes náročné období spojené s rozvodem rodičů a seznámením se s nevlastní rodinou, je čas. Čas, který pomáhá k tomu, aby se vztahy dostaly na akceptovatelnou úroveň, došlo k vyrovňání se s tím, že se v jejich životě objevila nová rodina, a že ta původní, už je minulostí. Zároveň pokus o to, najít na tom všem něco pozitivního, což není vůbec jednoduché. Respondenti udržují vztah s nevlastní rodinou v současné době proto, že součástí rodiny je jeden z jejich biologických rodičů, se kterým alespoň částečně chtějí udržet kontakt, ačkoliv je to někdy těžké a mnohdy nevědomky, se dostaví vzpomínky spojené s náročným obdobím v dětství, na které spíše neradi vzpomínají, a jsou rádi, že je to za nimi a je to pro ně téměř uzavřená kapitola, která ale navždy bude součástí jejich životů.

Schéma č. 2 Paradigmatický model selektivního kódování.

6 Diskuze

Diplomová práce se zaměřuje na děti z rozvedených rodin a jejich vztah s nevlastní rodinou. Výzkumné šetření se zaměřovalo na osoby, které si v období staršího školního věku prošly rozvodem rodičů, kteří si našli nové partnery, se kterými děti musely navázat vztah a naučit se žít a fungovat s novými členy rodiny. V rámci diskuse budou zodpovězeny výzkumné otázky, které byly stanoveny na začátku diplomové práce.

Výzkumným souborem pro byly osoby ve věku 23–26 let, 4 ženy a 1 muž. Kritériem pro výběr respondentů bylo, že rozvod jejich rodičů musel proběhnout v době, kdy se nacházeli ve vývojovém období staršího školního věku a také to, že se po rozvodu dostali do nové rodiny, kterou si jeden nebo oba rodiče založili.

Cílem první výzkumné otázky bylo zjistit, **jaký je vztah dětí z rozvedených rodin s nevlastní rodinou**. Všichni respondenti museli nějakým způsobem navázat vztah s nevlastním rodičem, ať už matkou či otcem, a také se sourozenci. Vztahy jednotlivých respondentů s nevlastními sourozenci se odlišují. Jedním z faktorů, které ovlivňují na utváření vztah mezi sourozenci je věkový rozdíl mezi nimi. Ti respondenti, kteří měli k nevlastnímu sourozenci věkově blíže, si dokázali vytvořit vztah založený na vzájemné toleranci a podpoře. Důvodem byl fakt, že ani jeden z nich, si tuto situaci nevybrali, proto neměli důvod nevlastního sourozence nenávidět. Ačkoliv docházelo k menším konfliktům, příčinou byly běžné hádky, se kterými se děti setkávají v rámci kolektivu a vlivem daného vývojového období. Jedna respondentka uvedla, že její vztah se sourozenci se nevyvinul v hlubší vztah především proto, že se narodily až po delší době, tudíž mezi nimi vznikl velký věkový rozdíl, který způsobil to, že v době, kdy dorostly do určitého věku, tam respondentka již nebydlela. Vidí se výjimečně na rodinných oslavách. Nechová k nim žádnou zášť, zároveň je ale nepovažuje za blízké členy rodiny. Další respondentka uvedla, že její vztah s nevlastním sourozencem je na neutrální úrovni, založený na vzájemné toleranci a akceptaci, nikoli blízkém vztahu.

Co se týká vztahu s nevlastním rodičem, zde u respondentů vyšlo najevo, že byl velice komplikovaný a plný překážek. Nevlastní rodič se často stával terčem provokace a naschválů. Důvodem bylo především to, že toužili po pozornosti. Chtěli, aby u rodiče, který si našel nového partnera nebo partnerku, došlo k uvědomění, že je tam to dítě, které strádá a vyžaduje si pozornost, která je zanedbávaná z důvodu založení nové rodiny, která působí dojmem, že je lepší než ta původní. Jiná respondentka uvedla, že nikdy k nevlastní matce necítila zlost, ale současně i u ní docházelo ke vtipům k její osobě. V současné době je jejich vztah spíše neutrální a re-

spondenti je mnohdy ani rodiči nenazývají. Výjimkou je respondentka, která uvedla, že je ráda, že má dvě rodiny a pravidelně je navštěvuje.

Druhá otázka směřovala na to, **jak probíhala adaptace dětí s novou rodinou**. Podobně jako u samotného vyrovnání se s rozvodem svých rodičů, tak i u budování vztahu a adaptaci na nové prostředí, nové členy rodiny, pomohl respondentům dostatek času a prostoru. Je důležité nenutit děti do toho, aby se staly kamarády s někým, koho vnímají jako toho, kdo byl příčinou rozpadu vztahu mezi rodiči. Roli při adaptaci také hraje načasování a okolnosti, za kterých dochází k seznámení s novými členy rodiny. První kontakt s novou rodinou nebyl u žádného respondenta dopředu plánovaný. Většina uvedla, že byl nevlastní rodič představen jako rodinný přítel či kamarád. Co se týká sourozenců, tak u dětí probíhal první kontakt tak, jako by se seznámily s novým kamarádem. Nebyli bráni jako sourozenci. Jedna respondentka uvedla, že v rámci adaptace a zvykání si na novou rodinu, ji pomohla odborná pomoc, kterou ji zajistila matka, od které partner odešel. Cílem vyhledání odborné pomoci bylo, aby celý proces, měl co nejmenší dopady na dítě. Z toho plyne, že ne rodič, který si našel novou partnerku, se kterou seznámil své dítě, ale biologický rodič, který zůstal sám, se postaral o to, aby došlo během procesu adaptace k co nejmenším dopadům na dítě. Respondenti také uvedli, že využívali podpory přátel a kamarádů, kterým se svěřovali, a se kterými se radili v době, kdy se v jejich životě objevil někdo nový, koho musejí respektovat a trávit s ním čas. V odpovědích také uváděli, že všichni členové nevlastní rodiny ze začátku trávili čas spolu. Jezdili na výlety, dovolené nebo různé akce, které je měly spojit a pomoci k vytvoření vztahu. Ne vždy to ale bylo efektivní. Jak už jsem zmínila na začátku, ze všeho nejvíce pomohl čas. Čas, který by měla rodina poskytnout dítěti k tomu, aby si samo našlo cestu k nevlastnímu rodiči a nevlastním sourozencům.

Třetí výzkumná otázka byla zaměřená na to, **jaké byly pocity dětí při seznamování s novou rodinou a s jejími jednotlivými členy**. Z výpovědí respondentů je patrné, že u nich převládaly obavy. Obavy z toho, co teď bude, jak to všechno bude. Mimo obavy se objevuje i zmatek a smutek. Smutek především proto, že rodič, který si našel nového partnera nebo partnerku, nebyl k dětem upřímný. Nový partner nebo partnerka byl u některých respondentů seznámen jako kamarád či kamarádka, nikoliv jako nový partner, kterého teď budou často vídat a trávit s ním čas. Pocity respondentů byly plné zmatku především proto, že si začali všimnout toho, že se rodič v důsledku nového partnerství začíná měnit. Jeho chování se liší od toho, které bylo doposud v rodině, která byla ještě nedávno kompletní. Tato změna byla přisouzena novému partnerovi. A ačkoli to mohla být změna k lepšímu, respondenti v tom viděli spíše negativa. Kládli si otázky, proč takový rodič nemohl být i předtím, a proč se takto nechoval

vždy. Nejen nevlastní rodič se snažil o navázání kontaktu s dítětem, ale i biologický rodič navazoval kontakt s nevlastním dítětem. V tomto ohledu respondenti uváděli pocity žárlivosti a naštvání, proč se k nim chová tak hezky a odlišně. Respondenti měli pocit, že se v důsledku toho, dostávají na druhou kolej a pro daného rodiče už nejsou tím, kým bývali dříve.

Cílem další výzkumné otázky bylo zjistit, **jaký je současný pohled na rozvod rodičů a následné navázání vztahu s novou rodinou**. Respondenti uvedli, že si s odstupem času uvědomili některé věci, které jako děti procházející si rozvodem rodičů a seznamování se s novou rodinou, mohli udělat jinak. Jedním z nich je, že by se chovali jinak. Snažili by se nové členy více poznat, jací jsou, že to nejsou zlí lidé, a také některé projevy emocí, mohly být vyjádřeny jinak. Pro všechny zúčastněné to byla nová situace, se kterou se museli seznámit. Jedna z respondentek uvedla, že to, zda by něco udělala tenkrát jinak, by záviselo i na přístupu druhé strany. Rodič, který dítě seznamoval své dítě s novým partnerem a sourozenci, mohl najít vhodnější způsob, aby vše probíhalo lépe.

Vše to jsou pouze domněnky respondentů, které už zpětně nedokážou ovlivnit. Někteří také uvedli, že by tomu všemu pomohlo to, kdyby se více svěřovali a měli možnost se vyzpovídat klidně i v rámci odborné pomoci. Jedna respondentka uvedla, že by neudělala nic jinak, a to, jak to probíhalo by stejně udělala i teď. V této oblasti hraje roli věk dítěte. Vzhledem k tomu, že rozhovory probíhali již s dospělými lidmi, jejich vnímání je na jiné úrovni, než tomu bylo v období staršího školního věku. Zpětný pohled na rozvod rodičů jedna respondentka spatřuje především v tom, že má velkou rodinu, za kterou je vděčná. Jiná respondentka uvedla, že rozvod rodičů byl ve výsledku dobrý, protože jsou v současné době oba rodiče spokojeni, mnohdy i více, než tomu bylo v původním partnerství. Uvádějí také, že s rozvodem nějakým způsobem smířili a berou jej jako součást jejich života, kterou už nikdo nevrátí a nezmění.

Poslední výzkumnou otázkou bylo zjistit, **jaké dopady měl rozvod rodičů na osobní život respondenta**. Výsledky výzkumného šetření ukázaly, že všechny respondenty rozvod rodičů poznamenal v oblasti budoucího rodinného i partnerského života. Téměř všichni respondenti se potýkají s obavami, že jejich partnerský život potká stejný osud, jako jejich rodiče, a to rozvod nebo ukončení partnerství. Jedna respondentka uvedla, že ačkoliv má stabilní partnerská vztah, stále se setkává s vnitřními obavami, že nastane problém, který nebudou schopni vyřešit a partner ji opustí. Požaduje, aby její vztah byl hodně o komunikaci, což ji pomáhá pochyby o partnerovi zmírnit. Jiná respondentka uvedla, že až s odstupem času ji došlo, proč má problém navázat partnerské vztahy. Uvědomila si, že vše pramení z traumatu, který jako malá prožila při rozvodu rodičů. Jedna z respondentek má strach zejména z toho, že se v pozdní dospělosti začne chovat jako její rodiče předtím, než došlo k rozvodu a ráda by se

tomu vyhnula, především proto, aby nedošlo k rozpadu rodiny, kterou bude mít a její děti netrpěly stejně, jako musela ona. U jiné respondentky se objevují myšlenky, zda není lepší být sama než ve vztahu, především proto, aby se vyhnula případným problémům ve vztahu. Respondenti se shodli na tom, že jejich cílem je, aby v případě založení rodiny, nemusely nikdy děti prožívat to, čím si oni sami museli procházet. Zároveň se jako řešení problému a vyrovnání se s tímto náročným obdobím jeví čas. Dostatek času na to, aby se se vším vyrovnali, případně odpustili jednomu z rodičů, že od nich odešel. Někteří respondenti zpětně vnímají rozvod rodičů jako přínos v tom, že mají více členů rodiny, i když nevlastní, a se kterými se mohou setkat bez toho, aniž by u nich docházelo k projevům zlosti či nenávisti.

Závěr

Diplomová práce se zaměřuje na vztah dětí z rozvedených rodin s nevlastní rodinou. Mnoho rozvedených párů si časem nachází nového partnera nebo partnerku, pokud nejsou přímo důvodem k ukončení předchozího partnerství. Ukončení partnerství je o to komplikovanější, jsou-li součástí děti. Ačkoliv může proces, kdy dochází k odchodu jednoho z rodičů od původní rodiny působit dojmem, že probíhá vše v poklidu, bez větších problémů, v mnoha případech je tomu právě naopak. Děti jsou těmi, kterých se rozpad partnerství rodičů dotýká nejvíce a je potřeba tuto skutečnost nebrat na lehkou váhu. O to větší problém nastává tehdy, pokud se dítě dostane do situace, kdy se stává současně členem nové, nevlastní rodiny, nebo k té jejich původní, přijde někdo nový. Samotný rozvod je pro dítě náročným obdobím, a pokud se k tomu přidá i tato skutečnost, je důležité zajistit dítěti co největší možnou podporu, aby se ho to co nejméně dotýkalo a pokud možno nezanechalo žádné větší následky, které by mohly ovlivnit jeho budoucí život v oblasti rodiny a partnerství.

Teoretická část popisuje důležité aspekty, které se týkají tématu práce. Vymezuje určité oblasti týkající se rodiny jako takové, nevlastní rodiny a vzájemných vztazích mezi jejími členy, rozvodem obecně, rozvodovostí v České republice, formami péče o dítě po rozvodu a také samotnými dopady rozvodu rodičů, které mají vliv na dítě nejen v období staršího školního věku, který je stěžejní pro diplomovou práci. Obsahuje také charakteristiku období mladé dospělosti z důvodu toho, že respondenty pro empirický výzkum byly osoby ve věku právě mladé dospělosti. Součástí je také vymezení aktuální zkoumané problematiky související s tématem diplomové práce.

Empirická část obsahuje kapitoly, které popisují výzkumný problém a cíle diplomové práce, výzkumné otázky, design výzkumu, charakteristiku výzkumného vzorku, charakteristiku metody, která byla použita pro výzkum, popis respondentů, a především samotné zpracování výzkumného šetření pomocí otevřeného, axiálního a selektivního kódování. Cílem výzkumu v rámci empirické části diplomové práce bylo zjistit a zanalyzovat, jaký vztah mají děti z rozvedených rodin s nevlastní rodinou obou rodičů. Jako metoda byl zvolen kvalitativní výzkum, který byl prováděn formou polostrukturovaného rozhovoru s respondenty, kteří si během období staršího školního věku prošli rozvodem rodičů a v důsledku toho se stali zároveň součástí nevlastní rodiny. Věkové rozpětí pro rozhovory bylo ohraničeno věkem 20–30 let. Samotných rozhovorů se pak zúčastnily osoby, které byly ve věku 23–26 let. Celkem bylo provedeno 5 rozhovorů, respondenty byli 4 ženy a 1 muž.

Výsledky výzkumu ukazují, že ačkoliv se rodiče snaží, aby měl rozpad jejich partnerství co nejmenší dopady na dítě, je tomu právě naopak. Všichni dotazovaní respondenti uvedli, že rozvod jejich rodičů způsobil, že se potýkali, a stále potýkají s problémy v oblasti partnerství a budování rodinného života. Jejich obavy se dotýkají zejména důvěry v partnerský vztah. Strach z toho, že jejich budoucnost čeká stejný osud, jako potkal je, tedy rozvod rodičů, je velký. Zároveň je jejich snahou, vzniklé problémy v partnerství řešit, případně jim předcházet, aby již zmíněné obavy nebyly naplněny.

Cílem práce bylo zjistit, jaké jsou vztahy mezi členy nevlastních rodin. Dítě se ocitá v situaci, kdy částečně přichází o jednoho z rodičů, který se rozhodl odejít od rodiny, a současně do jeho života vstupují, noví, cizí lidé, ke kterým si musí najít cestu, a musí se s nimi alespoň částečně naučit žít a fungovat. V rámci vztahů s nevlastním rodičem, je již zmíněná cesta, plná překážek. Není jednoduché do svého světa pustit člověka, který je mnohdy příčinou toho, že se původní rodina rozpadla. Ačkoliv dochází k postupnému vytváření vztahu mezi dítětem a nevlastním rodičem, tento vztah není hluboký. Je založený především na toleranci, akceptaci, ke které došlo po překonání překážek. Vztah s nevlastními sourozenci ovlivňuje věkový rozdíl mezi dětmi. Pokud jsou děti téměř na stejné věkové úrovni, je budování jejich vztahu značně jednodušší. Stanou se z nich blízcí lidé, kteří mají mnoho společného a ve výsledku si nemají co vyčítat. Vztahy mezi členy nevlastních rodin je ovlivněn přístupem rodičů, a také vhodným načasováním. Rodiče dětí, kteří jsou v situaci, kdy mají seznámit své děti s novými členy rodiny by si měli být vědomi toho, že je důležité poskytnout dětem dostatek času a prostoru, aby si sami našli tu správnou cestu ke členům rodiny. Snaha urychlit tento proces, má mnohdy opačný efekt, který s sebou přináší akorát mnoho potíží, které není jednoduché řešit.

Diplomová práce, která je zaměřená na děti z rozvedených rodin a jejich vztah s nevlastními členy rodiny může být přínosem jak pro rodiče, tak pro pedagogy. Mnoho rodičů si často neuvědomuje, že nejen samotný rozvod, ale následné seznamování s nevlastním rodičem nebo sourozencem je náročným procesem. Rodiče většinou negativní dopady přehlížejí nebo si neuvědomují, že nový partner nebo partnerka jednoho z rodičů ovlivňuje chování a emoční stránku dítěte. U některých dětí není na první pohled viditelná jejich zranitelnost a projevy nesouhlasu s celou situací vnitřně potlačují. Proto může být tato práce pro rodiče tím, co jim ukáže, že opravdu v mnoha případech dítě vnitřně strádá a je potřebné to nebrat na lehkou váhu a pracovat s tím, případně vyhledat odborníka, který jim celý proces usnadní a pomůže překonat.

Přínos pro pedagogy vidím především tom, že dítě mnohdy mění své chování, které se může projevit i ve škole nebo jiných školských a mimoškolních zařízeních. Ne vždy dochází

k založení nové rodiny ihned po rozvodu rodičů, proto by měla škola vědět, že si v určité době dítě prochází fází seznamování se s novými členy rodiny a jeho chování a projevování emocí se může měnit právě v důsledku této situace. Pedagog díky této informaci přizpůsobí své jednání a přístup k žákovi v případě vzniku potíží v učení nebo v přístupu ke spolužákům. Informovanost všech aktérů, které se tato problematika dotýká může usnadnit adaptaci dítěte do nového prostředí a pochopit pocity a chování dítěte, které si prochází nelehkým obdobím. Období staršího školního věku je plné změn, které dítě formují a ovlivňují a jakákoliv náročnější situace může dítě poznamenat v rámci budoucího, nejen partnerského, ale i rodičovského života.

Seznam použité literatury

- DYTRYCH, Zdeněk a MATĚJČEK, Zdeněk. 2002. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0332-7.
- DYTRYCH, Zdeněk a MATĚJČEK, Zdeněk. 1999. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada publishing. ISBN 80-7169-897-0.
- EVERETT, Craig A. a EVERETT, Sandra Volgy. 2000. *Zdravý rozvod pro rodiče a děti: původní, klinicky ověřený program provázející čtrnácti etapami procesu rozchodu a rozvodu až k případnému uzavření nového manželství*. Praha: Talpress. ISBN 80-7197-169-3.
- GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. 2011. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2798-1.
- HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7178-303-9.
- HELUS, Zdeněk. 2015. *Sociální psychologie pro pedagogy: 2., přepracované a doplněné vydání*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-9816-5.
- JANIŠ, Kamil, Jitka SKOPALOVÁ a Kamil JANIŠ. 2017. *Slovník vybraných pojmů k oblasti prevence rizikového chování*. Opava: Slezská univerzita. ISBN 978-80-7510-237-9.
- KIMPLOVÁ, Tereza; JOCHMANNOVÁ, Leona a SVOBODA, Jan. 2023. *Psychologie rodiny*. Psyché. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-3064-1.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela; MERTIN, Václav a HERMANOVÁ, Petra. 2022. *Dítě mezi otcem a matkou*. Praha: EEZY. ISBN 978-80-908391-8-2.
- KRATOCHVÍL, Stanislav. 2014. *Manželská a párová terapie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0281-3.
- KRATOCHVÍL, Stanislav. 2005. *Manželská terapie*. Vyd. 4. rozš. Praha: Portál 2. Ilustroval Miroslav JIRÁNEK. Praha: Portál. ISBN 80-7367-048-8.
- KRAUS, Blahoslav. 2015. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-544-8.
- KRAUS, Blahoslav. 2014. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0643-9.
- KUCHAŘOVÁ, Věra; BARVÍKOVÁ, Jana; HÖHNE, Sylva; JANUROVÁ, Kristýna; NEŠPOROVÁ, Olga et al. 2019. *Česká rodina na počátku 21. století: životní podmínky, vztahy a potřeby*. Studie, 134. svazek. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7416-333-3.

- KVARDOVÁ, Marcela; JOCHMANNOVÁ, Leona. 2021. *Dětský pacient, rodinný kontext nemoci a zdraví*. In: JOCHMANNOVÁ, Leona a KIMPLOVÁ, Tereza (ed.). *Psychologie zdraví: biologické, psychosociální, digitální a spirituální aspekty*. Psyché. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-2569-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. 2015. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0968-3.
- MATOUŠEK, Oldřich. 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 80-86429-19-9.
- MIKULKOVÁ, Milena. 2021. *Hlavu vzhůru po rozvodu?!: cesta k fungujícímu rodičovskému týmu*. Praha: Grada Publishing, 2021. ISBN 978-80-271-1702-4.
- MINUCHIN, Salvador. 2013. *Rodina a rodinná terapie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0371-1.
- MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Psyché. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1362-4.
- NOVÁK, Tomáš. 2012. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4110-9.
- NOVÁK, Tomáš; CORRADINIOVÁ, Simona a VYPUŠTĚK, Radim. 2015. *Kontakt s dětmi po rozvodu: jak nepřijít o dítě*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-910-6.
- PLAŇAVA, I. 1986. *Po rozvodu*. Praha: Mona.
- PLAŇAVA, Ivo. 2000. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-039-2.
- POUPĚTOVÁ, Šárka. 2009. *Netrapte se po rozvodu*. Grada. ISBN 978-80-247-6601-0.
- PROCHÁZKA, Miroslav. 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.
- ŘÍČAN, Pavel. 2021. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 4., doplněné vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1783-1.
- SATIROVÁ, Virginia a HOLUBOVÁ, Olga. 1994. *Knihy o rodině*. Přeložil Jindřiška ŠOLCOVÁ, přeložil Vlasta LIŠKOVÁ, ilustroval Barry IVES. Praha: Práh. ISBN 80-901325-0-2.
- SAUZÉDE, Jean-Paul a Anne SAUZÉDE-LAGARDE. 2007. *Spokojené soužití v nové rodině*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-295-9.
- SMITH, Heather. 2004. *Děti a rozvod*. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál. ISBN 80-7178-906-2.

SOBOTKOVÁ, Irena. 2012. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0217-2.

SOHNI, Hans. 2019. *Sourozenecká dynamika*. BABKA, Petr (překladatel). Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1526-4.

ŠIMŮNKOVÁ PETROVSKÁ, Kamila a SOUČKOVÁ, Anežka. 2020. *Třetí rodič: praktický průvodce nevlastním rodičovstvím*. 2. vydání. Praha: Asociace třetích rodičů. ISBN 978-80-270-7573-7.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada. ISBN 80-2473-181.

TEYBER, Edward. 2007. *Děti a rozvod: Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Praha: Návrat domů. ISBN 978-80-7255-163-7.

THOROVÁ, Kateřina. 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.

TOMÁNEK, P. 2015. *Rodina – výchova – společnost: výzvy a perspektivy*. Brno: Tribun EU. ISBN 978-80-263-0775-4.

TOMÁNEK, P. 2012. *Teoretické východiská rodinné výchovy*. Brno: Tribun. ISBN 978-80-263-0233-9.

VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. 2021. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4961-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÁŠA, Pavel, TRÁVNÍČEK, František. 1937. *Slovník jazyka českého. A-K*. Praha, nakladatelství: Fr. Borový.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. 2020. *Rodina: populárně historická encyklopedie*. Brno: MOBA. ISBN 978-80-243-9448-0.

Seznam použitých internetových zdrojů

ABBADIA, Jessica. 2023. *V čem je rozdíl: Kvalitativní a kvantitativní výzkum?* Online. Mind the Graph. Dostupné z: <https://mindthegraph.com/blog/cs/kvalitativni-a-quantitativni-vyzkum/>. [cit. 2024-03-21].

ARAT, Ece, POORTMAN, Anne-Rigt, LIPPE van der Tanja, 2021. "Parental Involvement in Stepfamilies: Biology, Relationship Type, Residence, and Gender". Online. Journal of marriage

and family, 1-18. Wiley online library. Online. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jomf.12817>. [cit. 2024-01-30].

BIEBER, Christy. 2023. *Leading Causes Of Divorce: 43% Report Lack Of Family Support*. Online. Forbes. Dostupné z: <https://www.forbes.com/advisor/legal/divorce/common-causes-divorce/>. [cit. 2024-01-30].

BOŠKOVÁ, Bc. Mariana. *Alternativní formy rodinného soužití v Česku v 21. století*. Online, diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2022. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/176869>. [cit. 2024-01-13].

BURGYONE, C. B, HAMES, R. 2002. *Views of marriage and divorce: An in-depth study of young adults from intact and divorced families*. Online. Journal of Divorce & Remarriage 37(1-2):75-100, 2009. Dostupné z: https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1300/J087v37n01_05?needAccess=true. [cit. 2024-02-19].

ČESKO. 2006. Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. Online. In: *Zákony pro lidi*. AION CS, 2010-2024. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115>. [cit. 2024-01-30].

ČESKO. 2012. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi*. Online. AION CS, 2010-2024. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>. [cit. 2024-01-30].

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [ČSÚ]. *Vývoj obyvatelstva České republiky 2020*. Online. 2021. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2020>. [cit. 2024-01-30].

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [ČSÚ]. *Rozvodovost*. Online. Český statistický úřad. 2022. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2022>. [cit. 2024-01-30].

ČIGÁŠOVÁ, Kateřina. *Vztahy mezi členy nevlastních rodin*. Online, diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 2017. Dostupné z: <https://theses.cz/id/p3rlsa/>. [cit. 2024-04-30].

DOUCHOVÁ, Jitka. 2012, 2023. *Partnerská krize*. Online. Šance dětem. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/partnerska-krize>. [cit. 2024-06-12].

Families: Form of family diversity. 2022. Online. Tutor2u. Dostupné z: <https://www.tutor2u.net/sociology/reference/families-forms-of-family-diversity>. [cit. 2024-02-16].

FLORIÁNOVÁ, Alexandra. *Rozvod manželství*. Online. Rodinný právník. Dostupné z: <https://rodinny-pravnik.cz/rozvod-manzelstvi/>. [cit. 2024-01-30].

HOFFMANNOVÁ, Hana, KLIMEŠ, Jeroným, ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. 2011. *Rozvádíme se. Je pro nás střídavá výchova dítěte ideálním řešením?* Online. Šance dětem. Aktual. 2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/rozvadime-se-je-pro-nas-stridava-vychova-ditete-idealnim-resenim>. [cit. 2024-01-30].

HOFMANNOVÁ, Jitka. *Metodická příručka pro profesionály pracující s dětmi a rodiči v náročné životní situaci rozpadu rodiny*. Online. Hlas dítěte. Dostupné z: <https://hlasditete.cz/pro-profesionaly/materialy>. [cit. 2024-02-16].

HORKÁ, Adéla. *Vnímání rodinné sounáležitosti ve znovusložených rodinách*. Online, diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2022. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/179468/120436484.pdf?sequence=1>. [cit. 2024-04-30].

CHURCH, Elizabeth. 1999. „*Who Are the People in Your Family?: Stepmothers' Diverse Notions of Kinship*”. *Journal of Divorce & Remarriage*. Online. 31(1–2): 83–105. Dostupné z: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J087v31n01_05. [cit. 2024-01-30].

KOCHOVÁ, Andrea. *Vnímaný vliv rozvodu rodičů v dětství pohledem mladých dospělých*. Online, diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, 2022. Dostupné z: <https://theses.cz/id/wht6rn/>. [cit. 2024-04-30].

KŠIŇAN, Albert. *Psychologie.cz: Jste líný rodič, nebo tygří máma*. 2013. Online. Praha: Mindlab s.r.o. Dostupné z: <https://psychologie.cz/jste-liny-rodic-nebo-tygri-mama/>. [cit. 2023-12-12].

KUTNAROVÁ, Karolína. *Formy péče o děti*. Online. Advokátní kancelář Kutnar a Kutnarová. 2018. Dostupné z: https://www.akkk-roznov.cz/clanek/formy-pece-o-deti_8. [cit. 2024-02-21].

LIN, I-Feen, SELZER, Judith A. 2023. *Stepfamily variation in parent– child relationship quality in later life*. *Journal of Marriage and Family*. Online. 1–20. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/jomf.12946>. [cit. 2024-01-30].

MCCARTHY, Kristin. *The meaning of family*. Online. Love to know. 2021. Dostupné z: <https://www.lovetoknow.com/life/relationships/meaning-family>. [cit. 2024-02-16].

MORIN, Amy. *The Psychological Effects of Divorce on Children*. Online. Verywell family. 2022. Dostupné z: <https://www.verywellfamily.com/psychological-effects-of-divorce-on-kids-4140170>. [cit. 2024-01-30].

NĚMCOVÁ, Markéta. *Vztahy mezi členy znovusložených rodin a osobní pohoda dítěte*. Online, diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2020. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/122947/120369200.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [cit. 2024-04-30].

NOVÁKOVÁ, Markéta a POLÁKOVÁ, Pavla. *Jak děti prožívají situaci rozpadu vztahu jejich rodičů*. Online. Cochem.cz. Dostupné z: https://edukace.cochem.cz/?page_id=210. [cit. 2024-02-12].

PTÁČEK, Radek a ŠTVRTŇOVÁ, Gabriela, ŠRAJBROVÁ, Markéta (ed.). *Rozvod je pro dítě vždycky rána*. Online. Aktuálně. 2018. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/rozvod-je-pro-dite-vzdycky-rana-kdyz-v-ni-budou-rodice-dal/r~9b7a101691b111e88a270cc47ab5f122/>. [cit. 2024-02-06].

ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Představení Cochemské praxe*. In: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Cochemská praxe v České republice. Online. 2015. ISBN 978-80-263-0999-4. Dostupné z: https://www.umpod.cz/documents/35829/52618/Cochemska_praxe_v_CR.pdf/e377e357-1d35-0369-7acb-14f3f6e9abf0. [cit. 2024-02-12].

SKŘIVÁNKOVÁ, Magdaléna. *Rozvod manželství*. Online. Šance dětem. 2012, 2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/rozvod-manzelstvi>. [cit. 2024-02-21].

STRAUSS, Anselm L, CORBIN, Juliet. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Online. 1. vyd. Boskovice: Albert. Scan. ISBN 80-85834 60-X. [cit. 2024-01-07].

ŠOLCOVÁ, Michaela. „Macechy“ a „otčimové“ ve střídavé péči. Online, diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, Fakulta sociálních studií, 2023. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/ill2r/DP_finalni_verze_solcova.docx. [cit. 2024-04-30].

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. 2005. *Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa*. Online. Právo a rodina, roč. 7, č. 5. AZ Rodina. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20230325115125/http://www.azrodina.cz/1699-stridava-pece-o-deti-po-rozvodu-ocima-psychologa>. [cit. 2024-02-08].

TOMÁNEK, P. 2011. *Nové podoby rodiny*. Online. Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání, roč. 2., č. 3. Dostupné z: https://lifelonglearning.mendelu.cz/media/pdf/LLL_20120203044.pdf. [cit. 2024-02-19].

TOMEŠOVÁ, Jitka. *Společná péče o nezletilé dítě*. Online. Právní prostor. 2017. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/spolecna-pece-o-nezletile-dite>. [cit. 2024-02-21].

UHLÍKOVÁ, Petra. *Rodiče a rodina v životě dítěte*. 2011. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Služby pro rodinu a děti. Online. ISBN 978-80-7421-041-9. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/954480/sbornik.pdf/02763c71-2ae0-819a-f658-9a5d59f1c073>. [cit. 2024-02-12].

VODÁKOVÁ, Alena. *Rozvod*. Online. Sociologická encyklopedie. 2017. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Rozvod>. [cit. 2024-01-30].

ZIKMUND, Martin, ZIKMUNDOVÁ, Zuzana. 2018. *Patchwork family*. Online. 13 hříchů rodičovství. 2023. Dostupné z: <https://13hrichurodicovstvi.cz/53-patchwork-family/>. [cit. 2024-02-19].

Seznam schémat

Schéma č. 1 Paradigmatický model axiálního kódování	56
Schéma č. 2 Paradigmatický model selektivního kódování	60

Seznam příloh

Příloha č. 1 Otázky pro rozhovor

Příloha č. 1 Otázky pro rozhovor

Pohlaví:

Věk:

Věk, kdy došlo k rozvodu rodičů:

Příčina rozvodu rodičů:

- 1) Změnilo se Vaše chování v důsledku rozvodu rodičů? Pokud ano, v čem.
- 2) Co jste prožíval/a po rozvodu Vašich rodičů?
- 3) Popište, jak se změnil Váš vztah k rodičům po rozvodu?
- 4) Co pro Vás bylo nejvíce náročné při budování vztahu s nevlastní rodinou.
- 5) Ovlivnila příčina rozvodu Váš vztah k nevlastnímu rodiči nebo nevlastnímu sourozenci?
- 6) Popište, jaký byl Váš vztah s nevlastním rodičem na začátku, a jaký je v současné době. (V případě, že mají oba Vaši biologičtí rodiče nové partnery, popište prosím každý vztah samostatně)
- 7) Popište, jaký byl Váš vztah s nevlastním sourozencem na začátku, a jaký je v současné době. (Pokud jich máte více, popište prosím každý samostatně)
- 8) Jak dlouho po rozvodu rodičů, jste byl/a seznámen/a s novým partnerem/partnerkou svého rodiče?
- 9) Dokážete popsat, jak probíhalo první setkání s nevlastní rodinou?
- 10) Popište, jak jste si zvykala na nevlastní členy rodiny.
- 11) Co Vám při navazování vztahu s nevlastní rodinou nejvíce pomohlo.
- 12) Jak jste vnímal/a přijetí nových členů do Vaší rodiny.
- 13) Jaké byly nejtěžší momenty ve Vašem vztahu s nevlastními sourozenci.
- 14) Jaké byly nejtěžší momenty ve Vašem vztahu s nevlastním rodičem.
- 15) Jakým způsobem jste řešil/řešila konflikty a neshody s nevlastními členy rodiny. (Popište zvlášť nevlastního rodiče a zvlášť nevlastní sourozence, pokud máte)
- 16) S kým jste řešil/a problémy s novou rodinou? Kdo byl pro Vás oporou v těžkých momentech?
- 17) Co byste doporučil/a dětem, které si procházejí stejnou situací.
- 18) Vnímáte, že byste teď udělal/a něco jinak při budování vztahu s nevlastními členy rodiny.
- 19) Jak často jste v současné době v kontaktu s nevlastním rodičem nebo sourozenci?
- 20) Měl/a jste někdy obavy, že rozvod rodičů ovlivní Váš osobní život v oblasti partnerství?
Pokud ano, čeho jste se obával/a.